

СОБРАНИЕ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

СТЕНОГРАФСКИ БЕЛЕШКИ

од Второто продолжение на Шеесет и третата седница на Собранието на
Република Македонија, одржана на 18 март 1997 година

Скопје, март 1997 година

II ПРОДОЛЖЕНИЕ ОД 63-та СЕДНИЦА НА СОБРАНИЕТО НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА, ОДРЖАНА НА 18. III. 1997 ГОДИНА

Дискутантанти:

Дневен ред - продолжение

1. АЈДАРАГА ГАЗМЕНД - 182
2. ВИДИМЧЕ КИРЕ - 34, 40
3. ВЕЈСЕЛИ АБДУЛАДИ – 185
4. ГЛИГОРОВ КИРО - 203 – 231 (експозе)
5. ДАНЕВСКИ МИХАИЛ - 201
6. КУЉАН ЗОГРАФСКА - РАТКА - 50
7. КАДРИУ ЗЕКИР - 1, 10, 16, 44, 47, 155
8. КРСТЕВСКИ ЗОРАН - 173
9. ЛАЗАРОВ ЈОВАН - 143
10. МАРКОВСКИ РИСТО - 183
11. МЕШКОВ ЉУПЧО - 177, 181
12. МИНОВ ПАНЧЕ - 193
13. НАУМОВСКИ ВАНЕ - 71, 74
14. НАЈДОВСКИ СЛОБОДАН - 141, 142, 146, 149
15. ПЕТКОВСКИ ТИТО – води седница (1, 2, 42, 46, 47, 111, 154, 173, 232, 233).
16. ПРУСИ АБДУРАУФ - 20, 23, 92
17. ПОПОВСКИ ВЛАДО - 76, 81, 89, 92
18. ПОПОВСКИ ЉУБОМИР - 189, 191, 232, 233
19. РАМАДАНИ САЛИ - 156, 157, 165
20. СУЛЕЈМАНИ РИЗВАН - 27, 31
21. СТОЈАНОВСКИ ТОМИСЛАВ - 117, 120, 126, 133, 140.
22. СИМЈАНОВСКИ НАУМ - 197, 200,
23. ТОДОРОВА СОФИЈА - 48, 112
24. ТУДА РАМИ - 2, 8
25. ТАИРИ МЕВЉАН - 71, 95, 97, 105, 115
26. ХАРУНИ СЕЈФЕДИН - 54, 58, 65, 89, 90, 91.
27. ФИЛИПОВСКИ БЛАЖЕ - 141, 142 (води седница)
28. ЏАФЕРОВСКИ АЛИЛ - 155

- Информација за актуелната состојба предизвикана со протестите во врска со применета на законот за јазиците на кој се изведува наставата на педаг. факул. „Св.Климент Охридски-Скопје и за начините и Формите за унапредување на меѓуетничките односи во рамките на Уставот на РМ и низ Институциите на системот - и ДЕКЛАРАЦИЈА-донес. на с.23

К Р А Ј Н А С Е Д Н И Ц А Т А

СТЕНОГРАФСКИ БЕЛЕШКИ од второто продолжение на Шеесет и третата седница на Собранието на Република Македонија одржана на 18 март 1997 година

Седницата се одржа во просториите на Собранието на РМ сала број 1 со почеток во 11,30 часот.

Седницата ја отвори и со неа раководеше Тито Петковски претседател на Собранието на РМ.

ТИТО ПЕТКОВСКИ:

Продолжуваме со работа по Шеесет и третата седница на Собранието на РМ.

'Пратениците Иван Бојков, Атанас Вангелов, Никола Г. Поповски, Марјан Начевски и Ристо "Трајков ме известија дека од оправдани причини не се во можност да присуствуваат на седницата.

Констатирам дека на седницата присуствуваат мнозинството пратеници на Собранието и дека Собранието може полноважно да одлучува.

Дозволете ми во ваше и во мое име да му го честитам роденденот на пратеникот Назми Маличи и да му посакам добро здравје, лична среќа и многу успех во работата.

Продолжуваме со претрес.

Пратеникот Кадриу има процедурална забелешка.

ЗЕКИР КАДРИУ:

Дами и господа пратеници, господине претседателе, сакам однапред и на одредени одговорни кои ја емитуваат емисијата директно од седницата, односно директно го емитуваат текот на Собранието и исто така и претседателот да го има во предвид бидејќи претходните два дена кога беше емитувано се емитувало во втора програма кога во тој термин се одржува, односно & терминот на програмата на албански и на другите националности.

I/2 JM/ЛБ

Да се најде можност овој термин, односно емитувањето или да се прави во првата, или во третата програма за да можат да се емитуваат емисиите на редакцијата по албански јазик. Тоа да го има предвид и претседателот и другите надлежни.

ТИТО ПЕТКОВСКИ:

Сакам да ве информирам дека сум информиран од МТВ поради текот на седниците тие ги емитуваат емисиите на јазикот на националностите нешто понапред отколку што е тоа во програмата предвидено така што се вклопуваат во таа шема. Таква е информацијата од МРТВ. Во секој случај сугестијата е умесна. Се согласувам.

РАМИ ТУДА:

Почитуван претседателе, почитувани министри и почитувани пратеници. На крај добро е што се отвори дијалогот, расправата за начините и формите за унапредување на меѓуетничките односи. Вас ви е познато дека уште пред две години нашата парламентарна група бараше да се стави на дневен ред прашањето за Тетовскиот универзитет и расправа за репресивните мерки и последиците на таа репресија. Овој Парламент не го прифати нашиот предлог за расправа токму затоа и за низа други прашања ние бевме принудени два пати по шест месеци да апстинираме од седниците на Парламентот. Добро е што денеска се води расправа за унапредување на меѓуетничките односи независно од тоа што проблемот е ставен на дневен ред од други побуди и мотиви. Добро е што дискутираме за проблеми кои што се евидентни не од денес, туку 50 години дискутираме и ќе дискутираме, но што после овие дискусии? Дали ќе се подобри положбата на националностите, а посебно на албанците во Македонија, или пак ќе се оди по старо кога се зборува за меѓуетничките тензии за оваа појава јас имам друго толкување. Кај нас не постојат меѓуетнички тензии по мое мислење. Тоа што се ствара е

вештачка творевина. Без дилеми во нашата држава постојат тензии меѓутоа тензиите се помеѓу државната власт и инструментализираниот Парламент и народот, а посебно тензиите се распространите во односот меѓу државната власт и албанскиот народ вклучувајќи ги албанските политички субјекти и другите асоцијации. Факт е дека Владата и овој Парламент не покажуваат политичка волја за дијалог, а камоли за решавање на фундаменталните проблеми на албанците во Македонија. Владата и Парламентот како сервис на Владата не сакаат да се соочат со нерешените проблеми акумулирани за време на 50-те години на едноумието и за шест години на т.н. демократија. Ние расправаме за еден проблем за кој Владата не припремила материјал и тоа не е случајност. Тука Владата има за цел само да се дискутира воопшто, работите се генерализираат, а проблемот остана, односно да се толчи вода во аван и на крај без никакви резултати. Јас ги прашувам господата министри каква е застапеноста на националностите во нивните ресори, на пр. во областа на културата, образованието, науката, во армија, во министерството за внатрешни и во Министерството за надворешни работи. Во која мера се застапени националностите, а посебно албанците во сите институции во РМ и кои се нивните институции. Сведоци сме дека од рестриктивниот устав се донесени и низа други рестриктивни закони. Овој Парламент работи по стариот деловник. И по однос на предлогот за новиот деловник, а посебно кога се зборува за употребата на јазиците на националностите, знаеме дека по новиот предлог, кај новиот предлог на Деловникот се симнува член 5 по кој националностите, односно пратениците имаат право да се служат со својот мајчин јазик и во овој Парламент. Во втората алинеја на стариот Деловник се вели: "Секој пратеник има право на седниците на работните тела на Собранието да говори на јазикот на народот, односно на народноста на која н припаѓа.

Со новиот Предлог Деловник алинејата за употребата на јазиците на националностите се отфрлува и ова е рестрикција. Сакам да нагласам дека Уставот од 1946 год, Уставниот закон од 1953 год, Уставот од 1964 год, Уставот од 1974 год, дозволува да се употребуваат јазиците на националностите. Ние дебатираме, дебатиравме и ќе дебатираме дали денес ќе најдеме формула односно дали ќе донесеме заклучоци за решавање на проблемите кои се евидентни. Положбата, образовната, културната, научната, социјалната и друга на албанците е доведена до критична точка. Причина за тоа е во фактот што Владата и овој Парламент не покажува добра волја за решавање на образовните, културните, научните проблеми и другите проблеми како што е вработувањето, проблемот на употребата на мајчиниот јазик, институционализирање на тетовскиот универзитет и сл. Тоа што не е направено досега не е касно да се прави денес, затоа што секое каснење на овој план ќе се придружи со непожелни и несакани последици за сите нас. Албанците во РМ се огорчени од негативните ставови на Владата и министерствата, а посебно од изјавите на челниците на Владата кои отворено пред нашата и надворешната јавност изјавуваат дека нема да дозволат албанците да се образуваат и стекната универзитетски знаења на свој мајчин јазик и сличните изјави ги револтираат љубителите на науката, уметноста, културата и цивилизацијата. Албанците и другите ќе бидат лојални кон својата држава Македонија зависно од тоа до која мера нејзините органи ќе бидат лојални кон нив. За жал овој законодавен дом досега усвоил и рестриктивни закони, па со право се вели дека лошите закони се најлошата врста на тиранијата вели Едмонд Буркеј.

Почитувани пратеници, човекот не е слободен ако другиот му ја одредува мерата на слободата. Слушаме гласови дека албанците имаат права по европските и светските стандарди за малцинствата. Тоа ■е е тучно. Јас ќе набројам неколку аргументи кои што зборуваат дека

албанците не ги уживаат основните фундаментални права и слободи и во многу области на животот, институциите на системот, во сите домени на животот итн. албанците се претставени, односно застапени симболично, или воопшто не се застапени. Пред се албанците се народ а бе бацуибакби накцунство, затоа што претставуваат повеќе од 1/3 на целокупното население на РМ , а не се 22,9 како што ги пребројуваат Републичкиот завод за статистика каде работат 200 научни и други работници а ниеден албанец. Во органите на администрацијата во РМ албанците се застапени од 2%. Во министерството за урбанизам во Министерството за финансии и во Министерството за труд и социјална политика без филијалите само двајца се албанци. Во структурата на армијата од 3.700 воени старешини само 63 се албанци, во Касарната во Тетото од .120 воени старешини само четири. се албанци, во Министерството за наука има само еден професионален работник албанец, во Министерството за култура еден албанец во Министерството за надворешни работи до пред извесно време немаше албанци, сега немам податоци затоа. Во Академијата на науките и уметностите ниеден албанец. Во Царина на РМ од 430 вработени само шест албанци, во основите судови пред извесно време овој Парламент знаеме дека прими преку 600 судии, а од тие само неколкумина, односно околу 30 судии. За претседатели на судовите како што знаеме од 27 претседатели на судови само еден беше албанец. Во културните домови во Македонија нема ниеден директор албанец,. ВО МТВ на трите канали се емитуваат 32 часа, можеби повеќе се емитува програма, два часа програма на албански јазик и еден час обработена програма. Во МТВ од преку 2000 работници, 19 се албанци и 14 со хонорарна работа. Во областа на образованието 480 вработени во Министерството и подрачните министерства 13 се албанци, во Републичкиот педагошки завод работата еден симболичен број албанци, додека педагошката контрола се прави од советници кои не го познаваат албанскиот јазик. Од

1968 год, 1981 од 1990 год, се диференцирани со стотици и стотици албанци, а отстранетите од работа до ден денес не се вратени на работа. Голем број кадри од РМ албанци кои дипломираше по разни факултети на универзитетите во Албанија не можат да ја обават својата професија поради ненострифицирање на дипломите. Во условите на така наречената демократија околу 140 илјади граѓани меѓу нив мнозинство албанци останале без државјанство и не можат да ги остваруваат најелементарните граѓански права. Еве три дена дискутираме за унапредување на меѓуетничките односи, дискутираме за дијалогот и толеранцијата. Во овој Парламент по мое мислење нема доволна толеранција. Доволен е фактот дека на последната седница кога пратеникот Хисни Шакири бараше да зборува на свој јазик на албански претседателот на Собранието му го скрати тоа право иако по правилникот ние го уживаме тоа право.

Почитувани пратеници овој законодавен дом досега донесе и рестриктивни закони нелочитувајќи ги интересите и желбите на албанскиот народ во Македонија. За законите кои ги ограничуваат нашите права и слободи ние велеме дека се тие лоши закони. А за лошите закони Едмонд Буркеј вели дека се најлошата врста на тиранијата како што спомнав и порано. По мене добар закон е тој кој ги решава, кој ги респектира интересите на сите народи и националности. Демократијата во Македонија не може да се гради со репресии и рестрикции. Само демократијата може да ја решава загонетката на сите тензии и недоразбирања а правите демократии се тие кои несебично се ангажираат за правата не само на својата нација, туку и на сите граѓани на својата држава. Народите, националностите со своите разлики, размислувања и чувства претставуваат цвеќе со различни бои и мириси, а севкупно прават една општа ваза на човечноста. Вашите челници на државата не се ангажираат доволно за реализирање на правата и слободите на сите граѓани и тие што така постапуваат немаат право да

говорат во името на сите граѓани на државата. Во едно начело таму каде што нема рамноправност нема хармонија, а познато е дека нерамноправните не можат да бидат ниту другари, ниту пријатели. Јас сум скептичен кога размислувам за ефектите на овие дискусии. Тридневното дебатирање тешко е да се краси со некои резултати, а ќе бидам среќен ако оваа расправа ако од оваа расправа биде некој продукт, ако има некој продукт и ефект иако овде слушавме и добри идеи и интерпретации, меѓутоа идеите само кога се материјализираат стануваат стварност. Нема човек во светот кој не сака слободат, меѓутоа несебичниот човек бара слобода за сите. Познато е дека хуманизмот е единствена ствар што останал од народите и цивилизациите кои исчезнаа. Во Уставот е нагласено, а и овде некои дискусанти истакнуваат дека треба да се негува културниот идентитет на националностите. Се поставува прашањето може ли да се развива и уочува културниот идентитет на еден народ, или националност ако им се ограничува правото на употребата на својот мајчин јазик кога се знае дека јазикот е основно обележје, или основен елемент на нацијата.

РАМИ ТУДА: (продолжение)

Ми паднаа во очи и тенденциите на балансирање на два екстреми национализми. По ова прашање сакам да кажам една работа дека не може да биде националист тој што нема никаков положај политички или пак економски, односно што има политичка и економска власт во една држава. Затоа, овие балансирања и овие споредби, по мое мислење, не се точни.

Некои дискусанти фрлаа камења на Тетовскиот универзитет, употребувајќи разни етикети, служејќи се со разни дезинформации. Затоа, должен сум да дадам некои изјаснувања. Тетовскиот Универзитет влезе во својата трета академска година. И сега е реалност, кој не верува за неговото постоење, добро е да оди таму и да види како функционира. Впрочем, во Тетовскиот Универзитет студираат 2.500 студенти во 11 факултети, а настава држат 200 доктори и магистри на науки. Во оваа образовна научна установа студенти албанци, турци, роми и други, а сите тие се деца на оваа држава. Среќа е и што тие млади луѓе се собрани во таа институција, бидејќи вака се исклучува можноста да се бават со асоцијални појави како што е дрогата и друго.

Тетовскиот Универзитет е отворен за сите и за студентите и за професорите. Таму одржуваат предавање професори Македонци и турци. Овие факти зборуваат дека Тетовскиот Универзитет не е едно национален, туку е Универзитет на сите народи и народности на РМ каде се работи по наставните планови и програми на Скопскиот и Битолскиот Универзитет. Администрацијата се води на Албански и на Македонски јазик. Во сите насоки во текот на првиот и вториот семестар се учи

II/2.-

македонскиот јазик. Студентите што студираат историја во првата и втората година ја изучуваат Историјата на македонскиот народ. На тетовскиот Универзитет секој народ или националност што има можност и желба може да оснива катедра или Факултет на свој јазик. Основачкиот акт на Тетовскиот Универзитет како што е познато, го потпишува, освен претставниците на неколку општини и сите албански и политички субјекти и другите асоцијации. Тој има законска уставна основа, па затоа сега се чека само политичка волја за институционализирање и финансирање, како и другите универзитети во Скопје и во Битола.

Познато е дека Тетовскиот Универзитет е осниван како и Битолскиот Универзитет. Значи, од три општински собранија Тетово, Гостивар и Дебар, базирајќи се на законот за насоченото образование. Свеста за образование, наука, култура и цивилизација кај албанците во Македонија денес е на највисок степен. Оваа позитивна страст треба да се респектира, треба да се почитува и од вашата страна. Бидејќи сите тие млади луѓе образованието го сметаат како духовна храна, односно како лебот, воздухот, водата и сонцето.

Сите тие студенти што студираат таму се нашите деца. Поаѓајќи од основните начела на Декларацијата, како што се еднаквоста на граѓаните, почитувајќи ги правата на националностите меѓуетничката толеранција, унапредување на меѓуетничките односи разбирање и хармонични и меѓуетнички односи, поаѓајќи од општите излагања и расправа на пратениците за надминување на актуелната кризна состојба во Македонија предлагам.

II/3.-

Да се задолжи Владата под итно да стапи во дијалог со релевантниот политички субјект на албанците, со цел да се изнајдат соодветни решенија за фундаменталните проблеми на албанците како што се, решавање на проблемот на употребата на албанскиот јазик во институциите на системот. Водење на разговори за институционализирање на Тетовскиот Универзитет.

Донесување на закони за употреба на знамињата и другите симболи.

Застапеност на албанците и на националностите, зависно од процентот во општата структура во сите органи во државата и институциите на научните, културните, уметничките и во сите домени на животот.

Да се регулира стекнувањето на државјанството за илјада и илјада жители албанци во Македонија. За оваа цел Владата да подготви програма и тоа: од краткорочен карактер, од средно- рочен карактер и од долгорочен карактер. Наведеното ќе се реализира само овој Парламент и Владата имаат добра волја, во спротивно проблемите ќе останат да ги решава стихијата.

ТИТО ПЕТКОВСКИ:

Има збор г-дин Кадриу

ЗЕЌИР КАДРИУ:

Дами и господа пратеници, и господин претседател,

Имајќи предвид опширните излагања на одредени колеги пратеници што претходните денови ги искажаа, поаѓајќи и од опширното излагање на премиерот на Владата на РМ, кога имавме прилика да го чуеме, тргнувајќи и од еден голем број на претходни дискусии кои по оваа тема многу важна дискутираа, можеме да констатирам дека сепак

II/4.-

се недоволни аргументите за да се надмине сегашната сложена состојба што се наоѓа пред нас. Убеден сум дека како пратеник на ова Собрание ќе можам да го разобличам сето ова што би можело да се опфати во овој момент, иако од претходното знам дека малку ќе наидувам на разбирање. Но, пред се, морална обврска ми е и должност пред сите овие сериозни и тешки состојби да го кажам и моето видување за ред други работи и за ова криза што е пред нас. Впрочем тука се работи меѓу националните, меѓу етничките односи што во последно време не се во таа мера и во таа состојба како што треба да бидат. Поаѓајќи од сето ова со цел за превентивно спречување на ескалирања, па и тотална дестабилизација на Републиката јас ќе се обидам за јавноста и за нив како пратеници да го кажам своето мислење и едноставно и нашето убедување кои се главните фактори што не доведоа до оваа ситуација.

По нашите оценки и убедувања три се најглавни параметри кои се главни генератори за досегашната криза во која се наоѓа РМ.

Прво, како главен генератор односно генерален генератор на сето ова што се случува со нас, околу нас и помеѓу нас е Уставот на Република Македонија. Кога велам Уставот на РМ имам потполна одговорност и тоа можам да го кажам во следното: сите сме биле сведоци кога во овој Парламент се донесени еден голем број закони во чии закони ние како пратеници Албанци сме се труделе да кажеме дека некои работи, некои закони што се битни за нашето општество треба да се донесат со консензус. тоа, како што знаеме, не е направено, ниту имало волја, ниту имало ни обид да се тргне кон тоа.

II/5.-

Како втор сегмент, исто така, ние цениме дека сегашната состојба ја сочинува и Владата на РМ, можам да кажам директно и претходната Влада која беше именувана Експертска Влада и другата влада, односно другиот состав на Влада па и овој сегашниот состав на Владата, што воопшто ниту имал, ниту одел кон тоа да создаде можности и услови за да се надминат некои битни работи што се во поглед на меѓунационалните односи. Тоа можам да го кажам, бидејќи еден одреден број од отворените прашања, што се битни., штос е важни и што би требало од пред 5 или 6, или да кажам 4 години степен по степен да се става на дневен ред и да се надминуваат и тоа не е направено, што значи тука немало ни волја, туку и ден денес нема волја тоа да се направи.

Трето, фактор кое што по мое убедување исто така е многу важен е ова Собрание на РМ, кое што како што сите знаеме секогаш , тргнувајќи од тие тесни интереси, теснопартиски интереси посебно на партијата што ена власт, односно партијата на СДСМ, обидувајќи се до крај да ја држи власта и не носејќи одговорност на целосните интереси, државата секогаш носела закони, кои што како што знаеме биле донесени ан таков начин што им одговара само на одредена националност, неводејќи сметка за последиците кои би настанале за пошироките интереси на сите граѓани на РМ без оглед на нивана националност, верска, културна припадност.

Како најсвеж пример е како што знаеме донесен е Законот за Педагошкиот факултет апсурд кој е донесен, како што знаеме без гласовите на пратениците Албанци, а сите сме сведоци дека токму на тоа население им е посветен тој Закон.

Господа пратеници, дали со тоа сакаме да го убедиме некого дека гој Закон не е политички закон, дека тој Закон наоѓа основа на Уставот на РМ, дури работите ги насочуваме како во поранешните форми на 80-тите

II/6.-

години кога се носеа некои решенија и одлуки метод на тогашните диференцирања се бараше причина за изнаоѓање решение преку начинот на таквото однесување.

Ве молам господа пратеници, дајте еднаш за секогаш да ги надминеме тие норми на однесување кои се без перспектива и кои другите народи порано ги надминувале, кои веќе светот кај нас треба да има поинаку размислување кога сакаме да се интегрираме во Европа нужно нас ни треба да го смениме тој Балкански менталитет и тој начин на однесување. Веројатно дека тоа не е лесно, но посебно кога сме ги прифатиле одредбите и нормите на тие конвенции ние мораме на некој начин да се придржуваме на тие.

За Законот за Педагошкиот факултет веројатно и вие, па и јас не сум расположен за дискусија да дискутирам, оти мислам дека е беспредметно и од една друга причина. Дозволете да го употребам еден жаргон на еден наш искусен правник кој вели: "Волјата на една одредена националност, во конкретниов случај се санкционира со Закон над против волјата на другата националност" Значи, тука доаѓа на површина мајоризација, геотизација и се што не друго.

Значи, тргнувајќи од фактот дека некој си го зел за право, на пример, на нас Албанците секогаш да не именува малцинство и продолжува да ни споредува дури и со минорните националности па тоа санкционира и со Законот. Наместо да се направи една реална категоризација, при бидејќи вистината е тоа што е, е тоа што го знаеме сите и тоа што треба сите да не убеди и тоа што треба во конкретниов случај ние да го наминеме.

II/7.-

Во суштина ние како Албанци правата како малцинства сведоци сме дека ги уживаме. Но, проблемот е во тоа дека никој никогаш, па и сега не се чувствуваме како малцинство. Ние се чувствуваме како народ. Дали тоа му одговара на некому, или не, тоа е сосема друго прашање за кое ете имаме шанса денеска да продискутираме.

Вистината е во тоа дека во РМ има две најголеми популации. Тие се Македонците и Албанците. Впрочем, дека сите други ништо немаат против на ова и по оваа тема би можеле ние да продискутираме и да ги отвориме сите карти до крај за да можеме да го осветлиме овој проблем.

Ние Албанците велите и сме велеле дека конечниот број колку што ние имавме и колку што ние имаме сознанија е 40% од вкупниот број на населението на РМ и имајќи ја предвид тоа дека на еден одреден број наши сонародници граѓани не им беше даден документот за државјанство, кој поради тоа што работеле порано во бицшите ЈУ републики, или на одреден број на граѓани кои работеле и ден денес работат во Западно - европските држави и кои исто така немаат државјанство, а се во значителен број, базирајќи се на еден голем број што не излегува на потпис во времето кога се правеше пописот во 1994 година го образложуваат потполното и горенаведената бројка, која ја спомнав, без оглед дека државната статистика таа бројка ја заокружила на 22,9% , што по наше убедување всушност тоа не е вистина.

Од другата страна министерот, колку што се сеќавам јас едниот министер децидно рекол вака: "Вкупниот број на избирачи на последните избори беше 1,5 милиони, значи, останаа уште 500 илјади граѓани кои не се полнолетни за гласање, би сакал некој оваа бројка да ми ја образложи логичноста или пак на друга форма утврди дека е социолошко

II/8.-

нормална? Значи, априори една бројка изнесена како воопшто да не постојат.

ЗЕЌИР КАДРИУ: (Продолжение)

Имајќи го предвид фактот дека уште е свежа бројката на 2 милиони; и 300 илјади граѓани колку што беше целокупната бројка на населението на последниот попис.

Понатаму, што всушност излезе на сцена овие денови? Нормално дека излезе вистинското лице на опозиционите македонски партии под мотото, како што знаеме, да се брани Уставот на Република Македонија, да се брани македонскиот јазик, зачувување на интегритетот на државата ни возвратиле, по наше убедување, пак на тие позиции кога не нарекувале со тогашните слогани, тоа беше пред 5-6 години со форма на однесување како смрт на шиптарите, сатара на шиптарите, Авио - импекс и што не друго. Сега со иста содржина, но со друга форма која создава атмосфера на тензија, навреда, закана, форма на гасни комори и што уште не. Значи, филозофијата е сосема јасна и читлива. Немате шанси. Господа, дали е овој национализам и дали ова го пречекори тоа. Јас мислам дека не е ништо друго освен шовинизам. За да го утврдам ова би сакал да Ви покажам еден друг документ што беше како документ или памфлет фрлен во некои градови во Западна Македонија како Тетово и ред други градови конкретно во некои средни училишта и во нив има грдни зборови, жал ми е да ги читам овие работи, но за пример не е лошо и Вие како пратеници да се запознаете со нивната содржина. Вакви памфлети се фрлени и пред зградата на Собранието и еве што кажуваат: "Предлог закон за заштита на нацијата. Согласно со Уставот на позитивните закони овој закон треба да ја заштити нацијата од шиптарите и истите да се прогласат како непријатели на државата и непотребни за нашето општество. И почнуваат член по член.

III/-2.-

Член 1: шиптарите во Република Македонија можат да бидат само акционери учесници со капитал во претпријатијата, можат да се вработуваат во издавачки претпријатија за производство , немаат право на производство на оружје, а децата немаат право на образование.

Член 2: шиптарите не смеат да бидат обврзници на АРМ и им се забранува вработување во сите државни органи.

Член 3: на шиптарите им е дозволена работа само во земјоделието и тоа само во туѓи држави (бидејќи не се чита добро, се извинувам).

Член 4: во рок од 6 месеци сите лица од шиптарско потекло што се во македонската држава кои имаат некаков имот должни се тој имот да го пријават,(така според овој член сите шиптари мора да под- несат декларација за својот подржен и неподвижен имот).

Член 5: секој шиптар во рок од 6 месеци кој ќе ја прими православната вера и православно македонско име и македонското кири- лично писмо и јавно се декларира дека ќе биде македонец за него овој закон се укинува односно не важи.

Член 6: сите шиптари во рок од 12 месеци да ја напуштат РМ во спротивно ќе бидат сместени во резервати .

Член 7: овој закон влегува во сила од денот на неговото донесување во Собранието на Република Македонија".

Сигурно мислеле дека на ова Собрание треба да се донесе тој закон на крај е потпишано ВМРО - Обединета.

Понатаму, што излезе на сцена? Излезе дека ова што го читав сакав да Ве убедам дека тоа е вистинското лице на опозиционите македонски партии што се тука, што мислат за нас и што презентираат за нас албанците.

III/3.-

Тргувајќи од тоа дека секоја земја претендира во некој демократски амбиент, претендира да се вклопи во тие европски конвенции сосема јавно се манифестираат обиди за расчистување, па дури и пресметки, а ние се обидуваме со некој терминологија како што сите знаеме сведоци сме на толерантност, спокојство, Ве молам, дајте ние да преземеме конкретни чекори за да ја надминеме оваа ситуација.

Еден друг обид што исто така се повлекува од тие манифестации се бара оставка на министерката за образование, дали е денеска тука не ја гледам, која на една од претходните седници беше многу јасна и децидна, па дури имаше охрабрувачки пристап истакнувајќи дека и во идниот закон за високо образование ниту сега не се предвидува легализација на тетовскиот универзитет. Значи, нејзината патерналистичка заповед господата пратеници дури беше толку јака ги пречекоруваше ингеренциите и на шефот на државата. Цврсто со емоции на студентите и средношколците им дава мотив за да тие излезат и нејзе да и бараат оставка. Значи тоа и се возврати како бумеранг . без оглед на сето ова на почитуваната министерка без оглед што не е присутна, јас мислам дека ќе се најде разбирање би и дал еден мал совет. Повеќе да се врати малку на проблемите со кои се соочуваат секојдневно студентите и средношколците кои сигурно ги притиска мрачното образование, преобемноста, гломазноста, неефикасност, реформите кои нужно треба да се направат во образованието, кој беа најавени и останаа на почетокот, а на друга страна училиштата повеќе личат на масивни диносаури. Знам неколку училишта во Западна Македонија од пред 2 и повеќе години само се удрени темелите, а ништо не се направи. По цена на грешка, слободни сме да тврдиме дека средношколците ги загрижи повеќе туѓа проблем за кој ниту имаат информации, ниту имаат знаење, ниту имаат моќ за сето ова кое се врти околу нив и зад нив. Ним, како и некои граѓани во државата никој не може

III/4.-

да им ја одземе љубовта за татковината и загриженоста за нивната иднина. Во исто време токму затоа повеќе треба да се внимава на идеолошкиот карактер кој, наместо да биде симнат, изгледа повеќе ги загрижи и учениците и наставничкиот кадар на кој исто така е нужно потребен обид за покачување на нивните плати за поефикасна и подобра работа. Потребни им се реформи, а не класична настава со идеолошки убедувања и потстрек за несфатливи поводи, како што беа или Вие или ние и токму тие кои утре или задутре ќе бидат наши воспитувачи на нашите идни поколенија на млади генерации кои нормално не ќе можат да се спасат од нивните предрасуди.

Впрочем, мојата најсериозна забелешка е во тоа што ваквите крупни и сериозни работи не беа предмет на перманентна расправа од каде верувам дека излезот ќе беше полесен и навреме надминат. Сега, од сите овие наталожени проблеми многу е тешко да се извлече некое умно мислење за да може денеска по сите овие проблеми доаѓаме на конкретизирање ако не на сите, барем на одредени работи кои би биле прифатени од сите страни и во некој поглед ќе беа позитивно решени.

Жалам што по оваа тема толку чувствителна не беа предмет на расправа на одредени пратенички комисии кои би придонеле за една ориентација на денешната собраниска дебата. Но, ова како тема беше продискутирана кај одредени невладини асоцијации што по мое мислење е за поздравување, но всушност имавме прилика да слушнеме и да видиме од одредени луѓе поранешни Владини претставници кои сега се академци и за жал уште еднаш ја разобличија нивната совест, нивната академска фигура и нивниот став за одредени проблеми кои се однесуваат на меѓунационалните односи во нашата Република. Нивниот хендикеп е во тоа што студентите македонци беа упатени на пронаоѓање на нови погрдни зборови и псофки, навреди, а сето ова поткрепено од бивши владини министри кој, наместо да го угаснат огнот, напротив,

III/5.-

фрлаа бензин на тој оган што како производ нормално дека ќе биде една Китановска со група истомисленици кои во иднина треба да бидат воспитувачи и да ги едуцираат нашите кадри, нашите поколенија.

По сето ова и за се ова што го реков малку погоре убеден сум дека малку ќе придонесам во овој поглед, но за да се надмине оваа ситуација, односно оваа криза ние , како пратеничка група, имаме еден конкретен предлог кој ќе биде изложен пред сите нас и кој ќе го имаме во рака. Ги повикувам сите пратеници свесно да го читаат и гледаат без оглед што стоиме од опозициона страна тоа се прифатливи предлози и треба да се гледаат и на крај, по можност, да се гласаат. Благодарам.

ТИТО ПЕТКОВСКИ:

Има збор г-динот Пруси.

АБДУРАУФ ПРУСИ:

Почитуван претседателе, почитувани пратеници, дами и господа, дали ние сакаме да признаеме или не факт е дека кај нас во Република Македонија постојат нарушени меѓуетнички односи и тоа не само последните години туку еден многу подолг временски период.

Генезата на нарушените меѓунационални односи не треба да се бара во последните настани кои се случија и се случуваат во Република Македонија, но за жал, во еден многу подолг временски период, а јас би рекол уште од 1945 година па наваму.

Во целокупната анализа на причините за овие нарушени меѓунационални односи се испреплетуваат различни причинители, меѓутоа, според мене, најголеми причинители би ги спомнал односот на власта

III/6.-

кон овој проблем. како и системот на едукација во нашето општество за време на целокупниот период за кој зборувам.

Од оваа говорница уште првиот ден се дадоа некои дефиниции за вистината и за невивината што, за жал, и едната и другата обилно се користи од некои за да ја докажат вистината како невивина или обратно невивината како вистина. Сигурно е дека не трпи толку вистината како апстрактен поим од ваквиот приод, туку оние на кои им е наменета невивината како вистина. Ете на пример една невивина која перманентно и се наметнува ана македонската јавност како вистина е наводно дека албанците во РМ ги уживаат сите права или пак на албанците им се гарантираат многу поголеми права од оние кои се пропишани според меѓународните норми, а јас би рекол од оние што ги заслужуваат.

Господа, дозволете тоа да го кажат оние што мислите дека ги уживаат. Секој нека знае дека никој не може да дава и да одредува права, тие се природно стекнати и како такви треба да се почитуваат. Поради различни околности државата или општеството во целина треба да создаде услови за почитување и унапредување на овие права без да се компарираме со овие или оние таму.

Поаѓајќи од овој основ ни еден албанец ниту било кој друг граѓанин во Република Македонија нема да прифати помали права отколку што има еден македонец. Ако состојбата во РМ кажува дека албанците во оваа Република се чувствуваат како граѓани од втор ред, тогаш тоа треба да биде грижа на побројната популација во Македонија - македонците.

Една друга вистина која мора да се прифати е еднонасочната уплашеност на македонската популација од се што е албанско во Македонија и пошироко.

III/7.-

Ваквата состојба наместо да се смирува , сведоци сме секој ден се повеќе и повеќе се подгрева во таква насока , за жал, кумуваат разни дискусии од оваа говорница. Не ми е јасно каква е таа хипокризија да од една страна овде се залагаме во нашите дискусии наводно за соживот и добри меѓуетнички односи, а истовремено пласираме лажни тези како овој број на албанската популација денес во РМ е резултат на механички прилив и висок наталитет. За жал аргументите кажуваат нешто друго. Треба да знае македонската јавност дека во Македонија сигурно живееле процентуално многу повеќе албанци отколку сега поради Чубриловеиќевската и Андриќевската политика за интернирање на несловенското население во Турција многу албанци посебно оние во градовите биле опишувани како турци, а подоцнежната реализација на таа политика од 1953 година придонесе под присила да се преселат над 300 илјади луѓе од Македонија и Косово во Турција.

АБДУРАУФ ПРУСИ:(продолжение)

Ако се земе предвид апсолутниот број на жителите во тоа време на Република Македонија, оваа бројка на преселени во Турција кажува многу. За волја на вистината, еден мал број луѓе кои дојдоа со намера за преселување во Турција, бидејќи Макротија беше отскокна даска остана во РМ, но во Скопје и околината. Еден мал механички прилив имаше, исто така, во Скопје и околината, после земјотресот во Скопје. Но, овој број надојдени во однос на тие што се преселија во Турција е релативно мал.

Како господа, може да се зборува за висок менталитет на Албанците во Македонија, кога според пописот од 1994 година, кога се оствари, во однос на оној од 1981 година, не постои никаков процентуален прираст, па и апсолутен. Без разлика на тоа што ние тоа го конпестираме овој попис, зарем и вас не ве зачудуваат овие бројки. Дали може да се конпестира една вистина која се влече со децении, а тоа е погрешната едукација на учениците во образовниот систем на земјата и тоа од на млади нивни години.

За илустрација јас ќе го земам учебникот по запознавање на природата и општеството за трето одделение каде Албанците, меѓу другото, се прикажани како асимилатори на Македонците, како тие им ги менуваат имињата и ред ред други работи. Да не зборуваме за другиве учебници, посебно оние од историја каде Албанците, уште со подрастични примери се прикажани како негативен елемент, елемент опасен по македонското битие. Ваквиот приод се обогатува и со секој-

IV/2.-

дневните настапи на челници на политички партии, универзитетски професори и академици. Затоа мене лично воопшто не ме чуди целокупниот излив на национализам, шовинизам и ксенофобија кој беше изразен во последните години од страна на дел од младите и некои идни академски граѓани на оваа Република.

Каква е таа хипокризија кога челници на опозициони партии кои што ги сметам за луѓе кои во својата политичка програма гаат политика на граѓанско општество, отворено се ставаат на страната на групата млади демонстранти чие главно мото е ксенофобија кон албанците. Точно се знае чија политика овие млади луѓе, застапуваат. Смешни се изјавите и на овие млади демонстранти и на нивните ментори како тие се залагаат за соживот, дека немаат ништо против албанците, кога со километри одат зад колони, водени со плакати каде се бара смрт за албанците во гасни комори. Па да ја земеме најумерената изјава со која се бара само укинуваше на албанскиот јазик на педагошкиот факултет во Скопје. Зарем и таа не е насочена против Албанците.

Се прашувам дали македонската православна црква го премени ставот што го имаше првите денови од демонстрациите. Делегирањето на свој студент во одборот на демонстрантите, како и чукањето на камбаните и преминувањето на демонстрантите, значи отворена поддршка и прифаќање на ксенофобијата и од страна на црквата.

Ако челниците на политичките партии сакаат да профитираат од една ваква состојба, г-да свештеници тоа на вас најмалку ви личи.

Сега нешто за законот за употреба на јазиците на националностите на педагошкиот факултет кој што и доведе до една расправа за меѓунационалните односи во РМ.

Овде од страна на г-дин Исмет Рамадани се кажа за видното заостанување на опфатеноста на албанската популација во образовниот процес во Републиката, како во квалитативна така и во квантитативна смисла.

IV/3.-

Јас сакам да ја запознаат македонската јавност со причините за време на бившата СФРЈ, со благослов или не на тогашните македонски власти се реализираше од еден деструктивен концепт за образование на албанците, подготвена од Белград. Ова нешто повеќе ескалира во осумдесеттите години, кога, слободно можам да кажам дека се направи диверзија на, речиси севкупното образование на албанците во Македонија.

Треба да биде запознаена македонската јавност дека стотина наставници албанци во тие години просто беа избркани од наставниот процес, ама без никакви причини. Јасно, во тоа време како идеолошко политички неподобни. Ова се правеше само поради тоа што некој спроведуваше некое сценарио од Белград за ограничувањето на развојот на албаниците во СФРЈ.

Г-гата министерка пред неколку дена спомна дека педагошката академија во тоа време беше затворена поради правни, на повеќе поради идеолошки причини. Јас би додал дека воопшто од правни не туку од идеолошки причини. Односно исклучиво од подготвено сценарио. После ова дали некој може да тврди дека не се изврши диверзија во квалитетот на знаењето на еден ученик албанец. Баш поради соодветниот неквалификуван наставен кадар уште 1992 година Унијата на албанската интелигенција презеде иницијатива за отворање на педагошкиот факултет на албански јазик за подмирување на наставници од сите степени на образование каде се изведува настава на албански јазик. За среќа се најде на поддршка и од страна на албанскиот политички субјекти и другите албански асоцијации, како и од највисокиот државен врв во Република Македонија. Реализацијата на овој проект се одолговлекуваше без никакви причини, иако според моите убедувања беше создадено после наша аргументација, позитивно јавно мислење и на Македонската страна. Само требаше Д91 се преземат барани- те и потребни чекори.

IV/4.-

Натурената теза дека секој граѓанин е рамноправен и упис на постојните универзитети е чиста демагогија.

Се поставува прашањето, како еден ученик албанец со заостанат развој во образованието, заради споменатите причини ќе конкурира рамноправно со еден негов колега Македонец. Ваква една предизвикана состојба доведе и до барањето на излезни решенија кои барем донекаде би го подобриле квалитетот и во албанските паралелки.

Одолговлекувањето на решавањето на ова прашање и преземањето на вистинските чекори само повеќе ги зголемува контрадикторностите во оваа сфера.

Јас ги доживувам како цинизам многубројните дискусии на моите колеги пратеници кои со едно чудо невидување го примаат гласањето против овој закон од страна на пратениците албанци. Господа, нека ви е јасно дека никогаш нема да гласаме закони кои парцијално решаваат проблеми и ги ставаат албанците и другите во нерамноправна положба. Ова беа и некои од причините што албанците едноставно не можеа да стојат и да чекаат некои други да им ги решат проблемите со видливо задоцнување и парцијално и не според нивните потреби, па тоа доведе до создавање на свои институции, каде барем до една повисока степен ќе се решат споменатите проблеми. Меѓутоа, секогаш остануваме отворени за дијалог и разговори. За што поуспешно совладување на тешкотиите кои доведуваат до оваа состојба. Помошта на македонската интелигенција не само што е потребна и неопходна, туку и обавезна. Сигурно дека дијалогот треба да биде конструктивен и не наметлив. Сите страни треба реално да ја согледаат состојбата и да се преземаат конкретни чекори за излегување од неа. Вистинската рамноправност на граѓаните не ја загрозува и не може да ја загрозува нашата држава, Република Македонија, туку може само повеќе да ја ојакне.

IV/5.-

Радува фактот што во Република Македонија секој ден, се повеќе и повеќе почнува да се слуша гласот на разумот, гласот на реалноста, гласот на хуманоста. Радува фактот што една елита на интелектуалци, за среќа и овде во Собранието секој ден отворено зборува за менталните изопаченото и примитивизми во ова општество, како од македонската така и од албанската страна. Радува фактот што едно море невладини организации што се создадоа во оваа држава после нејзиното осамостојување, со својата дејност и меѓусебна соработка го развија и го развиваат секојдневното чувство за соживот меѓу граѓаните ена оваа Република. Меѓутоа, најповеќе радува фактот што грото на студентите, идни академски граѓани и иднината на оваа држава, не застапаа зад примитивниот настап на своите колеги. тоа ми дава надеж дека во оваа Република ќе се создадат услови и тоа не во многу далечна иднина, за еден помирен и многу подобар живот.

На крај дозволете само да додадам. Зарем не е чуден еден мир без војни кои што денес владее во светот, изземајќи ја овде Албанија. Продавачите и препродавачите на оружје во светот се избезумени. Да не дозволиме ние да бидеме тло за реализација на нивните интереси.

РИЗВАН СУЛЕЈМАНИ:

Почитуван претседателе, почитувани министри, почитувани пратеници.

Сигурно дека една ваква тема кога се разговара за меѓунационалните односи е атрактивна и привлечна, уште повеќе како настан што денеска ми се случува.

Повод за една крвава расправа сигурно дека имаше и порано, имало и иницијативи, но и денеска да се расправа за една ваква многу битна ситуација во РМ, не е доцна.

IV/6.-

Она за што не можам да се согласам во овој момент е зошто не прифативме да разговараме за една многу битна работа во услови на притисок и под вакви околности во кои не може да се разговара за некои рационално размислуваше.

Јас навистина од секогаш па и ден денеска, без ласкање, мислам дека највиталната структура во едно општество се студентите. Јас навистина мислам дека тие има и треба за многу работи да протестираат. Јас навистина ги сфаќам маките и живото кои тие денес треба да го водат, да живеат, а треба да се подготвуваат и да живеат во едно сосема друго општество, во едно општество каде индивидуата е над сите, во едно општество, каде што интеграцијата е процес, во едно општество каде што толеранцијата е неминовност и во едно општество каде што разликите треба да се прифатат како квалитет. Но, јас навистина не можам да ги сфатам ниту можам да прифатам таа ударна сила на прогресот во едно општество денес. да излезе да протестира за една сосема и рационализациона работа, како што е во моментот барањето за учење на албанците на свој јазик. Јас не можам навистина да ги сфатам тие студенти кои, сите до еден се искажа дека при- фаќаат и цел им е еден поголем пазар, како што е Европа, во еден пазар на огромни разлики, во еден пазар на огромна конкуренција, а денеска тие, тој свој најмал пазар наречен Република Македонија, сакаат уште повеќе да ја стеснат и да ја сведат во границите на една нација. Јас би ги прифатил, тие да излезат да протестираат за нивните професори, кои за жал создадоа таква индивидуал, кои за жал создадоа такви ментални структури, фрустрирани, што денеска може и ова да му се случува. Јас ги сфаќам, дека тие професори се професори на мојата генерација и нешто после мене и пред мене. тоа се професори кои цел живот, буквално од првото па до факултетското образование се стремее да живеат во еден сосема друг свет, во еден сосема друг систем на

IV/7.-

вредности. Каде што колективизмот беше над се, но тогаш тоа беше работничката класа, каде што докрај се осудуваше индивидуалното, каде што докрај се ангажиравме за револуционерни промени, а тие млади се принудени да учат од таквите структури за нешто сосема друго. Тие треба за таквите работи да протестираат и сигурно дека сите ќе ги прифатат ако за тие работи протестираат. Но, ние денес мораме да ја прифатиме реалноста дека во Република Македонија живеат еден два и повеќе народи со свои особености со свои разлики, а разликите по својата природа докажале дека секогаш носат конфликти, а на конфликтот патот на уништување секогаш му е прав. Но, тие разлики да произведуваат една позитивна енергија, тие разлики да се претвараат во прогресивна сила, треба, постои и мора да се постигне еден услов.

Првиот услов е, луѓето кои учествуваат или луѓето со таквите разлики да веруваат еден на друг. Луѓето кои учествуваат во тие конфликти да се почитуваат меѓу себе. Но, за жал ние денес имаме ситуација кога два најголеми колективитети малку се почитуваат, малку веруваат еден на друг.

Сигурно дека ваквата ситуација, барем по мене има своја историја. Подолго време ваквата ситуација, свесно или несвесно се градеше кај македонците, а порано и во бившата Југославија, дека катализатори на дезинтеграција на една Југославија поранешна, катализатори на ретноградни процеси, секогаш се Албанците.

Јас ќе се обидам во вој момент да дадам мое објаснување како и зошто дојде до такво убедување.

Уште во раната 1968 година настанаа демонстрациите во Косово со барање - Косово Република.- Тогаш тие и таквите демонстрации се оквалификуваа како националистички, како контрареволуционерни, како иредентистички, сепаратистички и не знам што. Цела една машинерија

IV/8.-

на тогашниот едноумен систем се опушти таа иницијатива да ја оквалификува како иницијатива која иде на рушење на една држава. Но, времето покажа нешто друго. Сите тие во тогаш на Југославија се убедија дека таа и таква Југославија која постоеше до тоа време не беше доволна гаранција дека може рамномерно да се развие и не случајно уследи 1974 година Устав со кој Косово се издигна во автономија, но и сите други Републики добија поголем статус. Јас се прашувам што изгуби Македонија со тоа што доби повисок статус односно се претвори во некој вид на некоја конфедерација, Потоа, следуваат 1981, пак демонстрации во Косово, пак оквалификувани со истиот жаргон националистички, сепаратистички и иредентистички, контрареволуционерни. Пак таа огромна машинерија проработи. И кај многу луѓе се вгради во свеста дека Албаниците се тие кои сакаат да ја рушат, албанците се тие катализатори на дезинтеграција. Но, што се случува. Пак сите ние, па и Република Македонија се убедивме дека таква и таа Југославија со тие односи воспоставени меѓу Републиките не може понатаму да гарантира прогрес и развој на сите Републики. И неслучајно 1990 година Република Македонија отиде баш по тој пат и одржа референдум и прогласи самостојност.

РИЗВАН СУЛЕЈМАНИ: (Продолжение)

И што лошо имаше во тоа што моравме априори сите тие работи да ги оквалификуваме како контрареволюционерни? И ред други. Да се вратиме што се оние две работи поради кои што денеска македонскиот и албанскиот народ се чувствуваат како несигурни, немаат доволно доверба меѓу себе.

Кај македонците пости тезата дека албанците недоволно ја покажаа лојалноста кон оваа држава. Таа теза ја окрупнуваат со тоа што албанците не излегоа на референдумот за независност на РМ. Таа теза ја поткрепуваат со тоа што албанците не гласаа за Уставот на РМ. Таа теза ја поткрепуваат со тоа што албанците одржаа свој референдум за автономија. Тоа е факт. Никој не оспорува дека е така. Но, господа. пратеници дали постои институт референдум? Дали тоа значи дека ако некој покрене иницијатива за референдум дека мора сите да го прифатат тој референдум? Зарем мора тоа? Ние имаме случаи кога една Данска имаше референдум аз вклучување во ЕЗ, но во првиот обид тоа не успеа. И, никому не падна на памет тие што не гласаа за таа иницијатива да ги прогласат за антидржавни елементи. После 6 месеци таа иста Данска пак распиша референдум и тој референдум успеа. Во Канада имаше 3 пати иницијатива одредена област да се осамостои и не успеа. Но, тие што не гласале не се оквалификувани како антидржавни елементи.

Уставот. Цело време пратениците Албанци тогаш преставени преку партијата ПДП учествуваат во сите работни тела, учествуваа во амандманска расправа, учествуваа при донесување на Уставот само што не гласаа за Уставот. Зарем мора, пишува ли негде ако се носи Устав

дека треба сите да го гласаат? Каде е правото н еден пратеник да не гласа? Дали мора секогаш да се гласа? Не случајно се знае квотата на потребни пратеници за да може да гласаат. Тоа е доволен елемент за да каже некој дека албанците не биле доволно лојални спрема оваа држава.

Но, се заборава еден друг факт дека албанците преку политичките партии во РМ, не само преку политичките партии во РМ, туку и Албанија, Република Албанија единствена ја призна РМ и како територија и како народ. За разлика од другите држави кои едната ја призна како територија, друг не го признава народот, другата го признава народот, а не ја признава територијата, третата не признава име и не знам што. Зарем тоа не беше доволен политички аргумент дека противприродно право во РМ и матичната земја Албанија да ја признае РМ и македонскиот народ и никој не сака тоа да го материјализира како доказ дека Албанците прифатија да живеат во оваа Република.

Зошто тоа го направивме? Од друга страна како политичка партија која се определи за овој начин на делување, не оквалификуваат како предавници затоа што ние ја создадовме РМ, цело време учествуваме во создавање на РМ, а за возврат не добивме ништо.

Забораваме и тоа дека буквално од АСНОМ ниту една Влада во РМ не била без албанец. Значи, во сите фази на стварање на оваа Република албанците најдиректно учествувале во креирање на политиката. Зарем тоа не е доволен факт дека албанците покажале лојалност кон оваа држава? Реков, тој политички потез, тој голем политички потез, албанските политички партии свесно го прифатија. Нивната свест се состоеше од тоа дека се определија за европска - американска опција.

Тоа значи дека ќе прифаќаат критериуми, одредби што ги бара Европа. Тоа по филозофски значи прифаќаме болна слобода, подобро од ропство - среќа. Или, знаеме дека патот кон води кон рајот поминува низ пеколот. Тоа значи мора некој откажувања. Тие тоа го направија. Но, не може да се каже дека ништо не направија. Тие вложија огромен капитал.

Според тоа, за да се постигне, според мене, потребниот и неопходен критериум за да може разликите да ги претвориме во прогресивна сила треба да исполниме прв и основен критериум, а тоа е да имаме доверба меѓу себе, тоа е да се почитуваме меѓу себе. Тоа мислам ќе го направиме рогаш кога ние како партија ое центарот ќе се обидеме, ќе ги убедиме нашите противници дека албанците не направиле никакво предавство со тоа што ја прифатија РМ и како држава и како народ и со тоа што цело време учествуваа во создавањето на државата место, како што некој мисли, како природно право да бараше нешто друго.

Додека македонците да им докажат на своите екстремисти дека ова што се направи навистина кај албанците е доказ, гарант дека се определени да живеат и да ја градат заедничкава држава. Тогаш господа еден конфликт кој е природен од разликите што постојат може да го претвориме во позитивна енергија, така наречена "син енергија". Тогаш довербата и пријателството растат во љубов, а тогаш од разликите се учи. Кога од разликите учиме тогаш се создава таканаречена "син енергија" која нам и те како ни е потребна.

Некој овде спомна, заборавив да кажам, факт е дека имаше референдум на албанците. Но, тој референдум беше по упатство а не еднаш постојна конференција. Таа беше предмет на расправа и во овој Парламент. Се знае ставот на Парламентот. Во тој момент, ако добро се

секаваме во тоа прашањето гласеше - Дали сте за политичка и територијална автономија во РМ, без додавки со можност спојување, одвојување. И тогаш ние ја прифативме РМ и тогаш рековме дека за нас постои РМ. Таа ја прифаќаме. Во крајна линија во своето излагање колку јас се секавам некои прочитав во Уставот претседателот на РМ вели само темелните определби се трајни, а тоа значи прифаќање на територијалниот интегритет, демократијата, пазарното стопанство, правната држава и во ниту еден момент албанците во оваа држава токму во тие темелни определби никогаш не посегнала.

Мислам дека овие работи, ако успееме барем ние најмалку како партии од центарот кој го прифативме дијалогот како начин на решавање, институциите како места каде треба да се решаваат проблемите ако успееме да ги валоризираме има светла иднина и перспектива во оваа држава. Во спротивно се плашам дека не чека хаос и не знам каде ни е крајот.

Благодарам.

ТИТО ПЕТКОВСКИ:

Има збор г-дин Видимче.

КИРЕ ВИДИМЧЕ:

Почитуван претседателе, колеги пратеници, оваа седница побуди голем интерес и трае подолго време. Би сакал да се потсетиме малку за причините поради кои се свика седницава бидејќи сепак поради одминување на времето полека се избегнуваат некои работи, за жал.

Основен повод за барање на информација од пратеничката група на ЛП за свикување на итната седница беа повеќедневните ученички протести што за жал и понатаму продолжија и уште повеќе да се потсетиме вонредната седница на Владата што ја одржа на 23 февруари 1997 година, оценките и ставовите што после таа седница ги соопшти премиерот, дека како што рече, веројатно според оценката на Владата, овие протести се дел или една од фазите на аранжманите на активностите според утврдено сценарио насочени кон дестабилизација на РМ и загрозување на нејзината безбедност.

Да повторам. Премиерот тоа објави веднаш после одржување на седница на Владата и сосема е логично дека за сето тоа што го кажа се расправало на седницата на Владата. Веројатно се разгледувани некои материјали што за жал нам не ни се достапни и врз основа на некои кажувања и други информации, како и на тие материјали Владата дошла до тие заклучоци дека, веројатно според оценка на Владата, овие протести се дел на една од фазите на аранжирани активности за дестабилизација на државата.

НО, би сакал да се потсетиме што всушност бараше Ј1П односно пратеничката група на Ј1П.

На 28.02.1997 година пратеничката група на ЛП поднесе барање согласно член 32 од Деловникот на Собранието Владата на РМ да достави информација "За актуелната состојба предизвикана со протестите на студентите и средношколците, во врска со примената на законот за употреба на јазиците на Педагошкиот факултет и за ставовите и заклучоците на Владата заземени по нејзината вонредна седница на 22.02.1997 година."

Имено, како прво,"повеќедневните студентски средношколски протести со своите пораки и преку односот на јавноста и медиумите

преку односот на одделни државни органи и други институции и субјекти во РМ се случувања кои не треба да ги докажуваме, заслужува исклучително внимание и грижа. Сериозноста на неговите индикации се потврдува и со вонредната седница на Владата на РМ, а она што посебно не загрижува се оценките и ставовите што на македонската јавност и ги соопшти претседателот на Владата, г-динот Бранко Црвенковски. Имено тој изјави дека веројатно според оценка на Владата овие протести се дел од една од фазите на аранжирани протести според утврдено сценарио, насочени кон дестабилизација во РМ.

Имајќи предвид дека претседателот на Владата сигурно не може да дозволи оценки што не се случајни и паушални, сметаме дека таква проценка како последица и последниот основ што стана на Собранието, требаше да добие информација за сето тоа. Затоа мислиме дека Собранието не само што не смее како претставнички орган на граѓаните не смее да остане на страна од збиднувањата, туку Треба да добие и сериозни објаснувања и известувања за причините и околностите."

Споредувајќи го текстот на нашето барање и барањето по тоа како што првиот материјал го добивме со предлогот за свикување на седницата, на седницата на Собранието на РМ, се мисли на оваа седница што сега продолжува, ќе се расправа за начините и формите за унапредување на меѓуетничките односно во рамките на Уставот на РМ и низ институциите на системот. Вадејќи заклучок дека тие две теми навистина не се исти, и уште повеќе битно се разликуваат по својата суштина.

Се разбира дека се апсолутно аз очекување ЛП како партија која и те како е загрижена за одржување на мирот и стабилноста во државата,

и во регионот, преку својата пратеничка група, што би се рекло преку институциите на системот да побара од Владата на РМ да ги дообјасни искажаните заклучоци овде во Парламентот каде што во секој случај мора да се расправа "за активности според утврдено сценарио насочено кон дестабилизација на РМ и загрозување на нејзината безбедност".

Се разбира, дека е потребно при тоа од Владата да ги добиеме сите материјали што таа ги имала, ако имала нешто кога расправала или евентуално информациите што таа ги имала кога расправала за оваа тема. Заради сериозноста на темата, доколку Владата смета за потребно, а во зависност од материјалите што би ни ги доставила во Парламентот, можеше да се предложи одвоена затворена седница но сепак повторувам расправата треба да биде во овој дом, односно пред луѓето кои непосредно ги претставуваат граѓаните односно институциите на државата.

На нашето барање и ургенциите по тоа барање од страна на претседателот на Собранието Тито Петковски, добивме само известување во кое сме информирани за текот на постапката околу нашето барање, односно само информираше дека тоа барање е препратено до Владата, без понатамошни никакви негови залагања за побрзо и апсолутно давање одговор на тоа барање што е и негова деловничка обврска.

Значи, г-динто Петковски чувствуваше за потребно само формално да ја извести Владата без да се залага за доследно спроведување на Деловникот. Што значи претседателот на Собранието, г-динот Петковски отиде на членовите 457 и 458 од Деловникот на Собранието, дозволи Владата да не одговори на нашите барања и после поминати повеќе од

две недели. Дури мислам дека дури ни во еден момент не инсистираше кај Владата да ја исполни својата обврска спрема Парламентот.

Уште повеќе, тој со закажување на оваа седница, прво со предлагање тема на расправа која воопшто не кореспондираше со нашите барања, потоа со одлагање на седницата заради предлагањето ан декларација од пратеничката група на СДСМ и на крајот со менувањето на името, насловот, барајќи некој конгломерат од нашето барање и предлогот на Владата, упорно настојува да ја разводни суштината на проблемот што ги иницираше ЛП. При тоа, дозволи однесувањето на Парламентот потполно да се стави во функција на Владата.

Кога сме веќе кај Декларацијата, која беше основна- причина за одлагање на седницата, на првиот дел на седницата кога ја закажавме жалосно е тоа што послужи како повод, а во принцип не очекувам дека тоа ќе има некоја голема суштина бидејќи сепак е тоа декларација и некакво декларативно изјаснување за нешто, а не залагање и преземање конкретни мерки.

Второ, јас лично сум убеден дека ако на пратениците на СДСМ таа декларација им е потребна ние ќе гласаме за неа и ќе помогнеме да се определат што мислат и како мислат. Сега е сосема јасно зошто воопшто не не ставија во текот на нивното предлагање на иницијатива за декларацијата, бидејќи не се ни потписници, бидејќи се убедени дека ние одамна го мислиме и нема потреба што повеќе да се декларираме, а јасно е дека со нашето гласање само ќе им помогнеме ним тие да се декларираат во оваа работа.

Што се однесува до наметнување на функциите од Владата врз Собранието на РМ јас би потсетил малку на хронологијата за сето ова.

Сеуште на сите ни се свежи секавањата кога г-динот Петковски на 10 март изјави пред новинарите во смисла на повикување на тоа дали ќе има седница или не и што ќе биде на дневен ред, и тогаш господинот Петковски јасно и гласно се изјасни дека седница не ќе може да свика се додека не дојдат материјали од Владата. Тоа е многу јасно и се повикуваше на Деловникот. НО, седницата се свика без да добиеме материјали од Владата и денеска трет ден расправаме без материјали на Владата, само со усмено експозе. Значи, можело да се свика и без писмени материјали на Владата.

Повторно имаме очигледно сценарио за нарушување на угледот и положбата на Собранието на РМ и негово подведување под целосна контрола на Владата.

Користам прилика кога сум овде и на оваа тема да го потсетам пратеникот на СДСМ кој на минатата седница јасно се заложи против ваквите тенденции на Владата односно против наметнување на Владата врз Парламентот. НО, за жал тогаш зборувааше во минато свршено време, односно за настани кои поминале и кои тој ги аминувал, па сега боже ме прости такви постапки дека сега на оваа седница има можност и истиот пратеник на СДСМ од декларација да премине на дела и да се спротивстави на тенденциите на Владата да се наметнува над Парламентот. Односно, активно да земе учество во осудата на ваквите постапки и со своето изјаснување по ова прашање да придонесе за спречување на ваквото однесување.

КИРЕ ВИДИМЧЕ:(ПРОДОЛЖЕНИЕ)

За жал, при истапувањето на господинот пратеник на денешнава седница, мислам на оваа седница сега што тече, очигледна беше неговата желба дека на некоја од наредните седници повторно декларативно ќе се изрази против таквото однесување на Владата и дека нема намера тоа конкретно да го спроведе на оваа седница.

Сите овие случувања и постапки, во сите случаи, имаат своја логика и резон. Имено, кој во овој момент би имал потреба, а да не речам и корист од ваквите текови во државата, од уличните демонстрации и нереди. Многу е интересно прашањето што да се понуди како тема на размислување и дискусија на граѓаните во време на актуна безработица во државата со се поголем број на стечајни работници, во време на големо осиромашување на граѓаните, во време на големи финансиски афери во таканаречените штедилници, во време на најава на афери со лекови итн. Едноставно речено, граѓаните на Републиката имаат и те како доволно причини за протести и незадоволство и без подметнатите теми за меѓуетнички неслагања.

Морам да потсетам дека практично овие студентски протести почнаа некаде во средината на јануари, првата половина на јануари, кога тогашниот претседател на студентите на Универзитетот во Скопје ја покренa иницијативата за овие нереди и беше еден од главните иницијатори, гледајќи го директно на телевизија. На сите во Македонија ни е јасно чиј човек е споменатиот студент, односно каква улога одигра тој во обидот Социјалдемократскиот сојуз да навлезе активно во Универзитетот при изборот на ректорот. Многу е добро што Владата со својот предлог за темата за дискусија за денешната седница искажува загриженост по повод настаните и сака за тоа да се расправа. Но мене не ми е јасно како тоа Владата можеше да се одлучи на иницијативата од

VI/2.-

Либералната партија, доставена уште на 28 февруари, значи пред повеќе од две недели, ако навистина се имаше желба за разрешување на проблемите и зошто се дозволи во меѓувреме проблемите да ескалираат студентите да започнат штрајк со глад.

Кога сум веќе тука, би сакал да потсетам на уште една иницијатива доставена од Либералната партија уште на 28 јануари о.г. во која се бараше Владата да достави информација за досега преземените мерки како и активности кои Владата намерава да ги преземе за сите досегашни случаи во масовна измама и грабеж на граѓани во форма на штедење. Да повторам, тоа барање беше доставено уште на 28 јануари и за жал Владата до ден денешен не најде за потребно да не информира, зборувам Владата, затоа што ние добивме информации, но тие информации се од Народната банка, а не од Владата, а што во меѓувреме од 28 јануари наваму се случи на тоа поле на сите ни е јасно, што се случи со ТАТ, што се случи со Битола, што се случи со градот од каде што јас доаѓам, мене ми е уште повеќе јасно, не знам дали на другите им е јасно. Очигледно дека се немаше желба тоа да се реализира во право време, очигледно дека се нема желба или се има голема слабост кај Владата благовремено да се пристапи кон проблемите и се разбира благовремено да се преземат соодветни мерки, уште повеќе кога на тие проблеми конкретно се укажува со акти и со докази.

Веројатно заради некои од погоре споменатите причини, при второто излегување на премиерот на оваа говорница јасно и гласно рече: Очигледно е дека оваа седница ја започнавме недоволно подготвени. Тоа што премиерот го искажа надвор од пишаниот текст јас го прифаќам како негово лично размислување и потполно се согласувам со него. За оваа седница ние требаше да бидеме подготвени со материјали кои Владата требаше да ги подготви на наше барање, за кои требаше да

VI/3.-

расправаме за многу посериозни проблеми, но за жал кои беа на Владата и за жал со учество на претседателот на Парламентот оваа седница се претвори во дебатна дискусија која на сите нас мислам дека нема да ни помогне многу во разрешување на проблемите, едноставно ќе ни помогне да си ги кажеме своите размислувања и пак да си одиме дома и веројатно овие проблеми да ги оставиме некогаш подоцна дали ние или некој после нас да ги размислува во овој Парламент. Но јас сум убеден дека доколку се има храброст и да употребам нечији туѓи зборови, доблест да се размислува за вистинските проблеми, а тоа е за економските и за социјалните проблеми во оваа држава, јас сум убеден дека во ниедна држава каде што има стабилна економија и стабилен социјален мир нема етнички проблеми. Етнички проблеми избиваат таму каде што некому му се потребни користејќи ги социјалните и економските проблеми да се заташкаат и за жал тогаш да избега огнот од контрола и тогаш веќе се губи корелацијата меѓу стварноста и сонот.

ТИТО ПЕТКОВСКИ:

Господине Видимче, вие навистина ме доведувате во состојба по трети пат да објаснувам зошто така постапив. Бидејќи ме обвинувате по трети пат, еве јас сум принуден навистина и по трети пат да одговарам, со една забелешка дека и вие не ја искористивте шансата бидејќи 99% од вашето излагање беше посветено на процедурата, а 1% за проблемот кој што е на дневен ред. Но тоа е ваш избор, вие така одлучивте. Значи, не ја искористивте шансата за темата за која што вие се залагавте да дојде на дневен ред, туку говоревте за процедурата. Можеби тоа ви беше целта.

Јас сакам само да ве потсетам, пратеничката група на Либералната партија не бараше седница туку бараше информација од Владата и по добивањето на информацијата да се закаже седница.

VI/4.-

Според тоа, вие не баравте од мене да закажам седница по секоја цена. Ако тоа го баравте, можевте да предложите и вие, или да предложите во барањето за седницата дека ќе поднесете воведно излагање, односно информација во усмена форма или писмена информација по која ќе се расправа. Вие чекавте и кај мене вршевте дневен притисок јас да барам од Владата да достави Владата информација. Јас побарав од Владата информација, која ја проследив заедно со вашето барање и после три дена испратив и ургенција да се одговори на вашето барање. Бидејќи вие секојдневно организиравте конференции за новинари и ме потсетувавте на таа обврска и мене и Владата. Јас од Владата добив писмено информирање дека тие предлагаат да се закаже седница, а на седницата ќе поднесат усмена информација, односно воведно излагање премиерот или претставник на Владата. Тоа беше основ за закажување на седницата.

На седницата мислев дека е добро да се расправа за двете теми, и она вие што го предлагате и тоа што го предлага Владата. И како што забележавте, во воведното излагање на претседателот на Владата, ако не половина сигурно 40%, или 50% ако може повнимателно да се прочита, се елаборираше проблемот со настанатите немири и протести во Републиката по примената на Законот за јазиците на Педагошкиот факултет. Значи, не е промашена темата и не е побегна- та суштината на проблемот.

Ме обвинувате дека не сум се залагал доволно. Како тоа мислите јас да се залагам? Да ја натерам Владата да достави информација. Помогнете ми, тоа во иднина ќе ми користи, а инструментите што стојат на располагање на пратениците, ми стојат и мене како претседател на Собрание. Добро ги знаете и моите овластувања по Уставот и Деловникот. Како јас можам да се залагам повеќе или помалку вашата иницијатива да дојде на дневен ред, тоа би било добро да го чујам.

VI/5.-

Според тоа, немојте другото да обвинувате за нешто што вие не бевте спремни во моментот да се разговара. А кога се доби шанса, најмногу и скоро секој од дискутантите на пратеничката група ја започнува својата дискусија како претседателот на Собранието не успеал да обезбеди расправата, седницата да биде подготвено, кога во подготвувањето на седницата субјектите што требаше да партиципираат, тоа сте вие и Владата се однесувавте онака како што се однесувавте. Навистина, не чувствувам потреба повеќе да објаснувам, бидејќи на дневен ред дојде вашето барање, дојде и понудата на Владата и ние веќе еве два ипол дена расправаме по таа тема што беше и вашата идеја и идејата на Владата. Дајте сега да се договориме како седницата да ја привршиме, односно како да се ефектуира оваа тридневна расправа да биде во интерес и на граѓаните на Република Македонија, а се разбира пред се во интерес на консолидирање и стабилизирање на политичката и вкупната состојба во Републиката.

Има збор господинот Кире Видимче.

КИРЕ ВИДИМЧЕ:

Господине претседателе, жалам што морам да ве потсетам за некои факти што сите ние ги знаеме и ги гледавме. Имено, ние баравме информации посебно по изјавата на господинот претседател на Владата во врска со одржаната седница на 22 февруари, искажаните тешки ставови, заканите по безбедноста и мирот на нашата држава. Ние таква информација воопшто не добивме и за жал ускратена ни е можноста да расправаме и по таа тема, по нашата тема како што кажувате вие. Ако велите дека не сме можеле или не сме сакале, не сме можеле заради тоа што ја немаме таа тема, а навистина е нелбогодарно нешто да расправаме за нечији искази без материјали и докази.

VI/6.-

Второ, морам да ве потсетам, кога ја закажавте седницата, оваа Шеесет и втора, во материјалот со кој ја закажавте точката на дневен ред беше многу поинаку дефинирана. Само да ве потсетам: "На седницата на Собранието на Република Македонија ќе се расправа за начините и формите за унапредување на меѓуетничките односи во рамките на Уставот на Република Македонија и низ институциите на системот". Тоа беше првата иницијатива со која се закажа седницата, а после тоа првиот ден да се одложи седницата заради декларацијата, а што значи тоа сите ние знаеме и на крајот да добиеме и предлог - дневен ред од вас со конгломерат меѓу првиот текст и нешто од нашето. Но сепак, само да ве потсетам, од нашиот текст, од нашето барање стоеше за актуелната состојба предизвикана со протестите во врска со примената на Законот за употреба на јазиците на Педагошкиот факултет. Делот каде што стои во барањето информација и ставовите и заклучоците на Владата, заземени на нејзината вонредна седница на 22 февруари, во насловот на оваа точка го нема господине претседателе и не го ставивте. Зошто и како, тоа вие најдобро знаете, јас не сакам да ви коментирам.

Кога сме веќе тука, би сакал да потсетам дека вчера слушам на телевизија дека ете и Владата се изјаснила позитивно по декларацијата. Мило ми е што и таа позитивно се изјасни, но да бидам искрен ме потсетува тоа на еден дамнешен виц кога некој си службеник му пишувал говори редовно на некој политичар, и што беше најинтересно, кога тој политичар ги читал тие говори, тој фаќаше и прибелешки, тој истиот човек. Така што, со декларацијата а и сите тие работи и вашето однесување, навистина се имаше желба едноставно главната поента од оваа седница која ние ја предлагавме и која по размислување на премиерот, односно по заклучоците на Владата имаа некоја голема тежина во оваа држава, се повлече настрана и оваа седница се претвори

VI/7.-

во дебатна дискусија и бидејќи е така, јасно покажува фактот колку пратеници перманентно се внатре, бидејќи ако е тешка и јака дискусија и дискусија која сите ги интересира, салата ќе биде полна и ќе бидат сите заинтересирани. На ова, заради таа функција што ја презеде моментално, интересот на пратениците се гледа колкав е. А кој е за тоа виновен и како е, тоа е многу јасно.

ТИТО ПЕТКОВСКИ:

Ве молам, ќе повторам дека апсолутно не сметам дека, не не сметам, туку убеден сум дека ова не е најважната работа и дека се движиме по периферијата на проблемот.

Прво, седницата е само закажана, јас предложив дневен ред вие Гласавте како пратеничка група и едногласно го прифативме дневниот ред за денешната седница. Вие тоа го прифативте и гласавте за дневниот ред, никој не стави забелешка. Седницата беше само закажана, а како што вели Деловникот, дневниот ред го утврдуваме на самиот ден кога се одржува седницата, со сите сугестии.

Второ, вие навистина во насловот на темата, јас не предложив да се расправа за информација на Владата од нејзината вонредна седница. Ако треба, да ве потсетам на тоа немаме право како Парламент, согласно позицијата на Владата, на извршната власт со Уставот и на Собранието. Тоа го кажав првиот ден кога се водеше таква дискусија. Според тоа, вие баравте од Владата информација, а не од мене, ве молам и немојте вината Владата што не ви доставила таква информација да ми ја префрлате мене. Јас немам инструмент да ја натерам Владата да даде некои информации или да не даде. А нам како пратеници ни стојат инструментите на контролата, што се пропишани со Уставот, над работата на Владата. Според тоа, да не ги мешаме

VI/8.-

ингеренциите кои се на пратениците, на претседателот на Собранието и на Владата. Постапив онака како што ни налага и Уставот и Деловникот.

Има збор господин Кире Видимче.

КИРЕ ВИДИМЧЕ:

Јас не би влегувал многу во дискусија, среќа моја е би рекол што оваа седница предизвика голем интерес кај граѓаните, посебно во регионот од каде доаѓам, од Битола, бидејќи сите се надеваат и знаат што се случува дека на оваа седница ќе се расправа за проблемот кој Битола го тишти во моментот и тоа многу го тишти, за проблемите со штедилницата ТАТ, сите беа покрај малите екрани, будно ја следеа седницата и на сите им е јасно што и како се случуваше, па не би сакал многу да се докажуваме.

Само да потсетам, во точката 2 од нашето барање, кое е доставено до претседателот на Собранието, а не до Владата, стои "поради итноста и значењето на ова прашање, предлагаме да се свика итна седница во разумно краток рок". Итна седница по наше барање воопшто не е ни свикана, туку е свикана по Предлог - иницијативата на Владата и информација за нашето барање воопшто не е доставена. Тоа е многу јасно и за тоа повеќе не би коментирал.

ТИТО ПЕТКОВСКИ:

Јас мислам дека ова не заслужува коментар, бидејќи ќе се претвори во меѓусебно препукување кое апсолутно нема рационална основа.

Има збор госпоѓа Тодорова.

СОФИЈА ТОДОРОВА:

Почитуван претседателе, почитувани пратеници, чувствувам потреба заради фактот што во два наврата од пратениците од Либералната партија беше укажано на фактот дека покренувач на иницијативата за штрајковите на протестите што ни се случија беше поранешниот претседател на Сојузот на студентите на Македонија, со сите оние додавки, знаеме каква улога тој имаше при изборот на ректор и знаеме кој стои зад него. Сосема е јасно на што се сака да се укаже. Впрочем, таа теза беше и често пати јавно презентирана дека зад сето ова стои СДС, стои Владата која едноставно сака да ги сврти проблемите на нешто друго, во овој момент најподатливо би било на меѓуетничките односи заради проблемите во другите сфери. Не дека не се знае кој беше вистинскиот покренувач на иницијативата, но дека ова вака се пласира за да оди во прилог на оваа теза која ја кажав.

Инаку, во прилог на вистината како сето тоа се организираше, јас морам да кажам дека постоеше нормална иницијатива на Студентската организација на Педагошкиот факултет, доставена до Сојузот на студентите на Македонија, со изрично барање во кус рок да се произнесат по таа иницијатива. Беше закажано нивното тело, на студентите, на Студентската организација, тоа беше пред да биде донесен законот во Парламентот и се прифати заради тоа што мнозинството така гласале, се прифати да се одржат тие протести. Напоменувам, пред донесување на законот во Парламентот. Откако законот беше донесен, Студентската организација, во меѓувреме се случи и промената која пред тоа се реализираше, застапа на становиште кое ви беше презентирано и пред вас овде, пред Парламентот, а и пред јавноста дека по донесувањето на законот, се разбира за нив прифатливо решение, е постапката натаму да се одвива повторно низ институциите на системот, дека се покренува испитувањето, поточно

VI/10.-

оценувањето на уставноста на тој закон и единствено надлежна институција за тоа е Уставниот суд. Повторно имаше иницијатива од Студентската организација на Педагошкиот факултет со која се бараше, дури со терминот "кристално јасен став бараме", дали Студентската организација ќе го продолжи натамошното одржуваше на протестите, по што се разбира не добија поддршка и сето тоа е во организирање на Студентската организација на Педагошкиот факултет. Ова е фер и коректно да се каже, знаете, ние немаме право некому да ја скратиме можноста за- слугите, но и одговорностите да се упатат на вистинска адреса.

ТИТО ПЕТКОВСКИ:

Има збор госпоѓата Куљан Зографска.

РАТКА КУЉАН ЗОГРАФСКА:

Почитуван претседателе, почитувани пратеници, неколкумина пратеници во денешната расправа ја започнаа својата дискусија со изразување на чувство на морална обврска да зборуваат на темата што е на дневен ред. Јас морам да ви кажам дека имам чувство на работна обврска, да ви кажам на кој начин меѓународните акти на парламентарците, значи на нашите колеги во светот го третираат прашањето на јазикот на малцинствата и прашањето на образованието на малцинствата.

Морам да кажам дека заинтригирана од поливот на министерот за надворешни работи кој што беше еден од првите учесници во дискусијата во Парламентот кој што е нашата работна средина, за да го покрие со дискусија својот ресор како што самиот кажа, си го поставив прашањето дали ние го покриваме нашиот ресор во Собранието.

Сметам дека имам пропуст во -покривањето на ресорот за кој што сме задолжени тројца пратеници од Собранието. Имено, ве потсетувам, дека вие не избравте за членови на Пратеничката група во Интерпарламентарната унија на почетокот на мандатот и сега уште еднаш пред неколку седници мене, господинот Исмет Рамадани и господинот Владимир Соколовски. На сметка на ова Собрание, значи со парите на ова Собрание ние учествуваме на меѓународните конференции и ги следиме во Комитетот за човекови права настаните на парламентарците од светот, јас и господинот Исмет Рамадани и сме потписници на документи на тој Комитет. А, господинот Владимир Соколовски, ги следи проблемите од областа на политичкиот и економскиот систем.

Според тоа, чувствувам работна обврска да ви соопштам што во меѓународните акти на Парламентарците, значи не само на Обединетите Нации, не само на Европската унија, не на ОБСЕ, туку на парламентарците се донесува и да ви обрнам внимание на една работа.

Прво, сакам да ви кажам, не знам дали тоа сме го кажале во друга прилика, но обврска ни е на тројцата дека ова е најстара организација на парламентарците во светот. Постара е од 100 години, значи двојно постара од организацијата на Обединетите Нации. Организација на нашите колеги. ВО неа членуваат 135 земји. Се состанува двапати годишно по определени комитети, учествуваат повеќе од 600 до 700 парламентарци и уште толку членови на владини и невладини организации, набљудувачи, експерти по тие прашања итн. Материјалите кои што ги добиваме постојат во Собранието, но чувствувам потреба дека материјалот од последната 1995-та Интерпарламентарна конференција што се одржа минатата година во Истанбул на која што зедовме активно учество ние тројцата, во Комитетот за заштита на малцинствата како глобално прашање и предуслов за стабилност, безбедност и мир се донесе резолуција во која што зеде место и резолуцијата предложена од нашата пратеничка група.

Јас, почитувани пратеници, чувствувам потреба овој материјал бидејќи зборуваме за недостиг на материјал даден за оваа седница да замолам од службите да биде размножен и нема да ви го покажувам како другите на говорницата туку ве молам да обрнете внимание на точка 10 од материјалот каде што парламентарците од светот им препорачуваат на своите влади или на своите парламенти и во точка 10 го обработува прашањето на јазикот на малцинствата.

Потоа на точка 17 во која што го обработува прашањето на образованието и да ви обрнам внимание дека во меѓународните документи овие две прашања вообичаено се раздвоени. Го оставаат парламентарците од светот спојувањето на тие прашања на поедините држави. Почувствував истрагнување од контекст на членови од меѓународни акти и почувствував потреба овој акт што се однесува на парламентарците да го имаат пратениците пред себе.

Ве можам исто така да обрнете внимание на последниот дел од овој материјал во кој што се зборува за обврските на малцинствата кон државите во кој што живеат. Три дена ние расправаме за права, не расправаме за обврски, а во меѓународните организации во расправите за човекови права секако се расправа и за обврските, меѓу другото и за обврските на малцинствата.

Исто така, нешто што е непокриено од нашиот ресор, а сакам да го направам тоа сега е да ви кажам дека често пати се зборува и за наметнување на процентуално поголемото малцинство над помалите. Јас ќе си земам за право да реферирам за тоа во некоја друга прилика. Сметам дека тоа ми е и обврска.

Морам да кажам дека привилегија или можност на пратениците кој што подоцна се јавуваат за збор е да ја проанализираат или да реплицираат на дискусиите на пратениците што претходно се јавиле. Јас имав намера да се јавам за дискусија, но оставив простор професионалните пратеници од нашата група, пратеничка група во Интерпарламентарната унија, а тоа се другите двајца пратеници што имаат едноставно повеќе време да ги следат овие работи и да се јават, меѓутоа, и покрај тоа што се јавија за збор тие не прозбореа за она што им е должност како пратеници. Ние слушнавме многу партиски дискусии овде, многу лидерско партиски дискусии, меѓутоа пратенички дискусии слушнавме малку.

Јас морам да кажам дека сакам да се надоврзам или да се согласам на некои констатации уште од почетокот на оваа парламентарна расправа и тоа на оние на кои што позитивно гледам и да речеме ме прават среќна за разлика од оние, ми се чини господинот Никола Г. Поповски, кој многу го ценам како пратеник зборуваше за определени дискусии кој што не го прават среќен.

Имено, господинот Андов во делот на својата дискусија како пратеник, го изоставам делот како член на Либералната партија и лидер на Либералната партија, кажа односно направи веднаш на почетокот на оваа парламентарна расправа дистинкција на поводот и причината за настаните. И, веднаш бидејќи немаше реплика на тој дел категоризиравме дека Законот е повод. Морам да ви кажам дека ме фрустрира или ме зачудува толку многу дискусии потоа, само по поводот, повторното враќање на законот а квалификувајќи го на самиот почеток на расправата како повод. Дури многу професори со пишаните дискусии по инерција продолжија да расправаат односно да ја објаснуваат причината за донесувањето на законот. Тоа е, да речеме, ризикот на пишаните дискусии против кој што немам ништо против, напротив многу го уважувам резонот на пратеникот кој што кажа дека толку многу е осетлива темата, ми се чини дека тоа беше пратеникот Хасипи, толку многу е осетлива темата што е паметно да се напише на оваа тема, не да се зборува слободно заради тежината на секој збор. Меѓутоа, ризикот на однапред напишаните дискусии е во тоа по инерција да се зборува за темата за која што се апсолвираше дека е повод или дури да се загуби дискусијата како што се случи на претходниот дискусант. Тоа е исто ризик на претходно напишаните дискусии.

Втора работа за која што зборуваше господинот Андов кој што е искусен пратеник е залагањето за принцип на одговорност, значи наша, пратеничка одговорност да делуваме како пратеници. Овој мој настап сметајте го како принцип на одговорност на делување како пратеник.

Трето, се залагаше да има материјал за дискусија. Материјал што јас сакам да ви го испратам е овој од Комитетот за човекови права од минатата година.

И уште една работа за која што сакам да зборувам, тоа е практикувањето на човековите права за кој што не прозборевме многу.

Бидејќи се залагам почитувани пратеници за доследност на пратениците ! или препознатливост, сакам да ви кажам дека едно од основните човекови права е права на заштита на неговото здравје. Ние сите по малку ја злоупотребуваме говорницата за да проговориме во областа во која што делуваме. Морам да ви кажам дека сте сведоци, дека практикувањето на човековите права, да речеме од таа област многу често, зависи од материјалната основа или од парите што државата ги има за практикување на тие права. Јас ќе ве потсетам дека ние немаме закон за крводарителство, дека ние немаме закон со кој што населението се штити од сида, ние немаме со кој што здравствените работници се штитат од сида како професионално заболување.

Значи, практикувањето на човековите права е зависно од можностите на државата за тоа практикување. И јас и многу луѓе вработени во дејноста во која што сум јас чекаат да ги ставиме на ред овие права.

Ви благодарам.

ТИТО ПЕТКОВСКИ:

Има збор господин Харуни.

СЕЈФЕДИН ХАРУНИ:

Почитуван претседателе, почитувани членови на Владата на РМ, почитувани дами и господа пратеници, трет ден веќе расправаме за оваа многу чувствителна тема и секако одделни националистички партии од љубомора во РМ бараат да создадат случај и да ги емитираат одделни наши соседи со цел да ја дестабилизираат Македонија. И овој пат пред барикадите се децата, па потоа фрустрирани возрасни, студенти, секогаш нивните ментори. За жал досега по пробани методи не само кај македонците .

VII/6

Точката на дневниот ред за која ние денеска зборуваме е начинот и формите за унапредување на меѓуетничките односи во рамките на Уставот на РМ и низ институциите на системот. Тема која е многу широка, во која има многу проблеми со широки димензии за кои не знам колку седници би имале и пак тешко би можеле да го заокружине и да ги дефинираме сите проблеми.

Исто така Парламентот и Владата по оваа расправа треба да ги селектираат проблемите и на кои треба да им даде приоритет за решавање и временски рок.

Време за надмудрување нема бидејќи за овие односи досега доста е расправано, доста се анализирано и горе доле сите знаеме како треба да се решаваат овие проблеми зависно како кој ги сваќа меѓунационалните односи. Дали ги сваќа како товар и хендикеп или како потреба бидејќи од тоа ќе зависи иднината на меѓунационалните односи. Сакам да бидам отворен и да укажам на она што е реално.

Во Република Македонија одговорните институции на системот меѓунационалните односи ги гледаат од позиција на унитарна држава на македонскиот народ и на националните малцинства, каде во сите немакедонци не само што немаат доверие туку нив ги сметаат за непријатели и дестабилизатори.

Ние треба да укажуваме овде не само поради нас туку и за пошироката јавност како да се живее без конфликти, да ги најдеме овие патишта што ги унапредуваат заедничките интереси.

Разлики и проблеми има доста, но тие како да се намалат и како да се решаваат, како да се најдат неопходни методи за нивно решавање.

VII/7

Поттик и живо интересирање во РМ даде Законот за употреба на јазиците на Педагошкиот факултет. Тука, како да паднаа маските. Тоа по мене не е многу голема работа, би рекол и ситна, не се протестира против албанските барања туку смена на власта, ако не се лажам бар сите изјави на опозицијата кон тоа водеа. Пред текст е само употребата на јазикот на малцинствата на Педагошкиот факултет во Скопје.

Кон тоа водеа и дискусиите и разликите, мене како и на сите вас ми е; јасно. Сигурно и вие тоа го знаете и го гледате. Затоа за претекс ги земаат и албанците и тоа доста мудро за да ја подгреваат масата. И, секогаш досега кога се сакало да се постигне една одредена цел дежурните виновници ги ставале, што се вели, на тапет, и преку нив таа маса и да се загрева. Едни мислат дека албанците добиле многу Права па треба да им се скратат тие права.

Други бараат за албанците рестрикции во правата, трети сметаат дека албанците треба да одат од Македонија. Но, за разлика од овие мнозинството во РМ се залага за подобрување и унапредување на меѓуетничките односи итн.

Со жалење може да се констатира дека од дел граѓани нема доволен слух за значењето на добрите меѓуетнички односи во државата, да нема на оваа крајно осетлива точка слух за разбирање. И секако, нема напредок доколку меѓуетничките односи во државата се бараат рестрикции на албанците, нема напредок доколку во меѓуетничките односи со забрана на мајчиниот јазик на другите немакедонци, нема напредок со забрана на употребата на националните симболи, нема напредок со забрана на високото образование. На сите степени и за другите немакедонци.

Дами и господа пратеници, разбирањето и рамноправноста не се гради со барање на оние пароли кои беа видени и чуени, посебно гасни комори за албанците, протерување на албанците од своите огништа се

нудат од дел граѓани на РМ резервати за нас албанците, високо го кренаа гласот против прогресот на албанците и сакаат РМ да ја сметаат за ексклузивна македонска чиста средина заборавајќи на мултикултурната и мултиконфесионална Македонија.

Сметам дека е направена огромна штета првенствено на македонската нација. Наместо да се допринесува за прекин на нерамноправноста на меѓуетничките односи се нудат кавги, конфликти кое може да ескалира трагично со непредвидливи последици.

СЕЈФЕДИН ХАРУНИ: (продолжение)

Што е најлошо дел од нив се гордеат со непристојните скандирања и со пишување пароли со крајно расистички и фашистички содржини, со фрлање летоци како да се истераат Албанците во Албанија, или неznam каде.

Дами и господа пратеници и македонска јавност, доста беше веќе досега протерување на Албанците од своите огништа почнувајќи до 1912 година и 1913 година Балканските војни, протерување на Албанците преку граница помеѓу двете светски војни, доста беше протерување на Албанците и по Втората светска војна и доста треба секако на сите тие центлеменски договори што беа вклучени во поранешна Југославија која Моша Пијаде, Тито и Џемал Бајар од Турција ги правеа за протерување насилно Албанците и Турците, Муслиманите преку граница.

Од паролите пишувани ќе ги спомнам само некои "во Македонија само македонски" Никој тоа не го оспорува. Македонците нека учат на македонски јазик. Зошто е спорно Албанците да учат на албански јазик во Македонија од тие дел на граѓани што протестираа низ улиците на Скопје и на другите градови во Република Македонија. Зошто да се разгневени студентите и младината да се учи на турски за турските припадници на Република Македонија. Исто така да се учи на влашки за Власите, да се учи на ромски за Ромите, на српски за Србите итн. "Албански јазик само во Албанија, овде е Македонија". Воопшто не размислува на мултиетничкиот состав на Република Македонија."Овде е Македонија, "ние, или вие" и ред други. Точно, ова е Македонија, но Македонија се викаше и пред доаѓањето на Словените од зад Карпатите и сувите степи од денешна Русија. И кога дошле нас Албанците не нашле тука. Овие пароли за кои три дена расправаме ние тука секој би ги коментирал поединечно и би дал секако и свој заклучок. Но, јас сум

VIII/2.-

сигурен дека улицата никогаш, ама никогаш не нудела друго освен заблуди и болни амбиции.

Дами и господа пратеници, поставувам прашање: Дали може да се оди напред со чуените пароли и извици. Дали можат да се градат хармонични меѓунационални односи со скандирање на дел од граѓани на Република Македонија врз национална основа. Тоа го реков уште на почетокот дека можеби од љубомора тоа го правеа дел од националистички партии. И дали сеуште сте убедени што нудеше улицата во соседните земји. Излегоа на улица и веќе не се вратија дома.

Зар утре на некого ќе му биде важно во колку доаѓа до разнебитена Пелагонија, до разнебитен Полог, Тиквешката, Овчеполицата и други места на Република Македонија. Дали потоа ќе биде важно кој почна прв Македонците, или Албанците, кој повеќе и кој помалку е крив во тој однос. Евентуално некај боже да дојде до тоа, до тоа најстрашното меѓуетничка војна оваа ќе биде во споредба со она што беше во Босна покрваво отколку што може да се замисли. Јас стравувам од се ова што се дефилира низ улиците на нашите градови и што би размислил тогаш Македонецот или Албанецот чиј национализам би бил поголем или помал албанскиот, или македонскиот. Кои повеќе ќе имаат право Македонците по ескалирање на тоа најстрашното, или Албанците и затоа градење на хармонични меѓунационални односи во Република Македонија се неопходни.

Поаѓајќи од фактот дека Македонија е мултинационална, мултикултурна и мултиконфесионална заедница, тогаш сосема е нормално да се трага на реалните политички концепти кои ќе овозможат создавање на нужни претпоставки кои треба таквата заедница да ги исполни со цел нејзините граѓани неа да ја чувствуваат за своја без разлика на националната, или некоја друга припадност. Секако дека

VIII/3.-

првиот услов што таквата заедница треба да го задоволи за во неа никој да не се чувствува ниту привилегиран ниту запоставен. Државната заедница да не функционира како апарат кој ќе ги штити, или ги штити само националните интереси, туку пред се граѓанските права и на своето население без разлика на националната, верската и културната припадност. Македонија да биде држава со хармонични меѓунационални односи, повеќе од што е потребно. Сметам дека Македонија да биде држава со хармонични меѓунационални односи како би можела во натамошниот свој од да чекори без товари и на сегашните национални недоразбирања. Сметам дека основниот проблем со кој се соочуваме претставува токму тој што Македонија од мнозинскиот народ, односно Македонците се сваќа и доживува како нешта врз што тие имаат право на сопственост и која има една единствена цел да ги штити и дефинира само нивните национални интереси, додека останатите национални колективитети своите колективни и индивидуални стремежи ќе ги стават во служба за постигнување на оваа цел, неводејќи сметка ниту за елементарното правило дека животот во заедница со другите мора да почива на претпоставката дека секој мора да се откаже од некои свои ексклузивности за да може таквата заедница да функционира дека таквата заедница е осудена на нејизвесна иднина ако било кој национален колективитет се наметнува како челник што ќе го одреди формацискиот состав на колоната и насоката на одот без да води сметка дека во таа колона постојат други потколони со поинаков од и поинакви цели. Односно дека таквиот од е можен само ако се усогласи чекорењето а што налага правилно одмерување на енергијата што секој национален колективитет е подготвен да го вложи во конкретно на заедничкото што ќе резултира со пронаоѓање на оптимална заедничка цел која и засебните национални стремежи ќе ги доведе во хармоничен ред и реално рамниште.

VIII/4.-

Погоре наведената свест кај Македонците, оваа држава да ја сфаќаат и чувствуваат како држава што ги штити само нивните колективни и индивидуални права при што останатите добиваат карактер на второстепени кон кои секогаш треба да се воспоставуваат безбедносни механизми, наоѓа поткрепа во одделни одредби на Уставот на РМ. Тој во својата преамбула јасно дава до знаење дека оваа држава првенствено ќе се грижат за заштита на интересите на македонскиот народ, прогласувајќи го него како државотворен којшто живее со останатите граѓани како останати односно случајни граѓани кои се нашле во Република Македонија. Значи, постои категорија државотворен народ и останати граѓани при што секогаш под останати се подразбира нешто второстепено. Со ова и сакам да подвлечам дека генератор за сегашната состојба на меѓунационалните односи во Македонија е токму нејзиниот врвен акт, дека за овие шест години повеќепартизам во Македонија многу малку е сторено немакедонците да се ослободат од чувството на "останати граѓани" кои тукуречи постојат само колку да им асистираат на Македонците за да ја изградат "нивната" држава. Таквата нормативна конструкција, таквиот однос на државните институции кои се што е немакедонско, најнормално дека може да резултира со тоа со што и резултира: Македонците Македонија да ја сметаат за држава која пред се постои да ги штити нивните групни и поединечни интереси, додека останатите да се чувствуваат како "останати" на кои никогаш не може да им се довери клучот на заедничката држава. Кажано уште поконкретно таквиот концепт, којшто според мене, апсолутно е неможен во една ваква повеќенационална средина, ја произведе состојбата сите национални колективитети да се чувствуваат полојални кон својата етничка припадност одошто кон државата во која живеат. Самиот концепт не ствара предуслови покрај свеста на национална припадност да се гради и свеста за државна припадност?

VIII/5.-

Дека во Македонија од страна на македонскиот политички субјект не постои спремност и желба Македонија да се гради како "држава¹ што ќе ги штити интересите на своите граѓани без разлика на верската националната и културната припадност, најлесно би можел да ви докажам преку сето она што се случуваше и што се случува во сферата на образованието. Да водеше државната администрација подеднакво грижа во сферата на образованието за сите свои граѓани најверојатно проблемот на образованието кај Албанците, особено високото таа не ќе беше на ова ниво. Таа самата да го иницираше на време немаше да дозволи Албанците да излезат на улица. Таквиот однос на државата ги натера Албанците проблемот на високото образование да го земаат во свои раце, и добро е што го зедоа, оти во спротивно тие ќе покажат тотална колективна незрелост. Да водеше подеднакво грижа кон сите свои граѓани, државната администрација до сега самата ќе ја анализираше состојбата на учебниците на албански јазик при што најверојатно ќе и паднеше во очи дека нивни автори се само Македонците, дури и на учебниците од значење за заштита на националниот идентитет. Ако е тоа од немање соодветен кадар на Албанците, тогаш следи логичното прашање: зошто тогаш државната администрација настојува процентот на високообразовните Албанци да биде секогаш контролиран и на некои минимални рамки. Дали на оваа држава и требаат образовани граѓани или пак само образовани Македонци. Што значи дека во земјата националната припадност претставува важен квалификтив кој ја одредува стартната позиција на поединецот во животот. И уште повеќе треба да се постави прашањето, дали може државната администрација со неа да ја поттикнува гетоизацијата на немакедонците. Оти кога во оваа држава би се водело сметка сите да бидат подеднакво интегрирани во општеството, немаше да се дозволи во Западна Македонија да не постои ниту една високообразовна институција.

VIII/6.-

Во Западна Македонија до сега од 28 факултети колку што ги има во Република Македонија немало ниту еден во тој дел. Од трите виши школи ниедна нема во Тетово, Гостивар, Кичево, Струга, Дебар итн., како и од две интередисциплинарни студии во тој дел нема ниедна. Да напоменам од 1946 година кога е отворен Универзитетот "Свети Кирил и Методиј" дипломираше во одделни периоди и одделни факултети: Македонци 23.350, Албанци само 433 дипломирани студенти. Која е динамиката? Што ние можеме да придонесеме во конкретниов случај? Постоечката динамика до двата Универзитета во Скопје и во Битола, во Македонија што беа досега ништо конкретно не ни нудеше и кога Скопје беше центар за сите Албанци од Бивша Југославија од тој дел од Црна Гора, од Косово, од Јужна Србија и Македонија. Универзитетот во Тетово за овие три години ги има над 2500 студенти. ЈТуѓето веќе се убедени веќе што е нивен интерес, која динамика на образование им одговара, бидејќи бројките и во одделни периоди податоците што ги имаме не треба и да се коментираат. Нема потреба повеќе од коментар. Можеби секој би размислил дека тоа е случајно и таквата случајност не смее да ја дозволува државната администрација која подеднакво се грижи за сите свои граѓани. Зарем ваквата дисперзија на високообразовните институции не ствара претпоставка за гетоизација и тоа на мнозинскиот народ во однос на останатите. Некои од аргументите што се употребуваат дури и од официјалните лица против Тетовскиот универзитет се и следните: дека тој универзитет не може да понуди квалитетна настава, дека ќе дојде до хиерпродукција на кадри и друго. Зарем таквите тврдења кај мислечкиот Албанец не ги поттикнува прашањата, дали тоа не значи дека во оваа држава систематски се работи да не се гради квалитетен кадар кај Албанците, или дали хиперпродукцијата е опасна само кога има албански предзнак. Се разбира многу проблеми со кои денес се соочува Македонија во сферата на меѓунационалните односи се наследени и би било неправедно за сите

VIII/7.-

нив да се обвинува сегашната државна администрација. Но, тоа што за мене е загрижувачко претставува моето убедување дека и сегашните проектанти на демократска Македонија не можат да се ослободат од стереотипите кои воглавно се сведуваат на варијантите: државотворен народ, значи оној што е задолжен да ја чува и гради државата и оние останатите од кои државата треба да се штити. Според мое мислење сеуште немаме јасен концепт дали Македонија ќе се изгради како национална држава во која Македонците се во нужен "брак" со останатите немакедонци, или пак како бинационална, или како граѓанска држава во која националниот предзнак нема да претставува никаква бенефиција и уште помалку хендикеп. Кога го велам ова воопшто не го исклучувам делот од вината што го имаат и самите Албанци за поттикнување на недовербата, односно делот од вината што ја носат нивните политички субјекти. Но јас таа вина не ја наоѓам во нивните легитимни барања да бидат соодветно застапени во сите државни институции, да се образуваат на својот мајчин јазик во сите степени ниту во барањето, нивниот јазик да биде признат како службен во државата и друго.

СЕЈФЕДН ХАРУНИ: (продолжение)

Таа вина ја гледам во наивноста во која веруваат дека се ќе се среди во миговите кога Македонија ќе се стабилизира, кога таа ќе биде меѓународно призната, кога ќе се релаксира од проблемите со соседите итн. Не сакам да се потврди моето мислење дека што повеќе Македонија се релаксира во однос на нејзиното меѓународно легитимирање, се помалку и помалку покажува интерес да ги следи меѓунационалните односи. Но, што е, тоа е. А притоа не треба да се заборави дека многу нешта таа ги стекна токму манипулирајќи со Албанците. Секогаш кога требаше да ја тревожи меѓународната јавност дека во опасност е да се дестабилизира Македонија тука беа дежурните кривци Албанци. Се иницираше состојбата во Дебар, во Радолишта, Бит Пазар, Аферата со паравојската и ред други. Но, сепак, сите тие афери што беа монтирани беа контролирани конфликтни околности. При што редовно во неразјаснети околности загинуваше по некој албанец. И досега едно објаснение околу сето тоа ние во Парламентот и првиот состав и вториот една информација подробна, немавме точка.

Апсурдно е, но вистината е во текот на изградбата на ваквата пост југословенска Македонија и во сите тие конфликти и афери, за жал, жртви беа само албанците.

Едно логично прашање остана без логичен одговор зарем ќе беше можно да опстане оваа држава ако албанците не ја чувствуваа како своја држава. Јас сум убеден дека можеби ќе беше во прашање доведено нејзиното опстојување.

IX/2.-

И уште едно друго прашаше, на кого и да е ќе мора да се даде одговор, кои се жртвите што треба да ги поднесат албанците за оваа држава таа да биде нивна што ќе ги штити нивните национални граѓански права. Посебно во околности кога во оваа држава сеуште е во доменот на фантастиката албанецот да помисли дека би можел да биде ректор на Универзитетот "Свети Кирил и Методиј" во Скопје претседател на Уставниот суд, а да не зборувам за претседател на државата, претседател на Владата и други функции.

Посебно во околности кога оваа држава е уште во доменот на фантастиката се ова што го реков албанецот да го доживее во оваа мултинационална и мултиконвенционална Македонија.

Постојниот концепт, според мене е непроменлив и тешко може да функционира во оваа држава, бидејќи ваквата демократија нужно води кон владеење на побројниот над помалку бројниот. Затоа ваквата демократија за албанците не се доживува на ист начин како што ја доживуваат македонците.

Дами и господа пратеници, ваквиот национален состав на Македонија нужно налага градење на една конценсуална демократија која некои прашања ќе ги дефинира на друг начин, а не со броење на подигнати прсти во Парламентот.

Господа пратеници, пак прашувам дали во Македонија постои политичка сила и политичка волја да се сфати вистината дека хармоничните национални односи се прв услов за нејзиното стабилно утре дека таквите односи можат да се изведат само со поттикнување на една граѓанска свест, која на почетокот треба да ја совлада лекцијата оти Македонија не може да биде желба само на Македонците. Туку на сите

IX/3.-

нејзини граѓани. Значи, Македонија сите да ја доживеат како држава што ќе ги штити правата на поединецот. Сметам, а би сакал некој да ме разубеди во ова дека во овој однос Македонија сеуште го нема совладано ни првото скалило кон хармоничните национални односи. Тоа таа ќе го стори во мигот на кога цврсто ќе застане на граѓанскиот концепт во се она што под тоа се подразбира во денешната политичка партија. Кога ќе го признае патот дека има некои прашања кои не можат да бидат тема на пребројување на пратеничките прсти во Парламентот. Да бидам поконкретен, во оваа држава ќе биде напразно да се зборува за некоја меѓунационална хармонија се додека двата најбројни национални колективитети не се согласат да воспостават механизми што подеднакво ќе ги врзува за државата во која живеат. Нормално таквиот механизам треба да се темели врз заеднички интереси. Македонците и Албанците имаат доста заеднички интереси зад а живеат сложено на овој простор во кој со векови живееле заедно. Ако не друго во нивни интерес е на своите идни поколенија да им остават стабилна држава без багажот на националните недоразбирања што ги имаат сега. На тој начин Албанците ќе се ослободат од чувството дека тие се граѓани на кои никој во оваа држава не им верува. А Македонците под убедувањето дека зад секое албанско барање постои некоја притаена желба за дестабилизација на Македонија. Што значи албанците мора да знаат кои се нивните права кои ќе ги имаат без разлика на владеачката гарнитура и без разлика на политичката клима во државата и во регионот. Секако притоа почитувајќи ја реалноста дека тие права не можат да преминат само на еден праг, да не се на штета на останатите и да не го доведуваат во прашање остатокот на државата. А за такви не можат да се сметаат правото на образование на мајчин јазик во сите степени со потребата од познавање на јазикот во во која што живеат. Правото да го употребуваат на свој

IX/4.-

јазик и во државните институции. Правото да ги истакнуваат своите национални симболи. Правото да имаат културни институции кои без препреки ќе комуницираат со тие на своите сонародници во матична земја, во Косово и во други места каде што живеат албанците.

Исто така, правото да бидат соодветно застапени во сите органи на државата, државната администрација и други. Ако тогаш некој ваквите права ги смета за опасни за Македонија, тогаш учителот Албанец се почесто и почесто ќе се прашува зошто е тој принуден да знае македоснки јазик. А неговиот колега македонец при работење со ученици албанци, дури и во чиста албанска средина не чувствува за потреба да го знае јазикот на средината во која тој работи и живее. Уште повеќе албанскиот интелектуалец ќе се прашува зошто и неговата држава Македонија него го смета како туѓа вредност и не му овозможува како на колега македонец својата егзистенција да ја реализира во државни институции.

Кога досега писателот албанец можел да дојде на ред да добие некоја национална награда за делото што го напишал на својот мајчин јазик во својата држава. Кој научен работник досега е член на Македонската академија на науките и уметностите. И ред вакви прашања ќе поставуваат граѓаните на оваа држава, која колку и да е и да настојува нив да ги загушува, тие барем за нас албанците стануваат се погласни и понеизбежни. Не случајно во мојата дискусија ги спомнувам поимите државна администрација и држава. Лично сметам дека во ваква мултинационална средина многу е значајно власта да функционира како администрација во служба на граѓаните, а не како служба на владеачка гарнитура, како држава или пак со неприсуство опслужува некаква апаратура која е подложна само на одредени шаблони. Оти, се додека

IX/5.-

оваа власт со ваква национална мешана средина ја култивира свеста дека владее, тогаш сакале или не владеењето во еден ваков политички концепт добива димензии на владеење на еден национален колективитет врз другиот. Тогаш се плашам дека ваквата демократија го најавува денот кога албанците не ќе можат натаму да бидат дел од таквиот додаток Од проста причина што од нив ќе се бара само присуство но не и не реално партнерство во изградба на заедничката држава дека ќе се замори улогата на помагач со чувство дека однапред никому не му е важно дали тие ќе се сложат околу некое крупно прашање во интерес на сите граѓани или не, оти кој им гарантира на албанците дека при секој евентуален референдум македонците нема да одлучат на некој друг начин да ја уредат Македонија. Исто така, кој ќе им гарантира на албанците дека парламентарното мнозинство не може да донесе да скрои друг устав кој ќе биде уште по рестриктивен за албанците и ред други, заправо преиначени правила на штета на албанците. Ова може да им ја гарантира само демократска Македонија, но не ваква каква што се гради денес и тука. Македонија во која ќе се гради општество со сите позитивни форми и содржини врз условите на една концесуална демократија, со остварени услови поединецот да не се чувствува ниту привилегиран, ниту хендикепиран поради својата национална или друга припадност. Така мислат сите оние што и јас на таа партија и припаѓам.

Да завршам нема општествени состојби во кои разумните луѓе не можат да најдат излез и паметните луѓе несреќата да ја свртат кон општата корист. Јас сум убеден во тоа, а сигурен сум дека и вие сте убедени во тоа, па да одиме во потрага за национални решенија на сите спорни прашања. Тоа ќе значи тест за вистинските патриоти на оваа

IX/6.-

мултинационална заедница. Ние сме за вистинските решенија во кои разумните луѓе не можат да најдат односно да не најдат заправо во мултинационална Македонија и разумни решенија. Ние сме за таква Македонија која каде ќе се појавува односно која ќе се појавува како субјект на градење на нови доноси на овој дел на Балканот кој ќе бидат ослободени од сите товари на минатото за да овозможи влез во XXI век. Ваквата определба Македонија мора да ја протезира, негува и афирмира на нејзината меѓународна промоција.

Таквите определби ќе овозможат и добрососедски односи и мирољубиви решенија за сите отворени прашања како внатре на меѓунационален план, така и на надворешен план. Таквото физиономирање на Македонија се надеваме дека дефинитивно ќе значи кај на сите хендикепи и други слабости што досега ни се евидентни. Ќе значи уште посилна афирмација на националната свест и надминување на често спомнуваниот синдром на самоуништување.

На крајот од оваа седница сигурно треба да се расветлуваат проблемите од ова сфера како и за согледување на правците на нивно разрешување.

Од оваа седница јас очекувам да има позитивен исход Додека студентите ќе треба да го преиспитаат своето делување, тоа е не само во нивни интерес, туку тоа е интерес на сите граѓани на РМ, па и пошироко.

ТИТО ПЕТКОВСКИ:

Има збор г-динот Мевљан Таири - процедурално.

МЕВЉАН ТАИРИ:

Сметам дека атмосферата која што е создадена тука односно можеби и недостигот на кворум не одговараат на сериозноста која што ја заслужува оваа тема, па барам или да се обезбеди соодветно присуство на пратениците, или да се прекине со расправата.

ТИТО ПЕТКОВСКИ:

Да се викнат сите пратеници и јас мислам дека тоа им е обврска на сите пратеници да присуствуваат на седницата. Елементарната обврска им, е да доаѓаат на седницата и да присуствуваат.

За збор се јави Ване Наумовски.

ВАНЕ НАУМОВСКИ:

Почитуван претседателе, почитувани колеги и пратеници,

Пред да се осврнам на точката која е на дневен ред, сакам само неколку зборови да демантирам некои искажувања што беа изнесени овде во средата од страна на еден пратеник на Либералната партија кој во својата дискусија изнесе дека, ќе се обидам да го интерпретирам, дека во Кичево наводно се продаваат или ќе се продаваат 200 станови. Под претпоставка од Македонци на Албанци. За таа цел на овој податок за мене истресен од раков проверив во мојот град и во оние институции каде што таквите договори се склучуваат. Тоа е нормално, Судот. Во 1995 година во Кичево се склучени 10 договори за купопродажба и тоа меѓу различни припадности на националности. Има и меѓу македонци и албанци и меѓу македонци, македонци, меѓу албанци и турци итн. Во 1996 година 8 се склучени такви договори со иста структура на сооднос на грагани. Така овој податок не ми е јасно од каде беше изнесен. Целта

IX/8.-

е многу јасна што беше кажано на оваа говорница и сметам дека во посебни тежина добива од човекот од кој што беше изнесено. Во принцип се залагав а и тој се залагаше овде да се изнесуваат вистини, а не вакви податоци кои во секој случај не ги користат ни на јавноста, и се залагам да не претставуваат метод за понатамошно користење. Толку во однос на тоа што беше изнесено во средата, тогаш не сакам да интервенирам процедурално од причина што само со факти, со аргументи може тоа да се демантира.

Конкретно темата која е на дневен ред денеска сакам неколку реченици да кажам за тоа. Беше спомнат терминот чувствителен јас би рекол многу одговорна тема на овој Парламент, некако ми се враќаат мислите на оние во 1990 година, јас не бев пратеник, па имав можност преку телевизија да ги гледам тие точки на дневен ред и содржина кои се случува. Се во функција одеше на избори. Нешто мис е чини дека и ова е во функција на она што треба да дојде во 1998 година, така што политичките партии некако го спремаат како загревање.

По 6 години градење на демократска година со сите аршини граѓански Устав, повекепартиски Парламент, влегување во скоро сите Европски и светски институции на развиениот и демократски свет, прифаќајќи ги скоро сите меѓународни конвенции, договори, спогодби и на ратификација и вклучување во правниот систем ан државата мислев дека 1990 година е веќе надмината. Година во која белите коњи во Тетово, пиштолите и камите излегоа со сиот свој сјај на национализам и да не речам екстремизам и набој со крајна цел да се освои власта. Но, не било така. Изгледа дека ќе треба долгов време да помина на овој Балкански простор овие појави постепено да исчезнуваат и стануваат минато. 1990 година имаше свои обележја, 1997 година ги мени само

IX/9.-

имицот, да не кажам или методите. Целта е иста, освојување на власта. Ќе се повторуваат овие години се до тогаш додека не сфатиме или не се потрудиме да сфатиме дека живееме заедно на заеднички простори и во една заедничка држава. Македонците не сфатат дека во своите редови, комшии, соученици или со студенти имаат и припадници на националностите. Националностите не сфатат дека живеат и ќе живеат во Држава Македонија како лојални граѓани, почитувајќи ги институциите на системот.

Се поставува прашање во потсвеста кај секој граѓанин без разлика дали е Македонец, Албанец, Турчин, Србин итн. како да постанеме етнички чисти. Дали има одговор на тоа? Ќе речам да. тука а тоа е веќе испробани методи ан асимилација, егзодус, рајх.

ВАНЕ НАУМОСКИ: (продолжение)

Ако е тоа решението да го прифатиме. Но, каков ќе биде резултатот? Чистка. За нас или за нив. Нема да биде ни за едните ни за другите, туку ќе биде чистка и за нас и за нив. Со тоа ќе се остварат тезите, да не речам желбите на оние кои 1990 година ни посакуваа, а да не речам и посакуваат оваа држава да ја нема од овие простори. Дали сето ова што се случува деновиве е рефлексција или метод испробан во соседството за борба за власт. Одговорот е да. Улицата, незадоволството, митингувањето се веќе видени методи сѐ со цел да се заобиколат институциите и сето да се стори на препад. Власта се усвојува на избори. Никој не е вечен, па ни ние. Ниту јас бев пратеник пред две години ниту планирав да бидам после тоа. Ќе дојдат други во овие клупи каде што седиме ние, кај што седат господата министри. Но, ако овие погоре спомнати методи на демократија, така да ги наречам, стана пракса, тогаш со сигурност очекувајте дека секого во секое време и секоја власт ќе ги снајде тоа кога и да е. За тоа имаме примери во светот. Ќе се вртиме во круг митинг, улица, власт, пак митинг, улица, власт, а со вакви методи не одиме во XXI век и Европа, туку ќе се вратиме од VI-от до XIII-от век.

Кога сум кај историјата сметам за потребно да го спомнам и она што нашите предци во далечната 1903 во Крушевскиот манифест го имаат запишано за нас историски документ. Се прашувам, нема да ги цитирам извадоците горе долу сите ги имаме прочитано, но пред 100 години да речам дали со зборовите што биле искажани тогаш, само како извадок ќе ги извадам од контекстот на она каде во тој Манифест е напишан од тогашната власт да речам во таа Крушевска република се обраќаат до граѓаните и жителите. Викаат, сме живееле

и сакаме пак да живееме . Два три збора од кои секој збор има своја тежина. Или во она во борбата за слобода викаат, ќе умреме за нашата и ваша слобода. Овие пишани зборови ме наведуваат, со право, да се запрашаме дали пишувачите на тој Манифест или Никола Карев или Гоце Делчев гледано од денешен аспект биле социјалдемократи, демократи, социјалисти, либерали или ВМРО-вци.

Добрите меѓунационални односи се дел од стратегијата на опстојување на една држава. Лошите меѓунационални односи се дел од стратегијата на рушење на една држава. Ако овие две тези се по- веќе од јасни ни останува да прифатеме една од нив.

Првата, како? Почитување на веќе донесен Устав во 1991 год, со над 80 гласа од припадници т.е. пратеници на овој дом. И тоа ВМРО, СДС, Либерали, Социјалисти и независни пратеници. Без разлика дали некој гласал или не и јас за одредени закони не гласав, но должност како граѓанин на оваа држава ми е да ги почитувам.

Втора работа почитување на закони донесени од овој и претходниот Парламент.

Трета работа која оди во прилог на првата теза за која се залагам спроведување на законите било да е тоа од локалната или државната власт. Секое неспроведување не води кон нарушување на односите во една држава.

Четвртата работа - судството е многу јасно. Ако ова не го почитуваме тогаш автоматски сме ја прифатиле втората теза рушење на државата.

На крајот со неколку реченици да го спомнам донесениот закон за употреба на јазиците на Педагошкиот факултет од страна на ова Собрание кој сметам дека е во целост во согласност со Уставот односно со првата теза градење на добри меѓунационални односи што е задача и на ова Собрание и на секое наредно и на оваа власт и на секоја наредна.

X/3

Ќе спомнам неколку работи што посебно ме интригираат во искажувањата на некои пратеници колеги дека често зборовите што ги употребувавме беа доверба, почитување, но ми се чини дека во сите тие фрази само критиката ни изостануваше. Било на која политичка партија било на која етност да припаѓаме.

Зборот референдум ако го погледнеме Уставот што го спомнав како основа во една држава, тогаш тука е многу јасно дефиниран во членот 68 и 71 што нуди тој. Таман работа ако преминеме референдуми да протежираме односно да се залага секоја партија посебно, каде не води тоа.

Сакам со две реченици да се обратам до младинците кои штрајкуваат со глад апел е да го прекинат пред се во интерес и на нивното здравје и нивните барања кои беа изнесени на оваа говорница да се разгледаат со "ладни глави" без емоции, страсти и притисоци.

Благодарам за вниманието.

ТИТО ПЕТКОВСКИ:

Има збор г-динот Поповски, министер за правда.

ВЛАДО ПОПОВСКИ:

Господине претседателе, дами и господа пратеници, да признам немав намера воопшто да земам збор во расправата, но бев поттикнат од дискусиите што ги слушав преку телевизијата, бев отсутен заради закажани службени обврски и средби 10 дена пред оваа седница кои не можеа да бидат откажани и стигнав во еден дел од дискусијата во која мислам дека се искажани погрешни оценки на сметка на Уставот на РМ, бидејќи сумарно е речено дека е тој како концепт генератор на меѓунационални тензии, а исто така се искажани погрешни факти од различни аспекти, дел од тие факти се однесуваат и на пропорциите на националните групи во РМ во подолг временски период.

Од тие причини по методот на апсолвирање на поситните прашања прво, ќе се искажам по некои факти што беа изнесени.

Во однос на тоа дека во РМ понапред живееле повеќе албанци, само да укажам дека ни една статистика чија и да е не укажува дека во РМ живееле повеќе албанци отколку денеска што се. Имено, никогаш во РМ немало повеќе албанци.

Општа карактеристика на бројот на албанците во Македонија е континуиран тренд на нивен пораст. Има два извори на тој тренд едниот е високата стапка на наталитет, можеби највисока во Европа и вториот е исто така доселувањето на албанци од други простори од границите на РМ особено од бившите југословенски простори и посебно по 1963 година.

Меѓутоа, суштината на прашањето не е во овој аспект. Во РМ има албанци со векови, тие се во сожителство со македонците долго време и во тој долг период создале не само филозофија и концепција на заеднички живот, туку и навики на сожителство, на толеранција и на почитување на взаемната сигурност, на взаемното комшиство и во исто време на взаемните обичаи.

Во историјата на македонското национално ослободително движење повеќе од 120 години филозофијата на заедничкиот живот, на чувствувањето на граѓаните од другата или на луѓето од другата националност како свои собраќа или како свои соотечественици и како чувствување на Македонија како заедничка татковина на сите и во исто време во тие 120 години како обид да се изгради демократска држава која ќе ја чувствуваат сите како своја е една од главните одлики на македонското национално ослободително движење. Во таа смисла можам да укажам дека четири генерации на македонци се бореле за односната концепција и тоа веднаш да споменам најстариот документ е Уставот на македонскиот востанички комитет од 1878 година следниот

документ е Уставот за идното државно уредување на Македонија од 1880 година на Македонската лига во која во односот на положбата како граѓани во односот на слободите и на правата веројатно нема концепт и рамка тоа значи филозофија и настојување кое на Балканот може да се мери со односните решенија. Во тие документи стои дека обичаите, толеранцијата на религиската разлика на разликата на обичаите на сигурноста е темел на јавното право на Македонија кое се сака да се изгради како самостојна држава во тој период.

Манифестот на Крушевската република е споменат исто така да го спомнам и првиот Устав на РМ од 1946 год, меѓутоа, и декларацијата за правата и слободите на граѓаните во РМ во периодот на АСНОМ и во тој континуитет мислам дека Уставот на РМ од 1991 год, не прави чекор назад. Не прави чекот назад заради тоа што во рамките на крајот на XX-от век и во рамките на моделот на државното организирање веројатно во овој момент нема концепт кој може повеќе да ги гарантира правата и на националностите отколку граѓанскиот концепт. Со висок степен или со висок стандард на прифаќање на правата на националностите како граѓански права. Во таа насока значи за мене претставува погрешна дефиниција на Уставот дека практично тој создаде концепт кој создаде две категории на граѓани во РМ. Еден државотворен граѓани од прв ред и втор останати граѓани од втор ред кој ВО' таквата поделба практично се сугерира дека граѓаните - останати или припадниците на националностите не уживаат еднакви граѓански права. При тоа за илустрација се зема преамбулата и таа погрешно се чита. Преамбулата има два дела и тоа погрешно читање не е поради нејасно изјаснување или разграничување на двата дела во преамбулата, туку поради висок степен на политизација на сите прашања, па и на прашањето на Уставот исто како што со висок степен на политизација се разгледува

образовното прашање па и кое да е друго прашање во РМ бидејќи општо кажано навистина се наоѓаме во една рамка на нестандартна политизација на вкупните односи која политизација претставува дополнителен фактор на создавање на нервози, фрустрации односно тензии.

Преамбулата на Уставот на РМ во првиот дел упатува на генезата на македонската држава и упатува на тоа дека таа е создадена како национална држава на македонскиот народ и дека е таа, првиот дел упатува на вековното стремење на македонскиот народ да создаде своја држава во смисла да создаде национална држава на македонците. РМ и денеска е национална држава на македонците во смисла на изразувањето на рамката на РМ како држава во која македонците ја оствариле својата национална слобода и формирале држава.

Меѓутоа, кога станува збор за прашањето на суверенитетот и на карактерот на суверенитетот, таму функционира исклучиво членот 2 од нормативниот текст на Уставот каде се вели дека суверенитетот или сувереноста во РМ произлегува од граѓанинот и него го врши граѓанинот односно ако се вратиме повторно на преамбулата таму стои дека врз основа на вековниот стремеж, одлуките на АСНОМ, понатаму 8-ми септември како држава на македонскиот народ во која албанците, турците итн. а со цел да се создаде демократска граѓанска држава го донесува следниот Устав. Тој втор дел од преамбулата, затоа што го немам Уставот, не можам да го цитирам во целина, практично е текстот на преамбулата кој се однесува и кој се врзува на Уставот на 1991 година, и тој текст апсолутно ги има елементите на граѓански Устав.

Во таа смисла сега да преминам на самото прашање и на одговорот каква држава е РМ денеска врз база на Уставот на РМ и дали

Уставот на РМ ги генерира меѓунационалните тензии?

Уставот на РМ денеска или РМ според Уставот на РМ не е национална држава во смисла на колективистичка национална држава во смисла дека сувереноста на институциите на власта во РМ произлегуваат од македонскиот национ и дека на тој начин од функциите на државните органи и од нивната суверена власт испаѓаат или се надвор од нив другите националности.

За говорниците, РМ во својот натамошен развиток да се концентрира околу македонската нација, а тоа значи државниот апарат или апаратот на јавна власт или државата во потесна смисла на зборот да се концентрира врз сувереноста на македонскиот народ практично значи создавање на држава во која ќе се симнат стандардите на националните права или на правата на националностите во РМ ќе се внесе во играта друг принцип на пр. не принципот на усогласувањето на тие права според меѓународните договори особено договорите на Советот на Европа или според повисоките европски стандарди на тој начин да се поврземе, да се приврземе или да воспоставиме мостови за асоцијација, за асоцирање на РМ во современите граѓански демократии во Европа, туку да се врзат со принципот на пример на реципроцитетот и да се симнат тие права на нивото на стандардот на нашите соседи во кои има исто така претставници на македонскиот народ кои живеат таму како националност, да ја употребиме таа терминологија во нашиот устав или како малцинства ако ја употребиме терминологијата на тие земји без оглед дали во тие земји има признание дека постои македонско малцинство колкаво и да е тоа.

ВЛАДО ПОПОВСКИ: (Продолжение)

Првиот модел на национална држава во смисла на национален суверенитет, или суверенитет поврзан само со македонците, би означувал тоа. И сигурно дека би означувал чекор назад. Сигурно е дека тоа би ја поставило Република Македонија во една перспектива на интензивирани тензии и веројатно би ја ставил на прагот на отворени конфликти. Веројатно тоа би ја загрозило безбедноста на Републиката од натре. Сигурно е дека безбедноста на РМ како држава најмногу зависи од усогласените односи, хармоничноста на меѓунационалните односи зависи од ефикасното функционирање на државата, од економскиот и социјалниот систем внатре во неа, многу повеќе отколку евентуални загрозувања од надвор кој што можат да се појават во однос на Република Македонија.

Мислевме и мислиме и оваа Република Македонија и оваа четврта генерација, на сите, но тука би сакал, заради водењето на идеја- та да ги издвојам, на македонците, беше на нивото на својата историска задача и не го прифати тој модел на колективистичка, национална држава, во смисла на создавање, точно тогаш, на поделба на граѓани од прва категорија и граѓани од втора категорија. Само во тој случај ќе имаше место, или аргументација да се прифати констатацијата на почитуваниот г-дин Харуни кој што смета дека Македонија има токму такви граѓани и дека Уставот е генератор на таа поделба. Во овие услови нема основа, особено не во Уставот на РМ , не дека е создадена, туку постојано одново се создава структура на граѓани од прв ред и на останати.

Алтернативата на тој концепт од становиште на националностите која што може како алтернатива да биде подразбрана од дискусијата на

XI/2.-

г-днот Харуни и од другите искажувања во медиите, особено од претставници на граѓаните на Република Македонија, албанци, членови на партиите кои ги опфаќаат тие граѓани е дека решението во Македонија се состои, на планот на демократизмот во Македонија, на планот на развој на Македонија како демократска граѓанска држава во, таканаречениот концепт на консенсуална демократија каде што паралелно се употребува и поимот на мултинационална заедница, што едниот со другиот поим се блиски и на поимот на мултикултурна заедница кој поим не држи директна врска со поимот на мултинационална и консенсуална демократија, туку мултикултурната структура на заедницата повеќе е дел од цивилното општество на РМ во која навистина треба да постои максимална слобода на развојот на културата, националниот идентитет, на особеностите на националноста и тој начин, во таа сфера. Таа сфера е неконфликтна, таа сфера е богатството на културите во едно подрачје, во таа смисла во Македонија и не може да има огради. Таа сфера треба да биде, така да речам еден од основните темели на заедницата која ќе биде заштитена со јавното право, со Уставот, законите и со дејствувањето на државата.

Меѓутоа, кога станува збор за мултинационална држава, треба да се укаже дека станува збор за поим кој е на границата, или преоѓа од регистарот на идентификување на националноста кон сферата на политичкото или кон сферата на државното.

Тешко е да се претпостави дека решение за РМ е организација на македонската држава или на државата во потесна смисла на зборот, врз мултинационална основа, бидејќи таа апсолутно значи создавање на колективен втор политички субјект кој претставува прв политички субјект. Во тој случај би биле Македонците како нација во рамките на државата и

XI/3.-

на нивно соодветно поставување како колективни субјекти во самата држава, почнувајќи од Парламентот, Владата, министерствата, можеби судството и во сите гранки на државата. Тоа е апсолутно поим, основа, а и во дискусијата импликациите или она што се подразбираше одеше на тој план, е федерализација. Ние сакале тоа да го признаеме или не, тоа е тоа.

Поимот консенсуална демократија е исто така федерализација.

Консенсуална демократија е поим кој се употребува во документите на ОН. Мислам дека прв го употреби Капоторти, во анализата на меѓуетничките односи во светски рамки, во кој засегна еден модел на консенсуална демократија кој никаде не постои, фактички како модел на функционирање на држава и во услови на мултиетничка структура на односите држави.

Поимот консенсус е едната страна самото прашање.

Втората страна на поимот консенсуз, што и самиот поим консенсуз означува, веднаш колективна политичка позиција на одреден субјект во државните органи и во процедурата на донесувањето на одлуките на самата држава на законите и на другите одлуки .

Вториот дел на тој поим е вето. Не постои консенсуз без прашање на вето. Тоа значи , еден да не се согласи , а во случајов станува збор за колективни политички субјекти, тоа значи дека односниот закон или односното решение не е можно да се донесе. Консенсуалната демократија е подигнување на степен на колективен политички субјект, со можност на пропуштање односно стопирање или суспендирање на одредени решенија по принципот на вето.

Југославија еден сличен модел имаше, југословенската држава, значи државата во потесна смисла на зборот, не ако заедница, не како

XI/4.-

социјална, економска, култура и т.н., туку како државна организација во принципот на паритетноста и во принципот на гласање по делегации, во таа смисла што не можеше одреден закон да биде донесен ако една од делегациите не го дадеше својот глас. Имено поимот на консенсуална демократија означува, во услови на Македонија, во овие услови, практично внесување на таков концепт. Мислам дека идејата и мотивот може да биде најпозитивен, да се смета дека тоа е перспективата на релаксирање на меѓунационалните односи. Јас сметам дека тоа е кор сокак.

Во Република Македонија не постои шанса за консенсуална или повеќе национална демократија, а тоа значи аз систем на управување во кој националностите како колективни политички субјекти ќе го условуваат процесот на донесувањето на одлуките, како што мислам, исто така дека не постои шанса Македонија да биде стабилна, да биде способна за живот и на концептот на националниот суверенитет, врз база на мнозинскиот народ, врз база на македонскиот, што би значело и стеснување од државниот апарат на националностите или нивна маргинализација, само заради украс присуство во државните органи кој што би означувал симнување на нивото на слободите и правата на нормативното и политичкото искуство на нашите соседи, иако морам да кажам во делот на добрососедските односи, секогаш е потребна добрата волја, но и нивото на двата соседи, не само на едниот. Затоа аспектот на добро соседските односи може во голема мера да биде стимулиран и од принципот на реципроцитет, но ние како РМ, позицијата на националностите во сферата на слободите и правата на националностите, го поставуваме на друга релација со Европа, не заради добрососедските односи. Сметаме дека тука е придонес и за добрососедските односи, еден чекор повеќе и во добрососедските односи, што се однесува до нашиот приод, туку ние тоа го поставуваме заради Република Македонија заради внатрешните односи, заради

XI/5.-

нејзината способност да функционира како заедница, како држава, да функционира, да речеме и како мултикултурно општество, како плуралистичко општество и како демократско во сферата на одлучувањето.

Наспроти овие концепти Уставот на РМ дефинира граѓански модел на држава. Тоа значи модел на држава во која сме сите граѓани. Пропорциите или односите ќе се изразат во сферата на политичкиот плурализам, во сферата исто така и на културата, во изборниот процес и тогаш тие пропорции, практично, доколку имаме изборен модел, до колку имаме партиски модел кој што е демократски, тој мора веќе да биде демократски по највисоки стандарди, да речеме. Доколку имаме такви модели, тогаш тие пропорции се изразуваат автоматски во Парламентот. Во тој случај аспектот на соодветната застапеност во државните органи доаѓа до израз со самиот факт на демократските механизми и институции на самата држава.

Кога станува збор аз другите власти, таму каде што Собранието нив ги генерира во персоналниот состав, таму функционира, покрај составот на Парламентот, во исто време функционира политичката зрелост на пратениците и на групите, независно колку се бројни. Политичката зрелост повторно е становиште на овие фунадаментални интереси на РМ да биде стабилна, прогресивна. Во тој правец се покажа дека овој Парламент и претходниот состав на база на тој ист Устав, направи квалитетни промени во персоналниот состав и направи квалитетна промена на претходната ситуација кога стануваше збор за изборот на судската власт. Понатаму, кога станува збор аз предлогот еве што утре го имате пред Вас за обвинителството во Република Македонија. Тука да сме отворени и да бидеме на јасно дека во однос на јуристичкиот потенцијал кој што го имаат одредени националности во

XI/6.-

РМ, особено албанската националност, тука е отидено до горната граница на апсорбирање или прифаќање, или избирање на членови и во суд-ските состави и во самото обвинителство. Значи дека институциите на државата и на јавната власт се комплетно отворени за пристап и за рамноправна положба, како граѓани во тие институции. Се знае дека јуристичкиот потенцијал на албанската потенцијалниот, за судска функција и за обвинителство, во апсолутни бројки во РМ, не надминува со правосуден испит и само со 3 односно 5 години работно искуство не надминува повеќе, можеби, од 100 граѓани.

Во процесот на зголемувањето на тој јуристички потенцијал ќе се создаде и база, апсолутно јас во тоа верувам, бидејќи тој принцип и таа пракса е започната, на соодветна застапеност на тие институции. И во Законот за судовите ние таа норма ја имаме, се настојува соодветна застапеност, почитувајќи ги стручните квалитети на поединците како граѓани.

Не постои перспектива за РМ доколку не ги развиеме сите аспекти на граѓанското општество или на граѓанската рамноправност и до колку не се еманципираме од колективистичко, политичко поставување во рамките, било на државата, или во рамките на другите области. Мислам дека во овие услови што се во Македонија, меѓутоа и на Балканот, ние се наоѓаме во еден не стандарден, политички притисок на вкупните процеси кои ни вршат притисок и во областа на државата.

На крајот само кратко по еден од поводите за оваа седница законот за Педагошкиот факултет, што јас мислам, бидејќи сакам на кратко, како правник, исто така, да се произнесам по тој закон и да се обидам преку моето толкување да дадам извесна критика на строгото догматско толкување на Уставот, а при тоа во толкувањето лично јас сум уверен дека останува во духот на самиот Устав.

XI/7.-

Законот за Педагошкиот факултет и Уставот, во смисла на образование на националностите во доменот на високото образование, поставуваат, прво околу Уставот поставува едно јасно решение. Имено Уставот на РМ не предвидува уставна можност за образование на националностите во сферата на високото образование.

Духот на Уставот на РМ означува дека Уставот не предвидел паралелни системи на високо образование и има причини кои што ги земал предвид кога не го предвидел тоа образование. Тие причини се и политички и веројатно прагматични и веројатно врз база на едно пошироко искуство во земји каква што е и Република Македонија. Меѓутоа, Уставот има признато како уставно право, што значи и Уставот нужно мора да го гарантира тоа право, затоа што го признава како уставно и реално на образование во основното образование и во средното образование. Ако е тоа уставно признато право како реално право, а не како декларативно, не како украс на самиот Устав, значи не како манипулативно право, тогаш системот нужно треба да ги обезбеди главните претпоставки за реализација на тоа право на образование во основното и средното образование на националностите како реално право.

Токму Законот, или законската регулатива која што има во техничка смисла основна задача да ги операционализира тие одредби на Уставот, во духот на Уставот го постави решението во Законот за Педагошкиот факултет на начин на кој го постави.

Јазиците на кои се изведува наставата на Педагошкиот факултет од уставна гледна точка не се нарушува уставното решение за недозволување на паралелни образовни системи. Со наставата на Педагошкиот факултет каде што се создаваат наставници за основното образование, или утре ќе видиме кога ќе стане збор за предметната

XI/8.-

настава во основното образование, во еден концепт кој што е апсолутно, сега и предвременно да се споменува, меѓутоа постои една варијанта, не знам како ќе изгледа предлогот на тој закон, методиките по предметите на наставничките факултети, било да се концентрираат при Педагошкиот факултет или не, би претставувале горната линија на која логички е можно образованието на националностите во сферата на високото образование, без при тоа , сега се држиме до Уставот, да се наруши Уставот на Република Македонија.

ВЛАДО ПОПОВСКИ:(Продолжение)

Односно другото решение или таканаречениот тетовски универзитет или идејата на комплетно образование на националностите во сферата на високото образование означува паралелен образован систем. Повторно сведено не врз база на аргументацијата на потребите, непотребните, последиците кои што практично политички образовно можат да се рефлектираат итн., сето тоа е сведено само во однос на нормата на Уставот, тоа би било исчекорување надвор од Уставот. Што значи дека овој закон за Педагошкиот факултет не значи пробивање на духот на Уставот, затоа што не значи воведување на паралелен систем на високо образование, туку секое правило ги познава исклучоците. Тогаш исклучокот го реализира реално со Уставот гарантираното право за образование во сферата на основното и средното образование.

По таа линија постои и групата Албанологија и групата Туркологија на Филолошкиот факултет и по таа основа можат да постојат, се разбира, и овие решенија во Законот.

Благодарам.

ТИТО ПЕТКОВСКИ:

Спомнат е само господин Харуни и тој има реплика.

СЕЈФЕДИН ХАРУНИ:

Јас не ќе можам толку долго да реплицирам...

ТИТО ПЕТКОВСКИ:

Не, не долго. Секој има пет минути реплика ве молам. Нема долго широко.

СЕЈФЕДИН ХАРУНИ:

Нема долго да се задржам господине претседателе со забелешките што ги постави овде на говорница почитуваниот министер Владо Поповски. Јас ќе се задржам само на дел од тие забелешки што јас така барем ги мислам.

Ако погрешно го читаме преамбулата на Уставот, тогаш би требало барем да ни се укаже како треба да се чита таа, заправо, за да бидеме убедени конкретно. Целиот пасус, ако има потреба да се прочита или пак само вториот дел да го прочитам.

"Македонија е конституирана како национална држава на македонскиот народ во која се одржува целосна и граѓанска рамноправност".

Од првиот дел "Македонија е конституирана како национална држава на македонскиот народ". Ние за првиот дел рековме и во мојата дискусија не се осврнав за вториот дел што ви е. Е, тоа е едно.

Второ, дел од Уставот на РМ, преамбулата, тоа што јас го реков во мојата дискусија, јас тој дел го имам заправо цитирано. Од друга страна граѓани од прв ред и граѓани останати. Тука е и забелешката што беше поголема. Во својата дискусија се осврнав на тој дел кој што ние, ако треба да признаеме реално, изостануваме во делот на образованието во однос на македонската нација. Државната администрација да водеше заправо реална грижа за сите свои граѓани ние на оваа состојба и ситуација не ќе бевме. Тоа што го реков, ги имам извадено податоците од официјалните статистички податоци на РМ. Ако Филозофскиот факултет е основан 1946 година, јас имам извадено податоци за 30 години. Во тоа време дипломираше 5375 студенти од кои албанци се само 92. Или во проценти 1,71. На Медицинскиот факултет, заснован 1947 година, податоците што ги имам извадено се за период од 40

XII/3.-

години. Тука има вкупно дипломирани 6 341 студент заклучно со 1987 година, од нив албанци се само 210 студенти. s

Или изразено во проценти 3,31%. Економскиот факултет исто така засниван 19 50 година, јас ги имам податоците само за 30 години извадено до 1980 година, дипломирале 5957 студенти, од кои само 51 е албанец. И, на Правниот факултет, каде што имате и вие завршено, засниван 1951 година, податоците ги имам за 30 години, од вкупно дипломирани за тој период 1951-1981 година 5910 студенти, а албанци само 80. Тука се земени студентите кога Скопје, Универзитетот "Свети Кирил и Методиј" бил центар за сите делови на Јужна Југославија, поранешна Јужна Југославија.

На крај, се наметнува прашањето дали на оваа држава и треба да се образуваат граѓани само од македонската националност или пак на Македонија и требаат образовани граѓани без разлика на националната припадност. Има и ред други примери со кои не сме задоволни. Вие кажете колку год сакате тоа да го оправдате, двата универзитети се едниот во Скопје, а другиот во Битола. Имаме факултет во Прилеп, факултет во Штип, факултет во Струмица, а не се најде за сходно ниту еден да има во Западна Македонија.

ТИТО ПЕТКОВСКИ:

Господине Харуни, ве молам, вашето време за реплика истече.

СЕЈФЕДИН ХАРУНИ:

Јас можам и долго и широко да зборувам на оваа тема, меѓутоа ние сме запоставени во тој случај. Дека подеднаква грижа на државната администрација за сите свои граѓани не била до сега. Ако е поинаку, тогаш јас сакам да бидам демантиран.

Благодарам што ми сугериравте за времето.

ТИТО ПЕТКОВСКИ:

Господин Пруси има реплика.

АБДУРАУФ ПРУСИ:

Очигледно дека моите зборови беа превртени од страна на министер Поповски поради тоа што господине министри постојат апсолутни, а постојат и релативни бројки. Во мојата дискусија јас употребував релативни бројки.

Друго што сакам да кажам, званично, Република Турција има прифатено дека од овие краишта се преселени околу 300 илјади луѓе во таа земја. Ако од тоа земеме само 10 0-илјади како пример дека биле од Македонија па релативно пак зборувам, таа бројка од 10 0 илјади не е мала.

Меѓутоа, целта на мојата дискусија беше побивање на една теза, за жал, што долго време кружи и од челници на политички партии и од некои други луѓе, а таа теза само создава меѓуетнички тензии. Тоа и беше целта на мојата дискусија.

Благодарам.

ТИТО ПЕТКОВСКИ:

Има збор господин Поповски, министер за правда.

ВЛАДО ПОПОВСКИ:

Мислам дека треба да се прочита вториот дел на преамбулата на Уставот на РМ бидејќи постојано таа е премолчувана, со укажување дека првиот дел од Уставот на РМ од 1991 година се однесува на дефинициите на македонската државност според уставите до Уставот од 1991 година. А, за 1991 година, за Уставот, ефективниот текст од преамбулата е следен:

XII/5.-

"А со цел: Република Македонија да се конституира како суверена и самостојна и како граѓанска и демократска држава.

2. Да се воспостави и изгради владеење на правото ка- ко темелен систем на власта.

3. Да се гарантираат човековите права, граѓанските слободи и националната рамноправност.

4. Да се обезбеди мир и сожителство на македонскиот народ со националностите кои живеат во Република Македонија и

5. Да се обезбеди социјална правда, економска благо- состојба и напредок на личниот и заедничкиот живот, Собранието на Република Македонија донесува Устав на Република Македонија".

Што значи дека вториот дел од преамбулата директно се врзува и го афектира карактерот на нормите што следуваат во Уставот на РМ. Токму заради тоа преамбулата не создава никаков проблем околу дефиницијата на граѓанскиот карактер на Уставот, односно околу идејата Уставот да се реализира се повеќе и повеќе како граѓански.

Кога станува збор за податоците од образованието сакам да се согласам со една констатација на господинот Харуни дека во реалниот живот позициите во образованието, во социјалната сигурност, материјалното ниво, нивото на вработеност и слично покажува разлики поголеми во одредени области, помали во други области. Тоа се реалните разлики во животот и тие вршат вистински притисок во сознанијата, ставовите на претставниците на тие групи.

Во таа смисла може само да се каже следното дека системот на Република Македонија не е генератор ниту на задржување на тие разлики, ниту на продлабочување на тие разлики. Спротивно јас ќе изнесам неколку податоци за илустрација:

XII/6.-

Во 1991 година во средното образование опфатот на младинците, на учениците од албанците беше околу 6,5%. Денеска е некаде околу 49%. И денеска е помал од опфатот на учениците во средните училишта од македонците. Има повеќе причини. Меѓутоа, евидентен е огромниот чекор во период од пет години. Еден од детерминиращките фактори е и односот кон женската младина. И, второ, односот кон видот на средното училиште и концентрацијата на интересот на одредена националност, во случајов на албанската националност, на децата од албанска националност на три, можеби максимум четири видови на средни училишта. И, тука е прашањето на капацитетот и на можноста на тие средни училишта за опфат.

Кога станува збор за Универзитетот, податоците би биле добри ако господинот Харуни ги имаше податоците колкав број на деца албанци конкурирале да бидат запишани на Филозофскиот, Филолошкиот, Правниот и другите факултети. И, дали во приемот на студентите на Скопскиот универзитет имало протекционизам или механизам на елиминација на кандидатите за студирање од албанската националност. Веројатно тука тешко ќе можеше да најде односни решенија.

Системот од 1991 година до сега, со таканаречените квоти за позитивна дискриминација или за форсирање на бројот преку одредени пропорции резервирани при покажување на исти резултати, 60 освоени поени, за одредена националност се механизам или мерка на властите кои сакаат да го забрзаат процесот на опфаќањето или на поширокиот опфат на претставници од другите националности, бидејќи навистина нема ниту мир, ниту среќа до колку едни групи се наоѓаат на сосема ниско образовно ниво и на тој начин им се резервирани ниски социјални и професионални занимања.

Образованието мора да се демократизира и каналите за проток до највисоките степени на образование треба да се демократизираат. Но,

XII/7.-

тоа автоматски не значи образование на свој јазик, туку демократизација на образованието под еднакви услови за сите.

Само да укажам уште на фактот дека во Република Македонија во релативни бројки стартувала албанската националност од 16,7% некаде пред преселувањата во Република Грција. Денеска е 22,9% што значи ниту во релативна смисла не била на повисоко ниво кога и да е во Република Македонија.

ТИТО ПЕТКОВСКИ:

Има збор господин Таири.

МЕВЉАН ТАИРИ:

Почитуван претседателе, дами и господа пратеници,

Бидејќи ние што настапуваме малку подоцна имаме можност да расправаме со одредени тези што се изнесуваат, за на крајот ќе оставам малку простор да се позанимавам со некои тези што беа изнесени тука од оваа говорница во обид некои работи да разјаснам, односно да се повторат позициите што ние непрекинато ги изнесуваме.

Во секој случај темата за која расправаме сметам дека заслужува поголемо внимание и од пратениците и од членовите на Владата и од пошироката јавност, бидејќи е докажано дека почитувањето на етничките односно националните права на граѓаните во една мултиетничка општествена заедница во историјата на народите, а посебно на народите во Европа се покажало како главен елемент за зачувување на мирот и стабилноста во светот, односно непочитување на тие права не еднаш имало катастрофални последици по мирот во светот.

Свеста од неопходноста за градење хармонични меѓуетнички односи, односно обезбедување не само декларативна еднаквост туку и ефективна, во последно време се зголемува што дава надеж напорите

XII/8.-

што се вложуваат во оваа деликатна сфера ќе вродат со плод. Мора да се признае дека во оваа смисла работите не одат секогаш во предвидениот правец, односно остварувањето на овие цели во нив се наидува на отпор. Таков еден отпор имавме можност да видиме и почувствуваме овие денови во Република Македонија кога Владата се обиде да промовира едно елементарно право, односно да задоволи едно барање на група албанци од Педагошкиот факултет.

Во оваа смисла бевме сведоци на порив на национализам и секакви други чувства односно ирационални однесувања кои што немаат ништо заедничко со декларациите што се даваат односно заложбите сите ние заедно без преседан ги даваме во однос на иднината на нашава држава.

За среќа излагањето, односно присуството на мачениците, бранителите на Уставот од оваа говорница не заврши со стравот што ние на некој начин сите го споделуваме, со паѓањето на мачителот и за среќа се заврши добро, освен што господинот ни одржа една добра лекција за тоа што претставува Уставот, како треба да се брани и како треба да се брани својата позиција, односно нација.

МЕВЉАН ТАИРИ:(Продолжение)

Не го спорам фактот дека и ние можеби во нашите излагања често пати се однесуваме токму како можеби и честопати ни замеруваат, нашето чувство дека работите не се одвиваат во саканиот правец, сигурно не се без основа не се нереални и тие укажувања. Во овој смисол би сакал да укажам дека толкувањата кој што беа направени од младиот господин, маченикот, по однос на нормите на Уставот не секогаш се такви да можат да се прифатат односно во многу делови можат да се спорат.

Имено, во прв дел сметам на преамбулата на Уставот кој што иако ние го оспоруваме во делот на историскиот факт како се третира оваа држава, сепак во таа иста преамбула меѓунационалните односи односно почитувањето на меѓунационалните интереси на разните колективитети се една од темелните вредности врз кои што се гради оваа држава. ВО оваа смисла сметам дека и член 8 упатува дека на некои прашања кои што и Уставниот суд ги спомна при образлагањето кое што го направи за отварање на процедурата на оценка на уставноста. Имено, освен Уставот и другите закони кои што се на сила во Република Македонија, РМ со тоа што е меѓународно признат фактор во меѓународните односи односно во Обединетите Нации, во Советот на Европа, во другите меѓународни организации презема и одредени обврски овие меѓународни документи да ги почитува и да ги имплементира во своето внатрешно законодавство.

Во оваа смисла сметам дека членот 8 упатува на одредени такви прашања односно дека основните човекови права и слободи признати во меѓународното право и утврдени со Уставот. Значи и на меѓународните права и утврдени со Уставот. Значи и на меѓународните права. Исто така

во еден од пасусите, параграфите стои дека ќе биде почитувањето на општоприфатените норми на меѓународното право.

Понатаму може, се разбира, да се повикуваме на многу членови за да дојдеме до заклучок дека сепак овие наши барања и по однос на овој Устав кој што не е тој кој што ние сметаме дека треба да се соодејствува на реалните односи во РМ сепак дава доволен простор да може да се задоволат овие наши барања кои што се од елементарен карактер по однос на изразување, унапредување и заштита на националниот идентитет.

Самите причини по однос на тоа кои се виновниците, кој ги наведе студентите и сите други кои што протестираат против овој закон и против овие елементарни и против барањата што албанците ги изнесуваат, би сакал да посочам на неколку елементи кои што беа присутни во изминатиот период, а кој што според мене влијаеа за создавање на клима која што денес ја икаме во РМ.

Во прв ред јас сметам дека одговорноста најмногу паѓа на Владата и на јавноста која што е створена по однос на овие барања.

Имено, уште од самиот почеток е создадена атмосфера дека барањата на албанците се тие елементи кои што ја загрозуваат стабилноста и територијалниот интегритет односно суверенитетот на државата и како такви се опасни по опстанокот на државата. Не еднаш барањата кои што ги истакнуваат албанците се третираат како антиуставни и опасни и оттаму сметам дека е создадена погодна клима за сешто се изнесува како реални барања се третира како такво и денеска имаме една ситуација во која што некој, се разбира, се обидува да го брани тој Устав, се обидува да ја брани таа сувереност, се обидува да го брани интегритетот на државата. И, како такви сметам дека

Владата и јавноста која што ствара такви мислења никако не може да се из земе од одговорноста што реално ја има по однос на создадената атмосфера.

Во оваа смисла сметам дека Владата покажува недозволена недоследност по однос на одредени прашања кои што се третираат. Имено, и со самиот овој закон може да се види дека стоиме на сосема различни позиции. Од една страна се образлагаат потребата од обезбедување на кадри на основното, средното образование, но тоа сепак не се прави на доследен начин. Имено, додека за основното образование веднаш се најде повод и се направи тоа што беше неопходно, но кое што за жал сметам дека и понатака тешко ќе успее да ги разреши овие проблеми имајќи го во предвид отпорот кој што се има од одредени центри во самиот Педагошки факултет, но во секој случај сметам дека во овој случај наидуваме на голема недоследност.

Имено, сите изјави упатуваат на тоа дека државата треба да ги преземе обврските и да обезбеди образување на кадар за потребите на претшколското, основното и средното образование. Но, оваа декларација понатаму не се разработува со конкретни законски проекти, Имено се останува сепак разводнето и се нема храброст да се направи тој исчекор и да се прифатат обврските кои според толкувачот на Уставот, министерот за правда во овој случај постојат во оваа држава да обезбеди образование на кадри.

Понатаму, во смисол на ставовите кои што се изнесуваат наидуваме на еволуција на ставовите кои што се изнесуваат. Имено, не е еднаш сме имале прилика да слушнеме дека РМ ги почитува највисоките стандарди познати со меѓународните документи, а во последно време во одредени случаи имаме можност да слушнеме дека Македонија обезбедува минимални стандарди. Ова е изразувано не еднаш и сметам

XIII/4

дека се работи за еволуција на ставовите. Во овој смисол сметам дека е добар пример како што беше изнесено од оваа говорница овде од повеќе дискусанти кои што го спомнуваат случајот со Педагошкиот факултет, иницијатива на Унијата на албанските интелектуалци која што поради недоследноста која што постои во поглед на исполнување на обврските од оваа Влада не дојде до заживување на истата и сега имаме една ситуација во која што тешко дека може да се приближат ставовите.

Имено тоа што во едно време, некаде 1993 или 1994 година беше како приближување на ставови по однос на овој Педагошки факултет, сега изгледа како далечно минато затоа што сега ставовите се сосема спротивни и невозможно е да се приближат.

Вториот центар односно тие кои што придонесуваат за ставарање на оваа атмосфера која што ја имаме во моментот е ортодоксниот комунистички центар кој што секоја промоција на правата на албанците во РМ го гледа како загрозување на нивните привилегирани права што ги имаат во РМ, односно секоја можност што се дава албанците да освојуваат одреден простор во институциите на власта, на општеството и било каде друго се доживува како загрозување нивно по однос на положбата во РМ.

Овие центри во моментот се доста активни и мислам дека идеолошки и тие доста придонесуваат да се создаде една ваква клима меѓу младината во РМ. Особено се опасни, мислам дека треба да загрижува фактот дека зад овие протести и ставови и целата атмосфера стојат и 460 професори на Универзитетот кој што ги поддржуваат во нивните барања со што јасно ставаат до знаење каква перспектива гледаат за односите, меѓунационалните односи во РМ. Се разбира дека в

о овој момент н еможе да се пренабрегне и тој центар кој што е во моментот најактивен, Педагошкиот факултет односно деканот и секретарот Никола Петров и Зоран Горѓовски. Овие лица несомнено дека ќе имаат голема одговорност за се тоа што ќе се случува во иднина со овие случувања во РМ.

Понатаму, како трет елемент кој што е битен во создавање на оваа атмосфера, сигурно се и партиите кои што оваа сфера од општественото живеење ја користат како нивна промоција во политичките активности, односно оваа сфера од меѓунационалните односи ги користат како главен мотив во нивната борба, во нивната политичка борба. Со ова сметам дека на одреден начин играат една многу несериозна игра бидејќи манипулираат со едно прашање кое што е од исклучителна важност за стабилноста на државата.

За жал во овој смисол сите во нивните декларации, а и во писмата еве што ги добивме во кое што го оправдуваат нивното неучество и тие декларативно се за почитување на највисоките европски и светски и меѓународни стандарди, но по нивниот терк. Значи, тие имаат едни сосема други гледања на ова прашање и за жал во оваа смисла не гледам некој напредок кој што во еден момент помисливме дека го има.

Дијалогот, толеранцијата во оваа држава од самото востанување на РМ се потенцирани како водилка во градењето на меѓунационалните односи односно во разрешувањето на проблемите кои што постојат. Но, за жал досега овој дијалог, мислам никој не може да го спори дека тече меѓу албанците во овие 6 или 7 години колку ги има, многу ретко даде и конкретни резултати односно резултати во смисол на почитување на ставовите кои што се изнесуваат од друга страна. Имено, најчесто овој дијалог се сведува на тоа да се ислушаме и да се реши како што го

зацртал тој што поаѓа од позицијата на сила односно од позицијата на мнозинството. За жал во овој смисол многу се ретки исклучоците и не се гледа дека нешто поконкретно може да се направи да се надмине овој ќорсокак во кој сме дојдени.

Еве и сега во случајот со високото образование на албанците не гледам дека има некоја спремност за разговор, за дијалог. Дијалогот се гледа на чуден начин, се изнесува една теза, таа теза се брани и од таа теза се поаѓа, се поставуваат плафони и не се дава никаков простор за разговор. Сметам дека ваков дијалог е штетен односно не е штетен, но не е продуктивен и како таков сигурно дека на тие што водат дијалог им ги одземаат аргументите за понатамошен дијалог. Не случајно сите тие кои што ги оспоруваат овие наши напори што ги правиме овие години се се посилен во аргументите и како такви добиваат дури и крила во последно време. Се разбира, се тоа се случува поради неефикасноста односно поради непродуктивноста на овие наши разговори.

Инаку, да не кажам еден таков јалов, но неуспешен дијалог ние имавме и во рамките на конференцијата за бивша Југославија со амбасадорот Аренс разговори кои што траеа долго, но кои што освен во Законот за локална самоуправа каде што поради вклученоста од овој дијалог произлегоа можеби некој моменти кои што не беа во првичниот концепт околу локалната самоуправа, околу сите други прашања кои што се покренувани да не погрешам и медиумите можеби заслужуваат тука еден исчекор, сите други прашања не даваат за право дека нешто е постигнато во целиот овој корпус на договарање.

И во овој смисол сега по се изгледа дека ни требало да дојдеме до заклучок дека не се гледа некоја иднина, не се гледа како би можело да се разрешат овие сите натрупани наши проблеми.

Јас сметам дека разрешницата би требало да биде во тие пораки кои што ни ги испраќа Европската унија односно Советот за безбедност и соработка на Европа. Сметам дека во овој смисол доколку се погледне односно се прочитаат со внимание ќе се види дека Европската унија во својата декларација инсистира на испочитување на обврските преземени во рамките на ОБСЕ и на Советот на Европа односно истото тоа се наведува и во заклучоците на претседавачот на организацијата за безбедност и соработка на Европа односно се тоа произлегува од обврските што Република Македонија ги има преземено при зачленување во разните меѓународни организации а во последно време и со ратификација на рамковната конвенција на националните малцинства.

Во овој смисол, кога сме веќе тука и зборуваме за корпусот на правата на малцинствата не треба да изненадува нашата осетливост на спомнување на терминот малцинство затоа што за жал на овие простори на кои што ние живееме малцинство автоматски подразбира и помалку права, не поаѓа од претпоставката врз која што се зацртани овие документи кои што имаат за цел изградба на општество на еднакви граѓани. Може да се спориме тука дека и Уставот има таква цел, дека и се ова што се прави има таква цел, но мислам дека се тоа не е доволно да се обезбеди една ефикасна, ефективна рамноправност.

Имено, јас во сето ова навистина го гледам разрешувањето на нашите проблеми со едно малку поголемо трпение во вклучувањето на меѓународниот, третата страна во сите овие наши контексти. Јас само се надевам дека РМ како држава и како граѓани ќе истраеме во нашата определба да чекориме кон овие западно европски вредности на демократските односно плуралните општества.

Доколку Република Македонија не се откаже од преземените обврски јас мислам дека ќе се изнајде начин да се дојде до посаканото решение.

Инаку, во сите овие меѓународни документи на кои што упатуваат и декларацијата на Европската унија, точката 6 и заклучоците на претседавачот, првиот, вториот, третиот, четвртиот параграф од втората точка на претседавачот на Советот на Европа и една точка од декларацијата која што се предлага во ова Собрание мислам дека упатуваат на можната разрешница во оваа насока. И во овој смисол секој кој што ќе ги прочита со внимание сите овие документи ќе дојде до заклучок дека барањата на албанците во РМ ниту се претерани, ниту се без основ по однос на меѓународно признатите норми.

Едно друго прашање кое што сметам дека вештачки се форсира во РМ е прашањето на позицијата на одредена националност односно и со Уставот и со законите кои што се донесуваат на некој начин без да се води доволно сметка за реалната положба на секоја националност се настојува да се обезбеди една рамноправна положба на сите националности. Сите националности ниту гради бројноста, ниту поради реалната положба која што ја имаат во РМ не може да претендираат на исти не да претендираат туку да имаат интерес од се тоа што се презема по однос на унапредување односно заштита на нивниот идентитет. Додека на пример албанците истапуваат со одредени барања кои што бараат унапредување на нивниот статус во РМ, сметам дека на Власите им се потребни мерки за заштита од само асимилирање.

МЕВЉАН ТАИРИ: (Продолжение)

Додека на Ромите би требало да им се помогне во освојувањето на дадениот простор по односните закони кои што се донесени што може да се смета и за некои други националности односно етнички колективитети. Додека исто така сметам дека една групација која што исто така е присутна во Република Македонија притоа сметам на Босанците неоправдано не се спомнува никаде при овие сите наши заложби да се унапреди статусот на националностите. Во смисол на ова како ќе течат работите понатаму јас напомнав дека со вклучување на третиот фактор сметам дека ќе дојде до забрзување на реализацијата на овие прашања, а тоа што сметам дека најмногу ги загрижува сите тие кои што се добри познавачи на оваа област е тоа дека државата во доменот на етничките права, во доменот на националните права, во тој корпус на идентитетот заштита, унапредување го губи апсолутниот суверенитет односно веќе не може да се зборува за апсолутен суверенитет поради тоа што дел од овие права кои што ние ги истакнуваме се веќе признаени права во меѓународните норми со меѓународните документи кон кои Република Македонија има пристапено. И сметам дека овој момент е исто така од голема важност кога се расправа за меѓунационалните односи.

Во дискусиите на одреден број дискусанти односно тоа е една и од обврските на сите) граѓани кон својата држава, се работи за лојалноста како поим и како нешто што се бара од секој граѓанин да биде лојален. Сметам дека таа лојалност сигурно е потребна и неопходна за секоја држава за да може да се развива да гради хармонични односи и да просперира. Но, некои работи кои што и тука беа изнесени, а дел од тие и јас ќе се обидам да кажам, таа лојалност ја прават тешко остварлива во апсолутен смисол. Инаку во секојдневниот живот сметам дека и

XIV/2.-

политички и во секој друг смисол Албанците не покажуваат некоја одбојност кон својата држава. Но во докажувањето, покажувањето на таа лојалност наведуваат на пречки. Имено, сигурно дека ќе се сложите со мене дека не е лесно да се биде апсолутно лојален во една држава во која што треба да се стане и да се стои мирно на една химна во која што ти ќе слушаш дека никаде те нема при спомнување на таа химна. Сметам дека многу тешко ќе му биде на тој војник кој што пукал на границата овие денови со Албанија, или пак на некој друг кога ќе дојде до констатација дека тој треба да стои мирно на една химна во која што никаде тој не се спомнува или ќе му биде многу тешко да биде лојален на тој војник кога ќе се врати од служењето на воениот рок и треба да се пријави за вработување во некое од јавните претпријатија и по ред со месеци и со години ќе добива известување дека тој не се прима никако, додека секогаш добива известување дека се примаат неговите колеги Македонци. Тоа секојдневно се случува, реакции ни доаѓаат тука од граѓаните. Но, нашите можности за интервенции тука се ограничени поради ставот и концепцијата што се гради во оваа држава. Или нема да му биде лесно на Албанецот да биде апсолутно лојален кога ќе прочита и тоа од весниците дека ниедна манифестација, културна манифестација на албански јазик не е предвидена за финансирање од Министерството за култура. Тешко е да се биде и да се остане лојален во еден таков случај. Или сигурно дека ќе се најде пак на дилеми околу тоа каква ќе биде таа лојалност на еден граѓанин кој што гледа дека во сите школи, подобро ни е познат случајот во Скопје каде што се со мешан национален состав, дури и во тие во кои што Албанците се повеќе на број по правило директорот се избира секогаш Македонец. Тешко е да се биде лојален во една таква држава. Мислам дека ќе се сложите сите со мене. И да не набројувам редица други прашања кои што упатуваат на лојалност, бараат лојалност од граѓанинот, а од друга страна секојдневно

XIV/3.-

го соочуваат со одбивање од разните свери во живеењето. Една од заложбите и на ова Собрание и на овој документ кој што сите заедно треба да го усвоиме е унапредување секојдневно унапредување на положбата на сите граѓани во однос на етничкиот, културниот, верскиот идентитет. Но, за жал тука имавме можност да слушнеме и такви ставови дека со некои закони би требало да се затворат некои прашања кои што се сега да речеме отворени. И во овој смисол токму се работи и за одбивноста на албанската страна да гласа за Законот за јазикот на националностите во Педагошката академија од овој страв дека ќе се зацементираат некои состојби, дека ќе се бетонираат некои прашања. Сметам дека на нас не ни се потребни бетонирање на одредени прашања, туку ни треба секојдневно подобрување на положбата во согласност со реалните можности и реално изнесените барања од страна на припадниците на националностите во Република Македонија во смисол на обезбедување на еднаквост на граѓаните. Во смисол на тоа дека одреден број држави кои што и те како важат за демократски не ги исполнуваат овие норми и стандарди. Би сакал да напомам дека навистина, односно вистина е дека Франција е една од тие држави заедно со Грција и некои други кои што навистина покажуваат мал степен на готовност за почитување на овие документи на институции во кои што и самите тие членуваат. Но од друга страна морам да ве потсетам дека, а тоа сигурно господата правници уште подобро од мене го знаат дека во Франција имаше обид пред дваесетина години да се овозможи промоција на Корзика како автономен дел, односно да се промовираат корзиканците како малцинство или неznam во кој смисол точно, но тоа заврши со одбивање од страна на Уставниот суд. И тоа решение кое што денес е во тоа време направено денеска резултира со секојдневни поставувања на бомби насекаде низ Корзика, или во Франција, или на

XIV/4.-

други места. Сметам дека таква една политика на апсолутно негирање кое што се води од страна на одредени држави неминовно го исклучува методот на разговори и дијалог и почитување на посебностите и вклучува едни други методи кои што сите ние ги осудуваме и за среќа ги немаме, а не би сакал и да ги имаме. Но во секој случај неопходно е, неминовна е констатацијата дека секое апсолутно негирање во случаи кога се демонстрира желба за уживаше на одредени права неминовно води до конфликтни ситуации кои што само ја усложнуваат ситуацијата.

Беше апелирано до сите нас односно од страна на одредени дискусанти дека треба да се гледа реално на вистината и да се осознае што е тоа вистина и каква е таа вистина која што реално опстојува. Сметам дека во овој смисол вистината никогаш не може да биде таа која што јас ја гледам од моја гледна точка. За да се дојде до таа вистина треба да се застане и од мојата страна тоа да се види јас како ја гледам таа вистина, па да се компарира. Сметам дека во овој случај сосема праволиниски се гледа таа вистина без да се води сметка за реалните проблеми и состојби кои што владеат во сферата на меѓунационалните односи.

На крајот не би сакал да упатувам на една анализа која што ни е неопходна за да дојдеме до одредени заклучоци што е потребно да се направи во оваа држава реално за да се подобрат состојбите, но неминовно е дека некои прашања бараат малку поголемо елаборирање. Имено, некои прашања кои што се од секојдневниот живот се и те како важни за да се подобри севкупната клима на меѓунационалните односи. Јас очекувам поголемо разбирање по однос на барањата кои што секојдневно се изнесуваат од наша страна. Но, по однос на правците кои што треба да ги следи оваа држава никогаш не е лошо да се спомене и да ги повториме дека ние сметаме дека за оваа држава ќе биде многу важно

XIV/5.-

почитување на плуралната демократија и развојот на општеството во смисол, во правец на пазарна економија, почитување на правата на граѓаните и слободите вклучувајќи ги и националните права на граѓаните, децентрализација на власта како една од важните прашања кои што ќе апсорбира голем дел од незадоволството поради отсуството на реална можност од учество во власта и редица други активности во сферата на јазикот кој што како таков е најважниот елемент за заштита на етничкиот идентитет.

И на крајот би сакал да кажам неколку збора и за тоа што беше изнесено како уставен концепт врз кој што се гради Република Македонија во смисол на тоа дека иако од една страна се убедуваме цело време дека тој уставен концепт е апсолутно граѓански на што упатува член 2 од Уставот, сепак по многу сегменти разликите кои што постојат во реализација на еднаквите права кон кои што тежат граѓаните сепак постои значителна разлика. Во овој дел посебно треба да се обрне внимание на делот на задоволување на правата од доменот на образованието затоа што овој став дека Уставот не дозволува образование во трет степен на јазикот на националностите сметам дека ќе дојде во директна колизија со ратификуваниот договор, ратификуваната рамковна конвенција од Советот на Европа, документ кој што упатува на сосема некои други решенија во поглед на прашањата на образованието на јазикот на националностите. Имено, оваа Рамковна конвенција освен што се инсистира на соодветен пристап во сите нивоа на образованието член 13 имплицитно дава за право на тоа што Албанците како активност во овој момент најмногу ја истакнуваат можноста за уживање на правото на основање и раководење со свои образовни институции. Сметам дека во овој смисол Република Македонија односно Владата на Република Македонија и сите релевантни државни чинители треба да направат еден исчекор во овој

XIV/6.-

смисол и да ги дефинираат што се тие обврски на државата по однос на обезбедување на елементарно ниво на уживање на националните права и што е тоа што треба да се остави во доменот на приватната иницијатива, односно во доменот на иницијативата за задоволување со свои средства на одредени права. Сметам дека во овој смисол непотребно се комплицираат работите и дека со една добра желба за испочитување на преземените обврски би можело да се изнајде решение. Да потсетам дека и во документите на Советот на Европа и во документите на организацијата за безбедност и соработка на Европа вакво едно право е санкционирано како едно право кое што би можело да го уживаат припадниците на еден етнички колективитет во случаи кога изразуваат, односно демонстрираат желба да уживаат едно такво право. Во овој смисол сметам дека постои доволно правна основа повикувајќи се на ратификацијата на овие меѓународни документи односно преземените обврски при зачленувањето во овие меѓународни организации да се дојде до решение за постоечките проблеми кои што ги обременуваат меѓунационалните односи. Инаку сметам дека исто така треба да се обрне внимание на ова што моментално се случува бидејќи овие активности кои што ги покажуваат младите во Република Македонија иако за среќа не во голем број се закануваат да створат една атмосфера на тензии подолги децении во Република Македонија. Затоа што да не заборавиме овие млади луѓе се сега на возраст од 15 до 20 години. Значи може да се очекува дека една ваква тензија доколку не се преземат конкретни чекори да се убедат дека нивната перспектива не е во перспективноста на другиот ќе имаме вакви затруени односи долги години со непредвидливи реперкусии по однос на стабилноста на државата.

XIV/7.-

И на крајот да спорам со една теза која што се изнесува од одредени политички структури дека нема вистинска криза во меѓунационалните односи, туку дека тоа само оваа Влада намерно го прави за да може да ги забошоти вистинските причини за кризата во општеството во градењето на односите, односно просперитетот во оваа држава. Сметам дека таква една теза е неодговорна, сметам дека реално криза во меѓунационалните односи во Република Македонија тоа се гледа од одбивноста која што се забележува во одредени кругови на секоја иницијатива која што ќе дојде од албанска страна. Сметам дека во овој смисол сите овие кои што изнесуваат такви тези треба да се откажат од нив затоа што затварањето очи пред реалните проблеми во оваа сфера сметам дека нема да придонесе за разрешување на овие проблеми, туку напротив дека уште повеќе ќе ги искомплицира со самото негирање дека како такви постојат.

ТИТО ПЕТКОВСКИ:

Пред да му дадам збор на г-динот Стојановски сакам нешто да ве замолам. Се разбира немам право да влијаам на ограничувањето на вашата дискусија, но имам право да ве замолам да бидете пократки во своите излагања со единствена желба ако можеме до крајот на денот да завршиме со оваа седница, а тоа ќе го постигнеме само доколку навистина бидеме покуси во излагањето од едноставна причина што за дискусија се пријавија уште 12 пратеници. Освен тоа сакам да Ве информирам дека и претседателот на државата г-дин Киро Глигоров сака да се обрати на Парламентот се разбира по исцрпувањето на нашата дискусија. Затоа ве молам да бидете покуси и поконцизни во своите излагања бидејќи утре не чека уште многу понапорен ден со оглед на точката на дневниот ред.

ТИТО ПЕТКОВСКИ:

Има збор г-ѓа Тодорова.

СОФИЈА ТОДОРОВА:

Почитуван претседателе, почитувани пратеници, еве јас ја користам можноста по втор пат да се јавам во расправата мотивирана од некои ставови што беа изнесени од претходниот дискусант а и впечаток воопшто од расправата што се водеше во текот на овие три дена кога расправаме за оваа значајна тема. Тешко дека ќе може да се создаде атмосфера на градење на натамошна толеранција, доверба меѓусебно почитување со динамика која верувам сите ја посакуваме ако сите упорно за бараме вината за проблемите со кои се соочуваме секогаш кај другиот етникум. За среќа тоа не доминираше кај пратениците од македонската националност, но не е таков случајот и кај пратениците од албанската националност со одредени исклучоци. И г-динот Таири кога правеше анализа на состојбите и на она што ни се случува мене навистина ме разжалости фактот што не се осврна и на она што се случуваше и во Тетово и на јавното повикување на учесниците средното образование да се излезе на политичките партиските митинзи кои таму се организира.

Уште една теза што ме загрижи. Одговорноста овој пат кај Владата затоа што наводно и со нејзиното делување или неделување се создава клима која е податлива за одиум дека се задоволуваат, постојано се задоволуваат некакви барања на албанците и со тоа се создава и се загрозува состојбата на меѓуетничките релации во Македонија. А и самиот пратеник на почетокот кажа, а тоа е тоа што создава погрешна клима и впечаток ан јавноста дека практично Владата со донесувањето на Законот, и така го запишав, за Педагошкиот факултет задоволи едно барање на група албанци од овој факултет, што апсолутно не е точно. Тоа е најлошата слика што се создава намерно кои случајно пред

XV/2.-

македонската јавност. Не е точно дека Владата импулсивно реагира за да задоволи нечие барање, туку дека овој Закон со концептот кој тој го содржи е во рамките на конзистентната политика што Владата ја реализира во овој домен. Не е тоа се можеби комплексно прашањето ќе се реши во Законот за високо образование, но не на начин на кој постојано се сугерира и од пратениците Албанци, а што очигледно ги надминување уставно воспоставените рамки. А тоа едноставно не е можно, знаете. Основен услов за развој на демократијата во секоја земја, па и во нашата земја е почитувањето на владеењето на правото. И еве денес што ни ја поделија Резолуцијата на Интерпарламентарната унија, која сите ја имате, на крајот стои дека се повикуваат малцинствата и нивните претставници да сфатат дека како лица кои им припаѓаат на малцинствата имаат права кои треба да се заштитат, така што тие имаат и должност и одговорност да го почитуваат граѓанскиот поредок и владеењето на правната држава.

Во однос на образованието и можноста за формирање на паралелна структура, макар таа нека биде и приватна како што беше кажано институции со кои тие самите ќе управуваат. Значи, не ги подвојуваме на јавни, државни и на приватни, во нашиот Устав можност за таква паралелна структура на која ќе се обезбеди високо образование и на јазиците на националностите, едноставно не постои. Постои она решение за образовани на ниво на основно и средно образование и ние со законската регулатива сме должни да создадеме претпоставки и кадровски претпоставки, тоа е основ и за донесување на Законот за Педагошкиот факултет. Тоа право не се афирмира или не го декларираме како некое право само, беше кажано, украс во Уставот, туку нешто што реално функционира. Сферата на образованието и сферата на високото образование е прогласена како сфера од јавен интерес. И во

XV/3.-

оваа сфера може да функционира државни и јавни институции, но и приватни институции, што ќе биде создадено можност со законот за Високо образование. Таква можност веќе има во Законот за средното образование. Но, при ваквите високо образовни институции ќе мора, затоа што станува збор за сфера од јавен интерес да ги почитуваат стандардите, условите пропишани со закон за да добијат концесија или одобрение поинаку кажано од Владата да ја реализираат оваа дејност. А една односно еден од тие услови, е, и јазикот на кој ќе се изведува наставата. Тоа е во рамките на решение дадено во рамките на нашиот Устав, нешто од што не можеме да отстапиме.

Иако г-динот Таири кажа дека меѓуетничките односи треба постојано да ги унапредуваме, постојано да ги доградуваме, навистина ме изненадува како во донесувањето на Законот во Педагошкиот факултет не се идентификува чекор напред во унапредувањето токму во тие меѓунационални или меѓуетнички односи. И не знам некој поинаку да кажал, освен оној исказ зад кој стоиме како Влада дека кога се набљудуваат одделни вери и таму се согледуваат меѓуетничките односи секако сферата на образованието е онаа која со задоволство може да се посочи како сфера во која се почитуваат високите стандарди утврдени со меѓународните акти.

Да потсетам за Декларацијата односно Повелбата на малцинските јазици каде се дадени алтернативни можности за избор на варијанта и во сферата на високото образование, и во сферата на основното образование и во сферата на средното образование и ние сме апсолутно во комуникација во основното и во средното образование го почитувам највисокиот стандард, а во високото образование она што е во комуникација со националното законодавство на што упатува и секој

меѓународен документ.

ТИТО ПЕТКОВСКИ:

Реплика за г-дин Таири.

МЕВЉАН ТАИРИ:

По се изгледа не сум бил следен со внимание од г-ѓата министер во еден момент, затоа што набројувајќи ги причините за создадената атмосфера јас точно кажав партиите кои оваа чувствителна сфера на општественото живеење ја користат за политички цели. Јас понатаму не навлегував во тоа дали македонците, дали албанците или некој друг го прави тоа. Сигурно дека и јас, било кој друг пратеник кој што ќе излезе тука, а и сметам дека секој свесен граѓанин, интелектуалец на оваа држава ќе се противи на користењето децата во политички потреби на било која политичка партија. И во оваа смисла нема што да додадам, па сметам дека тоа е одговорот кој што може да се прочита од тоа што го кажав во моето излагање.

Понатаму кога зборуваме за тоа колку е Уставот во РМ односно дали сме требале да го согледаме тоа како еден исчекор по однос на уживање на одредени права на албанците во РМ или не, со донесувањето на Законот за јазиците на националностите во Педагошкиот факултет, јас ги набројав причините односно кажав зошто беше одбивањето од наша страна да се гласа за тој закон.

Не е од причина дека имаме против Владата да нуди и да создава решенија односно да создава клима на надминување на одредени состојби, односно задоволување на одредени потреби на граѓаните на оваа држава, вклучувајќи ги и албанците, туку пред се од тоа што го чувствуваме тука од искажаните ставови не еднаш од оваа говорница или во јавно искажаните ставови на високи функционери на оваа држава. Имено дека секој исчекор кој што се прави се користи како аргументација

XV/5.-

да се бетонираат состојбите во одредена област. Сметам дека такво нешто ние не сме во состојба да прифатиме. Сметам дека не можеме да придонесеме со нашиот глас да создадеме една ситуација која сепак од гледна точка на концептот кој што го имаме ние за Високото образование не е во согласност со тој кој што се нуди. И во ова смисла да повторам уште еднаш дека во оваа сфера не се нуди никаков дијалог. Се поаѓа од позицијата дека Уставот е тој, но дури и така како што се чита Уставот недоследно се чита дека тоа право што го имаат може да важи само до IV одделение на основното образование, додека на овие повисоки степени на образование во основното и во средното образование треба да уследи сосема некој друг концепт. Сметам дека во оваа смисла овие тези кои што се изнесуваа се далеку од тоа кој што ние сметаме дека се соодветствуваат на реалните потреби и желби кои што ги истакнуваат албанците во РМ. И да истакнам уште еднаш дека сите сериозно треба да се замислите на овој факт дека Уставот на РМ вака како што го читате, а јас се надевам дека може да се чита и поинаку, затоа што во член 8,. став последниот од овој Устав има едно златно правило дека "се што не е со овој Устав и Закон забрането е дозволено ". Што значи дека доколку би постоела добра политичка клима во ова сфера на општественото живеење во високото образование би можело да се изнајде решение прифатливо за двете страни. Но, при ова неминовно е да се покаже малку поголема желба за почитување на реалноста која што ја имаме.

И по однос на рамковната конвенција да потсетам дека членот 13, односно на самата рамковна конвенција РМ ниту изјави некој резерви, ниту може да изјави, затоа што се работи за принципи.

XV/6.-

По однос на тие принципи сметам дека РМ односно Уставот на РМ ќе дојде во колизија. А исто така по однос на Европската Повелба за регионалните и малцинските јазици, кој што беше исто така спомнат од г-ѓата министер, сметам дека не се чита правилно. Имено, таму навистина член 2 упатува на избор на 35 параграфи од страна на Државата потписничка на истата, но при изборот на тие 35-параграфи Државата не може арбитрарно да избира што ќе задоволи односно кои параграфи ќе ги избира. Ограничување во оваа смисла е членот 7 точка 4 кој што упатува на водење сметка за реалните потреби и желби кои што ги истакнуваат припадниците на одредена група. Во оваа смисла сигурно дека не може да се избегне и фактот кој што е зацртан во член 4 од оваа Повелба која што упатува на режим на заштита на постојните права. Имено, не може со тоа што да се оправда некое стеснување на постојните права со тоа што еве ние ратификуваме една конвенција и со оваа конвенција ние се држиме до одредени стандарди и можеме да имплементираме некои други решенија. Сметам дека во оваа смисла малку со поголемо внимание треба да се читаат овие повелби и конвенции а во смисла на тоа кој како ги чита правилно или не многу скоро ќе имаме можност кога ќе се соочиме со меѓународниот мониторинг по овие прашања.

ТИТО ПЕТКОВСКИ:

Збор има г-дин Стојановски.

ТОМИСЛАВ СТОЈАНОВСКИ:

Почитуван претседателе, почитувани министри, почитувани колеги,

Трет ден расправаме за една веќе не треба да повторувам материја која што многу порано требаше да биде на дневен ред на оваа седница. Јас сум еден од оние предлагачи кои што барав посебна

XV/7.-

седница на која што ќе се разгледуваат, кратко речено настаните во државата, актуелните настани. Но, согласен сум и со една ваква формулација дека во сите овие настани има премногу доза на заострување на меѓуетничките односи и заслужува едно внимание кое што потоа е преточено во наши заложби за подобрување на тие меѓуетнички односи.

Добро е што, дали под притисок на јавноста и на настаните почнуваме да создаваме една клима, една атмосфера дека не може овој дом да биде само законодавен дом во потесна смисла на зборот, да биде донесувач на закони, да биде и предлагач, а да не го интересира она што се случува во поширокото опкружување кое што го викаме нашето секојдневие.

Јас да ве потсетам уште во јуни 1995 година барав преку информација да се постават многу актуелни состојби. Ќе ве потсетам само на некои, од кои што најголемиот дел беа од сферата на меѓунационалните односи, па потоа она се што значеше сива економија, шверцот до профитабилни производи, особено дрогата, цигари, наркотици, алкохол и во тој период многу актуелните нафта и нафтени деривати. Се она што веќе тогаш се навестуваше дека има принеси на организиран криминал, кој што веќе сега се потврдува, и кој што си доби своја точна квалификација дека организиран криминал е кога криминалот е во спрега со поддршка или под капата на актуелната власт. И на сето тоа тогаш, ниту имавме чувство, ниту имавме време, ниту сакавме да обрнеме внимание. На повеќепати потоа и во дискусии и во пратенички прашања укажував на потребата на подреденоста на овој дом, во однос на извршната власт, наместо да биде обратно без оглед на трите видови на власт во државата од едноставна причина што извршната власт ја

XV/8.-

избира Парламентот, еден потесен број на граѓани дури една парламентарна група, а ние како пратеници не избираат граѓаните и тие ни шепнуваат честопати ако треба за некои работи, значи не подготвуваа за она што се она што ги интересира или ги интригира.

Добивме две Декларации во прилог на оваа седница. Една преку Министерството за надворешни работи, од Европската Унија во која што првиот член или не ми е многу јасен, или го сметам за неприфатлив формулацијата дека студентските и средношколските манифестации предизвикаа антиетнички пароли во Тетово. Ќе го елаборирам подоцна тоа.

Второ, Декларацијата од група пратеници ја сметам во основа прво, една можност да се пред македоснакта и европската јавност покаже еден документ што значи дека еве се залагаме, сме за добри меѓуетнички односи, толеранција итн., а кој не е за тоа, и лично сум навреден што во таа Декларација не се ставија како потенцијални потпишувачи сите пратеници без исклучок во овој Парламент.

Однапред се создаде една диференцијација, однапред се создаде една клима дека некој е за соживот, некој е за добри меѓуетнички односи, некој е за развој на тие, а сите ние другите кои што ја посакавме, а ќе треба и да сакаме на крајот од оваа седница нормално, однапред да бидеме изолирани без можност да го дадеме и својот скромн потпис.

Јас многупати од оваа говорница сум зборувал за се она што значат меѓуетнички односи, но овој пат мислам дека испуштена е една голема прилика. Јас се согласувам со најголемиот број дискусанти дека е добро што се разговара., добро е што имаме седница посветена на овие прашања. Меѓутоа моето разочарување е што на некој начин многу малку од пратениците со осврнуваат на генезата на овие односи и генераторите на овие односи во моментов какви што се.

ТОМИСЛАВ СТОЈАНОВСКИ: (продолжение)

Ако се појде од тоа што е вчера на улиците и завчера без да се види што во тоа генерира, мислам дека ќе бидеме во една огромна заблуда. Заблудата ќе биде многу болна ако ние се согласиме дека очите ни ги отворија студентите и средношколците и дека состојбите не ни се добри и сега да видиме што да правиме.

Состојбите се многу покомплексни, многу пошироки, многу подлабоки, ова е само еден повод, прашање е дали е избран во погоден момент можеме да дискутираме, имам оправдување и за тој момент од причини што во политиката нема невиност и наивност и за политиката постои филозофија дека таа е најголемата прости- тутка во светот. Спрема тоа, нормално е да следи она другото.

Се прашувам од оваа говорница дали треба да настапам како македонец припадник на мнозинскиот народ во оваа држава или тетовчанец градот во кој се чувствувам како припадник на онаа категорија граѓани кои се во помал број, да не ги мешам работите малцинство.

Ќе се обидам на некој начин да бидам тоа што сум, вистина е дека сум и едното и другото.

Еден набрзина донесен закон сметајќи дека овој закон ќе може да замачка многу работи, дека ќе може да го оддолжи донесувањето на Законот за високото образование, закон донесен очигледно за да се амортизираат одредени удари и состојби, практично доведе до ескалација на незадоволство од сите актери, а верувам после оваа седница треба незадоволен да биде и предлагачот и Владата и министерот и пратеничката група која овој закон го изгласа.

Овде во најголем број наши дискусии медитираме, објаснуваме, грешиме, знаеме не знаеме со различни толкување на Уставот на РМ.

Сигурно правниците по струка ќе сугерираат дека Уставот може да се чита различно и верувам дека се во право. Меѓутоа, ако оние кои не убедуваат дека ние не можеме да го разбереме членот 7 и членот 48 дека експлицитно се подразбира дека за потребите на образованието наставници во предучилишното и основното образование дека за нивна едукација се подразбира и образовани што подразбира високо образование и универзитетско образование затоа што дали некој ќе заврши Педагошки факултет или медицински факултет и едниот и другиот имаат универзитетско високо образование. Тоа е вистината. Прашањето е што понатаму, тука срамежливо се спомнува дека веднаш треба да дојде потребата од кадри за едукација на наставен кадар од IV до VIII одделение, па понатаму едукација на кадри за средно образование и тоа за сите профили, сите занимања, сите насоки што подразбира од хуманитарните науки, преку општествените науки значи подразбира Филолошки факултет, Филозофски факултет, Природноматематички факултет и' да не набројувам технички факултети од сите сфери, Медицински факултет, Економски, Правен затоа што сите тие струки се застапени во средното образование. По оваа логика практично ние треба да овозможиме едукација на кадри од сите овие профили за потребите на овој вид на образование.

Велиме дека образованието треба да зближува, дека образованието треба да биде интегративен елемент. Е, сега ова наше вакво образование во секој случај со Педагошкиот факултет хибридно извлечено од контекстот на еден сериозен закон можеби еден од најсериозните закони, најкомплексните, најкомплицираните, Законот за високо образование дали требаше и смееше да се издвои овој сепаратен закон затоа што сите овие елементи го негираат. Произлегува дека ќе треба на два три пати годишно зависно од потребите за едукација на

овие кадри или зависно од она што европските ментори ќе ни го сугерираат при посетите тука при разни договори, разговори, при разни посети, разни лобирања ќе мора да прифаќаме решенија кои ќе мора да ги преточуваме во закон.

Ќе бидам храбар да го кажам следното. Ако СДСМ е столбот на власта, ако СДСМ го има најголемиот број од министрите, ако СДСМ во овој Парламент може со просто мнозинство да донесе секоја одлука зошто не направи измена во Уставот каде е во прашање образованието и да не ослободи од филозофски размислувања, надмудрувања и различни читања на Уставот. Таа можност ја има таа страна. Нека не растерети од тоа дека секогаш Уставот ќе го читаме како сакаме, жалам што во тоа ни помагаат неговите автори двајцата министри кои секогаш ќе изнајдат начин за поинакво толкување на Уставот. Јас ќе бидам уште поискрен не би се согласил никогаш еден мој проект, научен труд или било што да можат да го анализираат да го корегираат, да го менуваат кој како сака и во услови какви сака и во различни услови за да потоа со тој фамозен член 8 може да се направи од него се и сешто. Не е забрането значи е дозволено. Сега, после сето ова едни практични размислувања.

Ученик од националностите ги поминува средното, основното и предучилишното образование на свој мајчин јазик. Еве во услови се запишува и на Педагошки факултет на својот мајчин јазик што овој закон го дозволува. Се враќа како веќе оспособен кадар за едукација со објективно многу скромни знаења од македонскиот државен јазик и кирилското писмо и треба да биде сега солиден одличен учител, наставник, професор.

Со еден друг закон за основно и средно образование кој Уставниот суд го поништи минатата година на моја интервенција за што јас морав да дадам предлог за измена на тој член каде што педагошката

евиденција мора да се води двојазично наместо само на јазиците на кои се изведува наставата ќе дојдеме до една парадоксална состојба дека тој именувам субјект тој ученик, тоа дете на крајот на краиштата вработен во било која сфера од основно и средно образование не ќе има потреба од било каква комуникација со македонскиот државен јазик затоа што и педагошката евиденција во училиштето и дневникот и предавањето се ги реализира на својот мајчин јазик. Дали тој сега тој субјект е рамноправен да се вклучи во се она што значи држава, институции на системот и што е најважно дали тој во таа средина има поголеми или помали шанси за унапредување на лична наобразба и воопшто напредок во струката. Сигурно дека многу тешко, имаме искуства и мислам дека овој закон вака донесен и овој револт што го имаме дали ќе го наречеме средношколски, дали студентски најмалку е важно кој стои зад тие протести. Поважно е дали ние не создадовме клима, дали ние свесно или несвесно не инициравме протести за да потоа практично сето тоа го чуеме што го слушаме на улица, што го зборуваме во семејството, што го имаме во секојдневната комуникација. Зошто ние целата вина да ја фрлиме на овие млади луѓе кога зад тоа стои ректоратот, сенатот, 460 потписи и поддршка на еден огромен број на политички субјекти и субјекти од она што значат невладини и други организации. Таму се собрани веќе околу 20 илјади потписи. Со гордост кажувам дека и јас сум еден од тие потписници на тој протест со заложби тој час поскоро престане затоа што веќе проблемот е неговото разрешување нормално е таму каде што треба да биде во институциите на системот. Тоа е овој Парламент пред се и се разбира Уставниот суд.

Меѓутоа, премногу работи се издраматизираа, некои се доведоа да бидат дури смешни, да се поставува прашање на дозволи за монтирање на шаторот и слично.

Да ја релаксирам оваа состојба бидејќи гледам со внимание иако сте малку луѓе ме следите, ќе ви речам една изрека на тетовски. Во Тетово во парковите стои често пати една ознака "Ако си чуек не га газе травата". Од прилика ние повеќе се бавевме со тоа дали студентите ќе ги оштетат тревниците во Скопје и во паркот отколку суштината и мотото на тие протести.

Пароли, плакати наведени и во декларациите. Сите сериозни субјекти се оградија и во писмена форма и во медиумите од она што значеа гасни комори, смрт итн. Во нив спаѓам и Јас и Демократската партија на Македонија. Меѓутоа, веднаш поставувам практично прашање ако таа парола која веројатно отиде и во светот и ќе и направи огромни штети на државата се прашувам зошто е можно да и по 29-30 дена актерот на таа срамна парола, опасна парола не е идентификуван и против него не се преземени кривични дејствија. Затоа што предизвикување на расна, национална и друга нетрпеливост повлекува такви казни. Ова ми дава сомневање дека актерот добро се знае, добро ја одиграл улогата или е провокатор или зошто не признаеме можеби е добро платен. Си ја звршил работата и си заминал. Во секој случај еден голем страм, меѓутоа, ги поддржувам размислувањата на неколку колеги пратеници кои рекоа и Јас ќе го повторам во Македонија, тврдам, ниту денеска има, ниту имало, ниту има корени и традиција за геноцидно однесување. Македонците се мал народ, Македонија е преполовена од она што значи целосна Македонија и мислам дека сето тоа преферирање на едни такви ставови само значат една зла намера и ништо повеќе. Ние не можеме сите тие млади луѓе да ги наречеме некомпетентни, недоветни, малолетни. Кај средношколците трета и четврта година најголемиот број се потенцирани избирачи и голем дел гласаат на локалните избори а за студентите да не зборувам. Да не враќаме дека секогаш носители на поекспонирани барања и настапи се

точно студентите и младите. Иако сега ние со симпатија гледаваме такви настани во соседството без да правам упоредба на режимите сеуште сметам дека одскокнуваме ние во позитивна смисла на зборот, не сакам и не прифаќам никаква споредба и знак на еднаквост, но сепак сите ние со симпатии ги нарекуваме сите тие процеси демократски кои придонесуваат за она што значи корекција на актуелната власт дали преку прифаќање на изборни резултати, дели преку прифаќање на промена на владеачката позиција и не дај боже она што се случи најстрашното од кое треба да бегаме сите како "ѓаволот од темјанот". Но, не по секоја цена да бидеме заплашувани, не по секоја цена дека се може да ни се сервира и се треба да го изцвакаме и да го проголтаме за да се заборави она што е суштинското. Суштинското може да се најде на тие пароли и плакати, имаше многу конструктивни натписи зошто да биде депласирано ако студенти бараат оставка на својот ресорен министер за образование. Зошто да биде тоа депласирано. Па сега овој министер за образование покомпетентен е за нас кои не сме студенти или пак е покомпетентен за студентите ректоратот, сенатот, па и средношколците од завршните години кои треба ова лето да се запишат на факултетите во оваа држава.

Премногу ја потсенуваме нашата младост само со една реченица ќе ве потсетам дека 1941 година, 1940 година носители и предводувачи на сите демонстрации во Македонија, велешките, скопските и другите беа точно средношколци и помал број на студенти.

ТОМИСЛАВ СТОЈАНОВСКИ: (Продолжение)

Можеби, ќе речеме времето било такво. За младите времето секогаш е едно. Они имаат една младост, како што и нашата младост поминала. Според тоа, мораме да имаме респект кон она што значи и нивно знаење и нивна амбициозност, а зошто не да биде и нивна суета, дека знаат, умејат да се организираат и дека сакаат да бидат активен субјект во оваа држава, со што ние треба и да се гордееме и да се радуваме, дека имаме кој да ја продолжи битката за самостојна, независна, демократска Македонија.

Ќе сочекаме Уставниот суд да се изјасни, иако мислам дека требаше, можеби, да се реагира побрзо.

За Ваша информација сакам да бидам сосема коректен.

Јас на истава оваа седница, при расправата во првиот ден, очекував два документи, не сакам да се сфати дека е тоа некоја моја манипулација.

Едниот документ беше од Уставниот суд на кој му се обратив со интервенција, зошто не се почитува неговата одлука за начинот за водење на педагошката евиденција, донесена на 20 март минатата година. Интервенирав од причини што и во Уставот точно стои дека одлуките на Уставниот суд се извршни конечни. На мое големо задоволство, Уставниот суд повторно го потсетува секретарот на Владата на РМ, на потребата од извршување на одлуки од Уставниот суд.

Втората информација која што ми беше многу важна, која што ја навести мојот почитуван колега Мирко, која што тој ден ја пренесоа сите средства за информирање, а тоа е одлуката за нов празник на општина Гостивар, место 18 ноември, тоа да биде 23 декември.

XVII/2.-

18 ноември е денот на Ослободувањето на Гостивар се знае од кого. Гостивар е ослободен од балистички банди, како претпоследен град, затоа што Тетово е последниот град. А информацијата ми беше дека за ова одлука покрај ПДПА, што е и нормално, бидејќи има градоначалник од своите редови гласале и советниците од ПДП, тројца, дека гласал еден советник од Демократската партија, коалицијата на демократската партија на турците и партијата исламски пат и еден советник од ВМРО-ДПМНЕ. Ми беа важни сите овие податоци за да бидам чесен пред Вас и да бидам коректен.

Генезата на овие настани мораме да ја гледаме во еден подолгорочен контекст. не произлегуваат овие меѓуетнички односи од вчера, или од денешниот состав на парламентот. Меѓутоа, премногу нешта мораа да се повторуваат затоа што постои опасност да бидат заборавени, бидејќи современите и активните светители, нормално дека ги има се помалку.

Во Тетово и во Гостивар веќе во преден план се бројките, кој колку е застапен, со кој процент од население, во која единица на локална самоуправа и т.н. Се протегнуваат најразлични фалсификати и денеска слушнавме дел од нив, или се употребуваат така како што им конвенира на колегите кои излегуваа на оваа говорница.

За Ваша информација. кога јас велам, а ќе повторам и денес дека Тетово е македонски град, мислам на она што е и логички и нормално и единствено исправно , дека сите градови во Македонија се македонски, како што сите градови во Албанија се албански, како што сите градови во Турција се турски. Меѓутоа од ПДПА не се вели така. Се вели дека тоа е албански град, па потоа се исценираат на митингот скандирања, чие е Тетово, па неколку пати се одговара френетично, маса од повеќе илјади,

XVII/3.-

над пет илјади луѓе, наше е. Значи Тетово е на албанците. И сега, трет ден ние дискутираме за нашата совест, нашиот морал и нашиот однос кон сопствениот и туѓиот национализам.

Се до средината на 17-иот век во Тетово и тетовско, речиси нема албанско население, дами и господо.

Во 1890 година, значи на почетокот на овој век, Тетово има 19.200 жители од кои 9.000 турци, 8.500 православно население ќе го употребан тој термин за полесно да биде, 1.200 роми и 500 албанци. Значи 1890 година во Тетово имало 500 албанци. Тоа е период, за да бидам појасен, после првата Призренска лига која што е од 1878 до 1881 година.

Во 1921 година Тетово имало 14.119 жители од кои 6.400 турци, 7.200 православно население, 1.300 албанци и други. Тоа е после Првата светска војна.

Во 1948 година, тоа се официјални статистички податоци, Тетово брои, градот само, 17.259 жители, од кои 6.000 македонци, 384 срби, 303 турци и 10.000 лабанци. Во оваа иста година цела општина брои, до сегашна општина Тетово сега веќе е поделена, 83.000 жители од кои 19.500 македонци, 40.600 албанци, 318 турци и т.н.

Ова е последица на окупацијата, асимулацијата и да Ве потсетам дека за време на окупацијата од 1941-44 година, Тетово беше во составот на Квислиншката творба - голема Албанија каде што најголемиот дел од граѓаните од муслиманска вероисповест најнормално се запишуваат како албанци.

Во 1953 година Тетово брои веќе 20.000 жители, од кои 7.550 македонци, 7.100 албанци и една реална бројка на турците, 4.470.

XVII/4.-

Во 1961 година, Тетово брои 25.357 жители, од кои 11.361 македонци, 6.435 албанци, 5.800 турци и други.

Во 1971 година, Тетово брои 35.745 жители, од кои 14.415 македонци, 15.380 албанци и 2.500 турци.

Во 1981 година, целата општина брои 162.000 жители од кои 38.450 македонци, 113.000 албанци и

Во 1994 година, тетово брои 50.376 жители од кои македонци 19.398, албанци 25.591, турци 1.864 и роми 2.166 и нешто други.

Значи во 1953 година во Македонија, цела Република Македонија живее 66% македоноко население и 12,4 албанско население, за да сега оваа бројка во 1994 година е 22,9% албанци, 62% македонци, 4 -5 турско, ромско и т.н. Значи за 33 години македонското население е зголемено во Тетово за 32.450, албанско 102.530.

На ниво на Република македонското население е зголемено за 40%, албанското за 250% за само 33 години.

Причините: Старењето на македонското население, кое што во 2025, сите веќе го знаеме нема да биде мнозинско население, со наталитет на националностите, албанската, ромската, 23 до 25 промили и двојно помалку кај другите, доселувањата од Косово, Санџак и Албанија по Скопскиот земјотрес, во Куманово и Скопје и другите градови особено Тетово. Сето тоа доведува да имаме ваква демографска структура во оваа држава.

Сето ова не би можело да најде плодна клима ако на ова не кумуваа многу, манифестирањата на незаконско и непрофесионално работење во административната и управната сфера.

XVII/5.-

Цел еден период од војната наваму се случуваа во државата, верувам во моментите, можеби потребни, можеби добро обмислени законски проекти и настани кои што сега ја покажуваат сета своја тежина и тешки последици.

Со аграрната реформа и со создавањето на земјоделските настани, се знае кој го внесе својот имот во овие задруги. Не случајно го потенцирам овој факт, за да потоа, со фамозниот детски додаток кој што во тие времиња имаше значајна вредност, дојде не до продавање, дојде до распродавање на имотот, затоа што македонците не можеа да го користат детскиот додаток поради малиот наталитет и мораа да ги продаваат своите имоти по багателни цени, за да денес во Тетово земјиштето 97%, од приватното се разбира, се наоѓа во рацете на албанското население.

Индустрелизацијата си го направи своето, опостошување на селата, без добиток, без земјиште и уште една работа. Тоа е национализацијата.

Национализацијата, дами и господо ефикасно се спроведе во најголемите градски населби каде што најголем број живееја македонско, турско, влашко, еврејско и српско население. Албанци во градовите имаше многу малку. Според тоа последиците од оваа национализација мораше да ги осети точно овој дел од населението во РМ.

Во целиот овој период, слушнавме овде прекрасни излагања за еден огромен растек и напредок, што сите не радува. Меѓутоа при сето тоа да се изразува незадоволство, при сето тоа да не се почитуваат Уставот и законите, при сето тоа, секогаш веќе, како добро научена напамет песничка, се бараат максималистички барања, за потоа со силното лоби и со силна издушна поддршка на меѓународните фактори

XVII/6.-

практично се седнува на маса, се пазари и морам да признам дека во тие пазарења многу изгледаат умешни и добри профитери претставниците на албанските партии и лидери и можеме од тоа однесување само да учиме сите, на пример како се доаѓа до целта, не како се распродава државата, не како се распродава Западна Македонија.

Територијалната поделба мораме да ја споменеме дами и господа денеска, на Тетово и Гостивар насочена, да таму обавезно победи кандидат од ПДП, албанец. Меѓутоа домашните сметки и чаршиските не излегуваат такви. Победија ПДП и ПДПА и сега јас не гледам тука зошто ние поинаку дискутираме. ПДПА е тука во Парламентот, кој има градоначалник на Тетово и на Гостивар, кога на ПДПА во Тетово на ПДП му ги отстапи гласовите со задушна поддршка на СДСМ кој што и на самиот ден на гласање стоеше на опцијата дека македонец во Тетово не треба да биде во Тетово. Замислете, во Тетово град во Македонија не треба да биде и никако не смее да биде градоначалник македонец. Ќе памети историјата. Образот на многу луѓе ќе им остане извалкан затоа што, додавањето вештачки на овие населби, добро веќе познати манипулирањето со јавноста дека жичарницата и патот за Попова Шапка каде што поминуваме, Речица, не господо. Тоа е Месна заедница Горна Чаршија, убаво знаат тетовчаните. Манипулиравме овде со јавноста да обезбедиме сигурност дека во таа единица на локална самоуправа нема да ни се случи чудото, да победи кандидат македонец. И добро, бидете среќни не се случи тоа. Не сум јас многу разочаран веднаш да Ви кажам, ниту Демократската партија на Македонија затоа што Давид со Голијат нема веќе да се бори. И добро е што го видовме тоа уште при територијалната поделба и за цело време правевме само напори како изборите да завршат без некои потешки последици.

XVII/7.-

Имавме значајни прослави на оваа победа. Значи некому тоа премногу му значеше . Не дека на Демократската партија на Македонија и нас не ни значи. Меѓутоа, на честитката од Демократската партија на Македонија и моја лична до градоначалникот, првата негова изјава до граѓаните беше дека ќе се залага за високото образование на албанците, албанците да бидат народ, албанскиот јазик да биде државотворен јазик, албанското знаме да се вее на јарболот пред општината во Тетово, ниту една компетенција на локалната самоуправа.

Ние ќе бевме посреќни ако новиот градоначалник не поздравеше со тоа дека со неговото доаѓање ќе престане хаосот во сообраќајот дека ќе почне разрешување на проблемите во комуналната и другата сфера, затоа што Тетово имаше историски маратонски избори кои со подготвителниот период, може да се каже дека траеја скоро 6 месеци. Изборен маратон за кој мора да сноси вина и Министерството за правда и другите компетентни личности. Имаше опасност да дојде до конфликти пред се меѓу албанците. Ние гледавме потресни сцени од физички пресметки од фалсификати на избирачки списоци, од крадење на печатот на Изборна комисија и т.н.

ТОМИСЛАВ СТОЈАНОВСКИ: (ПРОДОЛЖЕНИЕ)

Ние гледавме навивачки групи, попречување да се гласа во една фер и демократска атмосфера, ние бевме тие кои практично се залагавме и помагавме еднаш изборите да завршат. Стројниклукот на верски поглавари, политички затвореници затворани за голема Албанија, преку телевизиски пренос не се срамеа да се покажат и при тоа да ги употребат не помалку опасните тези - да се здружине сите за да го победине единствениот кандидат за градоначалник од редот на македонците, Томислав Стојановски Бомбај. И, се постигна таква една согласност.

Дали оваа теза не е опасна, дали не се опасни тезите изречени на тие митинзи дека Тетово е албански град, македонци селете се во Источна Македонија, куќите на продажба, другите закани и притисоци што во еден подолг период се присутни од она што значи веќе елемента на граѓанска непослушност, тоа е неплаќање разни видови давачки, даноци. Јас се сомневам дека има контрола во населените места во Тетово, од било кој вид, министрите нека бележат убаво, освен во потесното градско подрачје. Ние, во Тетово ја имавме и аферата "паравојска". Ако кон тоа се додаде сето ова овде што е кажано, однесувањето на албанците за време на Втората светска војна, ако се избројат жртвите во тој период, ако се избројат дури и жртвите до пред некоја година каде што редовно жртвата е македонец, за да ве потсетам на последната жртва на младиот Васе Трпчевски пред две ипол години во јуни месец без некоја особена причина, ако укажеме на она што значи во Тетово да се биде родител, да се пречекуваат децата од училиште, со страв да се пречекуваат од кафулиња- та, со страв да се испраќаат од соседните населби "Фалише" и "Сара- кино" во осумгодишните училишта во Тетово и тн. и тн., мислам работи за кои сме реагирале и кои многу

XVIII/2.-

добро и се познати на јавноста.

Рушењата или скрнавeњето на верските објекти, почнувајќи од Манастирот Свети Атанасие во Лешок, Манастирот на Балтепе исто така во Свети Атанасие, Манастирот Свети Наум Охридски што е отворен на Попова Шапка и други цркви во еден подолг период, во континуитет од мали деца, во присуство на учители, наставници и просветни работници. Срнавeње на бисти на народни херои, на споменикот во Ново Село итн. и н.

Сето тоа за жал е секојдневие од кое што албанската интелигенција, барем до сега, можеби отсега и челниците на партиите компетентните ниту од еден случај не се оградија во писмена форма. Не се оградија и овие денови кога во Тетово се случува тоа што се случува. Гласаа дури и за промена на денот на празникот на Гостивар. Зошто, за да се избришат и трагите на Џемо и Хасо, затоа што на тој најголем крвник Џемо од кој што треба да се страми и албанската националност му се направи споменик во Симница кој отскака од другите.

Зошто? Да се враќаме на тие тешки денови? Окупацијата не е лесна работа, дами и господа. Тетово, Гостивар и Западна Македонија беа под таа окупација. Тетово, Гостивар и тој дел не познаваат друг злосторник освен балистичкиот окупатор. Среќа е што најголемиот дел од албанското население, турското население имаше поинаков однос за целиот овој период и тоа е она што дава надеж дека сепак има иднина и мора да има подобри покоректни меѓуетнички од-носи.

Една многу важна работа што морам да ја истакнам. Она што се случува во Гостивар, а јас располагам со податоци за Тетово. Власта во Тетово целокупна ја присвои ПДП-А за прв пат во историјата на Тетово во овој век. Слушајте ме добро, во овој век, во XX-от век.

XVIII/3.-

Од 1900 и некоја година наваму не се случило, не се случило граѓаните неалбанци во Тетово да не партиципираат во актуелната власт. Власта, знаете не се советници, туку се претседавач на сове, секретар на совет, главен архитект и други службеници и чиновници. И за време турско познати се Паша Марко, Паша Петре. И за време на српска власт и за време на бугарската познати се семејства во Тетово тетовчани Апостолов, Серафимовски, Парлиќ, Арсиќ и тн. и тн. за да два мрачни периоди, едниот за време на окупацијата кога беше голема Албанија и сега овој од пред 20-тина дена кога практично за прв пат во оваа вековна историја, верувам дека не е поинаква состојбата ниту во Гостивар, македонците или подобро речено неалбанското население во својот град, во својата матична татковина не партиципираат во власта.

Сега, за какви релаксирани, за какви подобрувања на меѓуетничките односи ќе зборуваме кога последната провокација со промена на празникот на Гостивар се случи оној ден кога ние воде заседаваме на седница со таков дневен ред. Има ли поголема провокација дами и господа? Тоа се случи првиот ден кога ние ја имавме оваа точка на дневниот ред.

Меѓутоа, убаво рече еден од колегите албанци. Во целиот период и албанци и турци партиципирале во власта. Јас со задоволство, навистина со задоволство ќе потсетам на сите кадри кои Тетово ги дало во извршната власт во Скопје. Велам со задоволство, од редовите на албанците. Ќе почнам прво со мојот пријател и почитуван колега Хисен Рамадани, ќе има некои кои не се меѓу живите, но со почит се однесуваме кон нив, Сервет Салиу, Џемаил Вејсели, Бајрам Гоља, Идриз Идризи, Неџат Идризи, Мерсут Сулејмани, Хиџет Рамдани, Такир Хдриу, Усни Вела, Илјаз Сабриу и сега, новава генерација министри: Џевдет Хајредини, Мухамет Халили, Сервет Авзиу, Абдулменаф Беџети и многу

XVIII/4.-

заменици, помошници и тн., што ме радува. А, за целиот исти тој период во оваа извршна власт од Тетово, од редовите на македонците биле на високи позиции само двајца. Нема смисла нив да ги именувам. Еве, Глигорије Гоговски и покојниот Кочо Тулевски. Тоа е тоа.

Деновие читам еден многу мудар верник, а јас таквите луѓе ги почитувам, турчин по националност Баба Ерол, Ибрахим Муртези, Алијаз, Поглавар на Руфаиска текија - Шеик во Скопје. Вака вели јавно во печатот - Овие меѓуетнички односи се резултат на многугодишната амортизација на екстремите во државата. Значи, пред се ова што го изнесуваме се замижувало. Се амортизирале сите тие работи, се минимизирале во интерес на братството, единството и соживотот. Па додава, тој истиот, запаметете го добро Баба Ерол, тој вели се знае кога и од каде се дојдени албанците во Западна Македонија, како се однесувале, ќе прочитате за тоа во "Нова Македонија" од овие денови. Ништо не е измислено, ќе ви дадам јас ако треба. Се знае значи како се однесувале за време војната, како се однесуваа за време на осамостојувањето на Македонија, донесувањето на Уставот и јас понатаму ги продолжувам овие работи Илирида, пописите и тн. и тн.

Валкањето на Република Македонија, нејзините симболи внатре во државата, уште поболно и надвор од државата, мислам дека го нема во ниту една современа и демократска држава. Да не се почитува знамето на државата, химната, грбот и претседателот, јас би додал Глигоров. Мислам дека не значи лојалност кон државата. Тогаш лојалноста е измислена категорија.

За сето тоа време интензивно да се промовира нешто друго, веќе познато. Жалам што, имам и податок дека во Амбасадата во Данска, нашата Амбасада во Данска, не знам сега, до скоро време не се вееше

XVIII/5.-

знамето на Република Македонија и ја немаше сликата на претседателот. Чин без преседан. Ми изнесоа луѓе кои биле во таа амбасада. Таму е амбасадор почитуваниот наш колега поранешен експратеник, експминистер Мухамед Халили.

Спомнавме дека на сето ова кумува многу административната, извршната, па ако сакате и законодавната власт. Зошто? Охрабрувањето за незаконски активности, незаконски дејствија, не преземаше правовремени мерки охрабруваа одредени луѓе практично да прават онака како ним им конвенира. Законот за знамињата за кои овде елаборираме овие денови, ако се почитуваше неговата интервенција со амандманите 1989 година, не може да создава клима на недоверба, непочитување и незнаење на Уставот и законите.

Слична беше и состојбата со монтирањето на кабините за симултан превод во Тетово кои во тој период беа дивоградби. Сега, овие денови министерот за правда и се заканува на јавноста дека нема да се дозволат парадржавни институции во државата. Па, има ли поголема парадржавна институција од универзитет, таканаречен во Речица? Има ли поголема? Високо образование - дива градба - парадржавна институција. Мерки не се преземаат. Велиме дека нека седи, ние не го признаваме. Незнам. Почнавме со констатации за него дека тоа е роденденски хепенинг, издушен балон итн. Меѓутоа, не би рекол дека состојбите се така наивни. Не би рекол.

Труењата во Тетово. Се констатира дека немаше труења и од наши и од странски експерти. Јас велам дека имаше труења. Имаше многу поопасни труења отколку главоболки и други симптоми. Политичкото труење, господа, со кое се затруени над илјада млади луѓе, деца, средношколци тешко можеме да го санираме и тешко можеме да го вратиме она што ние го преживувавме тие денови во Тетово. Коли на брза помош, такси возила, родители, сите во улога дека ни се случува

XVIII/6.-

нешто страшно. И ден денеска забележувам зошто оваа точка не се стави на дневен ред и правите виновници, како што еден од виновниците, како што некои од колегите пратеници бараат да се идентификуваат, да се знаат, дали се тоа родители, дали се тоа просветни работници, дали политички партии или едноставно нешто друго. Четврто, петто, нема.

Во сите овие случаи никој од партиите на албанците не се произнесе да ја каже правата вистина дека тоа е политички маркетинг пред локалните избори кои инаку во Тетово се одвиваа во поинакви услови.

Во Тетово се навикнавме на секојдневни митинзи. По правило, во првите редови одеа пет-шест годишни деца, запослени да бидат учениците да бидат од осумгодишните, па средните училишта и на крајот возрасните, со илјадници знамиња на туѓа држава, без ниту едно знаме на државата во која што живееме, чиј пасош имаме и чија лична карта имаме.

Не се произнесоа ниту институциите на државата, морам да кажам. Ние, работата ја завршивме со експертизи што ги добивме. Ваквите работи, дами и господа, оставаат трајни флеку. Затоа не можеме потоа да ги подобруваме овие односи затоа што со еден аршин гледаме на едната страна, со друг аршин гледаме на другата страна.

Што е тоа македонски национализам? Дали е македонски национализам да се бориме да ја сочуваме за прв пат во поновата историја оваа самостојна татковина Република Македонија? Дали е македонски национализам да се почитуваат симболите на државата? Дали е македонски национализам што срамежливо го потегнуваме прашањето за македонското малцинство во соседните земји, срамежливо да не ги навредиме соседите.. да не се замериме. Дури слушнав и едно вакво размислување дека ќе се налутат грците што на митинзите во Скопје е и шеснаестокракото знаме. Тоа знаме беше

XVIII/7.-

државно знаме на оваа држава. Со тоа знаме нашите во дијаспората демонстрираа, се бореа за оваа македонска кауза во Стразбург, Париз, Брисел, Берлин, Детроит, Ист Ривер, Торонто, Аделаид и секаде. Според тоа, тоа знаме ќе си остане дел од нашата историја. Не треба да се злоупотребува, да биде поставувано таму каде што не треба, имаме званично знаме, го респектираме. Меѓутоа сега не може да се прави една корелација дека истакнувањето на тоа знаме е исто што и во оваа држава да се истакне знаме на странска држава. Ве молам, тие работи не држат и не водат кон добро. Дома можеме како сакаме. Ќе донесеме закон за истакнување на знамињата, мора да се донесе за да можеме да ги амортизираме сите овие работи.

Дами и господа, на крајот морам да укажам дека она што значи држава Македонија мора да го прифатат сите, без исклучок, сите што живеат тука се граѓани на Република Македонија. Според тоа, бидејќи нивниот пасош е македонски тие се македонци секаде во светот и тука, а потеклото потоа ќе биде различно, албанско, турско, српско, влашко, ромско и тн. и тн. Тоа е единствена можност за исправна комуникација. Како што албанското знаме и албанските крадови се синоним за државата Албанија.

Меѓутоа, не може да се поистоветува од практични причини прашањето матична татковина и татковина. Една е само матична татковина. Се другото е друго. Не случајно во сите тие акти, многубројни стои многу убаво народ и национални малцинства, народности, се едно како ќе ги наречеме.

ТОМИСЛАВ СТОЈАНОВСКИ : (Продолжение)

Мора да биде првиот прилог кон дијалог, кон компромис, но да ве потсетам на една моја мисла шепната од некои други луѓе помудри од нас и поумни од нас, дека во политиката со која што се бавиме има се и сешто, не е нечесно да се бавиме со политика, не е срамно, некој многу да се бави со политика, меѓутоа, срамно е и нема компромиси кога се работи, да ве потсетам, запаметете ја оваа мисла ќе ни треба на сите, за семејството, за вистината, за свесноста и најважното за сопствената земја. Кога е во прашаше сопствената земја, дами и господа нема компромис. И сега не замерувајте треба да се создаде голема Албанија, за сметка на преполовена Македонија, за сметка на мала Македонија за сметка на кого дами и господа. Нејдете формула, голема Албанија на некој друг начин, ќе се согласиме, меѓутоа морам ова да го покажам пред целата македонска јавност дека оваа теза не е ниту малку наивна, ниту едноставна, ако е изречена од еден од лидерите на ПДП-А и актуелниот градоначалник на Тетово' господин Алајдин Демири, во потсвеста на секој албанец е голема Албанија.

Се што не е демантирано, вие знаете во политиката е тоа решено е, го кажуваме, кажано е, според тоа, што после нешто вакво од кое што никој од албанците не се оградил. Албанската интелигенција, нотираме, нели интелигенции ама македонска, албанска. Партии, македонски албански. Челници, структура, фактори, граѓани, никогаш јас не би рекол дека и не сум рекол и нема да речам дека албанците не треба да живеат во Македонија во Тетово, никогаш не сум рекол. Никогаш не сум рекол, запаметете, дека ќе ги избркаме албанците, но сум рекол дека мора да се води сметка за приливот во Македонија. Македонија мора да води сметка затоа што Македонија има значајна емиграција, ние не можеме

да бидеме имигрантска земја во која што ќе се доселуваат, а се доселуваат. Значи сепак без оглед на сите критики за оваа држава сепак некако сите доаѓаат на кај нас. Јас немам информација дека некој еве албанец нека биде дека заминал во Албанија. (некој од пратениците префрлува од место) за бизнис, не за живеење. Јас никогаш не реков дека ќе рушиме верски објекти или џамии. Никогаш не сум и нема да речам. Секогаш ќе го речам она што треба а тоа е, дека треба да се изнајде начин за соживот, јас соживот ќе го речам затоа што со повеќето од вас се среќавам во мојот град, па ние живееме во исти град. Што сме ние ако не сме жители, сожителите со нив, живееме во исти град, граѓани на Тетово сите сме жители. Ние таму немаме рампи ние немаме сидови, фала богу му благодарам на господот, немаме бункери. Логиката на животот. Се друго ќе биде евтин политички маркетинг, се другото ќе биде можност за тензии, за конфронтации и други нешта кој што не сакаме да ги видиме на овие простори, меѓутоа, ден порано мора да се сфати дека овој македонски народ одвај дојде до едно свое парче земја, одвај дојде до една своја татковина, господо, имајте разбирање за севе ова. Каде да се свртиме перспективи немаме. И, уште една синтагма, не заборавате дека Македонија е единствената земја во светот која што се граничи сама со себе.

Благодарам.

БЛАЖЕ ФИЛИПОВСКИ:

Има збор господин Зоран Крстевски.

Не е тука.

Има збор господин Јован Лазаров.

(Реакција на Најдовски од место, бара збор процедурално)

СЛОБОДАН НАЈДОВСКИ:

Јас би го замолил потпретседателот на Собранието да го прочита редоследот на пријавените дискусанти, бидејќи јас пред да дискутира

господинот Стојановски проверив,бев за дискусија после Зоран Крстевски. И би Ве замолил уште колку дискусанти има и каков ќе биде текот на седницата. (на говорницата потпретседателот Филиповски на пратеникот Најдовски му го покажува списокот на пријавените дискусанти).

Сепак му давам предност на господинот Лазаров иако сум јас на ред.

БЛАЖЕ ФИЛИПОВСКИ:

Сепак на пет места е господинот Лазаров, повелете проверете.

СЛОБОДАН НАЈДОВСКИ:

Еве во јавноста ќе провериме иако не се потребни вакви работи.. Томислав Стојановски, Тахири, Зоран Крстевски, Слободан Најдовски.

БЛАЖЕ ФИЛИПОВСКИ:

Вртете, пред вас исто.

СЛОБОДАН НАЈДОВСКИ:

Јас не знам каде вие запишувате.

БЛАЖЕ ФИЛИПОВСКИ:

Повелете прочитајте, на 30-то место.

СЛОБОДАН НАЈДОВСКИ:

Извинете она што го пропушта редот останува последен, ако сакате да знаете.

БЛАЖЕ ФИЛИПОВСКИ:

Јас ќе ви прочитам уште колку дискусанти има: Најдовски, Рамадани, Малиќи, Мешков, Ајдарага, Марковски, Вејсели, Џафероски, Поповски, Минов, Бајрам.

Јас ниеден не допишав, ова е тоа што го наследив.

ЈОВАН ЛАЗАРОВ:

Почитуван потпретседателе, почитувани министри, почитувани пратеници, го делаам мислењето дека меѓуетничките односи се столбот на стабилноста на РМ и во тој поглед сакам да го дадам своето мислење на оваа седница.

На ова поле имаме доволно негативно искуство во нашето соседство, во државите кои произлегоа од бившата заедница во кое живе- ме и се надевам извлековме поука да не ги направиме истите грешки. Ќе покажеме доволна доблест, трпение, мудрост и толеранција за да живееме заеднички како што се живеело со векови на овој простор. Како што живееле нашите прадедовци, нашите дедовци, нашите татковци, а да создадеме услови така да живеат и нашите деца и идните генерации. Ако во изминатите 6 години Македонија изгради меѓународен углед токму на полето на внатрешната стабилност и на добрите меѓуетнички односи треба да направиме се за да го сочуваме тој углед, пред се поради нас самите кои живееме тука и планираме и понатаму да живееме. Како да ги градиме и развиваме меѓуетничките односи за сите да бидат задоволни. Тоа е многу тешко и веројатно практички невозможно. Меѓутоа, длабоко сум убеден дека ние можеме а и мораме да ги развиваме тие односи и притоа да има најмалку незадоволни односно такви односи кои нема да ги задоволат само екстремистите, но ќе го задоволат најголемите процент на граѓаните демократски ориентирани без оглед на кој етникум припаѓаат

Тоа можеме да го постигнеме ако ги негуваме и продлабочуваме традициите на заедничкиот живот врз основа на Уставот, законите, меѓународните стандарди како што се националностите слободно да ја изразуваат својата национална припадност, да ја развиваат својата култура, да ги негуваат традициите и обичаите, образование на мајчин јазик со- гласно законот и Уставот. Конечно да ги решаваме сите

отворени прашања во институциите на системот. Што е тоа што создава незадоволство кај едните и кај другите. Кај македонците појави на натписи, изјави за федерализација на Македонија за сонот на голема Албанија, кој еве го слушнавте пред малку и го изјавува и новиот градоначалник на Тетово, непочитување на знамето и химната на РМ, демографската експлозија и порастот на албанската националност за само 50 години од 7 на 23%, во која се разбира влегува и механичкиот прилив од Косово.

Кај албанците незадоволството од преамбулата на Уставот во која тие се наброени како националност и не се задоволни поради тоа што немаат високо образование на мајчин јазик.

Кој се решенијата? Иако не постои формула со чија примена ќе се добијат конечни решенија, сепак постојат некои светски а и наши искуства. За демографската експлозија на пример единствен излез е образованието на жената албанка. Јас ќе спомнам само еден пример според податоците на УНЕСКО 30% од населението од светот е неписмено, а ќе спомнам и една држава Бразил која беше официјално изнесена на конференцијата на УНЕСКО минатата година во Париз, во која се вели дека образована жена во Бразил раѓа две деца, а необразована раѓа 6 деца. Па, го земав Бразил како пример а вие проценете дали тој однос во Македонија е различен или сличен.

Понатаму, да сфатиме дека сите проблеми неможеме да ги решиме преку ноќ туку постепено, чекор по чекор, а за тоа е потребно време, трпение, мудрост, а и политичка волја. Во тој дух јас минатата година на прашањето на грчки новинари во Атина дали ќе го промениме името одговорив дека треба време за да бидеме разбрани зошто неможеме да го промениме името. Во овој контекст тоа значи време, трпение, почитување на другиот со основа за градење на добрите меѓучовечки и меѓуетнички односи.

XIX/6

Потоа долготрајни трпеливи разговори меѓу политичките субјекти и таму каде што не може да се дојде до заедничко решение да се бара меѓународна експертиза од компетентни и стручни организации. Критички но и самокритички однос на сите етнички колективитети за своите и за барањата на другите. Досега најчесто слушавме и читавме само критики за другите, а никаде неможевме да најдеме, да сретнеме само критика.

Потоа, борба против национализмот, меѓутоа, пред се, во своите редови. Градење на добрососедски односи со сите држави кои не опкружуваат. Ние како социјалистичка партија досега успешно го спроведувавме тоа, но како што знаете неправилно бевме оптужени дека сме наклонети кон северниот сосед. Афирмација на позитивното искуство постигнато на овој план внатре во државата, надвор во меѓународните институции а и при доаѓање на меѓународни посматрачи, како што се: позитивната дискриминација при уписот на Универзитетот "Свети Кирил и Методиј" во Скопје и "Климент Охридски" во Охрид со што е зголемен опфатот на студентите од националностите од 5,8 на 14% односно од 2,1 на 7,7% на студентите од албанската националност. Или како што слушнавме од оваа говорница опфатот на учениците албанци од основното во средното образование е зголемен од 7 на 48%. Тоа е извонреден податок и кој според мое мислење не е резултат само на отворањето паралелки на албански јазик како и на порастот на свеста за образование.

Понатаму, воведување на наставни дисциплини во училиштата во кои на учениците им се објаснува дека детето од друга националност не е никаква опасност за него, напротив, спротивното. Создавање на економски услови и овозможување на луѓето да работат и да живеат заедно. Во овој контекст ќе го споменам случајот со Скопје север кое полека но сигурно станува етнички чиста населба. Како што веќе реков еднаш на оваа говорница на овој Парламент не поради тоа што луѓето

што не сакаат да живеат заедно туку поради негрижата на градот и државата на овој дел од Скопје, веќе 30 години се објаснува за воведување на парно греење во населбата топланите во Скопје немаат доволен капацитет и треба да се гради нова топлана. А, во меѓувреме се изградија населбите Јане Сандански, Ново Лисиче, Капиштец, Карпош IV, Porta Влае и за сите нив се најде капацитет и се воведе парно греење, додека Скопје север односно за него нема решение. Улиците се со основниот слој на асфалт, а одливните решетки се поставени на висина кои одговараат за финалниот слој на асфалт така што атмосферската канализација воопшто не функционира. Населбата никогаш не се чисти, осветлувањето никогаш не е инсталирано, а таму каде што е инсталирано светилките не работата. Јас веќе две ипол години одам од врата на врата нешто да се подобри во оваа населба но за тоа се нема слух.

Сакам да кажам дека неоправдано оваа седница се претвора во расправа само за односите на македонците со албанците, во Македонија живеат и други, Срби, Власи, Роми и други националности, некои од нив не се ни спомнати во преамбулата на Уставот, а тоа никој не го спомнува

И за крај, во овој момент сметам дека социјалните тензии и социјалното незадоволство е поголема опасност за стабилизација на Македонија отколку меѓуетничките односи.

Благодарам.

СЛОБОДАН НАЈДОВСКИ:

Почитувани колеги, прво да кажам дека реагирав за редоследот само со една единствена намера да сепак се стави некој ред во Собранието иако некој сака да дискутира и се пријавил нека седи, не да биде последен за дискусија. Некој овде што седи цел ден навистина не треба да биде доведен во нерамноправна положба. Ете еден вид на толеранција.

Навистина тешко е да се дискутира после господинот Томислав Стојановски кој ете се соочувал со овие проблеми во средината во која што живее, тоа е средина со мешан состав национален, на населението, но ќе имам прилика и јас малку да продискутирам затоа што со новата територијална поделба која што е направена во РМ од поранешната општина Битола јас живеам во општина каде што албанската националност е во значителен број односно 20% па и ќе можам можеби во иднина поинаку да дискутирам по ова прашање.

Ќе се обидам да бидам краток со оглед на тоа што и јас сум еден од оние приврзаници што смета дека треба вечер да ја завршиме седницата. Навистина утре а посебно битолската јавност јавноста на РМ очекува да дискутираме за една друга тема и така да се согласувам денес да ја завршиме оваа расправа.

Морам да кажам деновите пред почетокот на оваа седница односно пред четвртокот и петокот кога ја водевме оваа расправа при контактите и средбите секојдневно што ги имаме со луѓето, со пријателите, со соседите, најчесто ме прашуваат, едноставно со едно прашање, што правите вие горе односно разговаравме за низа проблеми, а најчесто се одвиваа со следниот редослед:

Прво беше најактуелното во Битола, што ќе биде со парите на граѓаните во ТАТ, па зошто им доцнат исплатите на парите на стечајните работници, и оние кои што се прогласени за технолошки вишок. Со оглед на тоа што живеам на село следниот проблем беше ќе им ги откупат ли и годинава земјоделските производи и по која цена ќе им ги платат и ред други прашања од егзистенцијална природа и се почесто го поставуваат прашањето кој е и што со тоа сценарио за дестабилизација на Македонија. Нормално очекуваа од мене како човек, пратеник и член на овој Парламент дека ќе можеме пошироко да разговараме за овие

XIX/9

проблеми, но морам да кажам дека со оглед на информацијата со која располагаме ние овде пратениците во Парламентот тешко ќе можеме да им одговориме на овие прашања.

СЛОБОДАН НАЈДОВСКИ: (Продолжение)

Со почнувањето на оваа седница и разговорите кои што овие денови ги имавме во секојдневните контакти наеднаш едно друго прашање се наметна, а тоа е прашањето на меѓуетничките односи и меѓунационалните односи во Републиката. Со ова сакам не да полемизирам кои што се спротивставуваат на тезата дека овој проблем е наметнат, ниту сакам да му дадам помало значење дека овој проблем не е актуелен кај нас, но прашањето кое што себеси си го поставувам и кое што го очекував со закажувањето на седницата е кои се тие причини што наеднаш со оглед на тоа што до пред кратко време зборувавме дека градиме одлични меѓунационални односи, дека постигнавме едно завидно ниво, се поставува прашањето кои се тие причини што наеднаш доведоа до такво едно влошување на меѓунационалните односи и зошто баш Владата набрзина така го постави ова прашање да разговараме. Јас морам да кажам, не го потценувам овој проблем за кој што ќе разговараме, но сеуште сум во себе барем убеден од она што досега се дискутираше и од она што можеше да се види дека за сметка на ова прашање намерно или ненамерно се запоставени пред се проблемите кои што навистина секојдневно се соочуваме. Тоа се проблемите од економската, социјалната сфера. И мора барем по мое мислење сметам дека кога на овие проблеми ќе се нема решение дури тогаш проблемот за меѓуетничките односи доаѓа до ескалација и дури тогаш тој претставува врв на решавањето на тие проблеми кое што ќе има несакани последици по државата. Сето ова сакам да го укажам заради еден факт. Самото подготвување на седницата, самиот почеток на седницата мене како пратеник ми го наметна мислењето дека уште еднаш ние пратениците ова Собрание се ставени во подредена улога, во подредена улога од страна на Владата. И расправата овие денови која што се води,

XX/2.-

води баш кон тоа. Најдобар пример за тоа според мене е следното Се зборува за загрозеност на безбедноста на нашата земја. Морам да кажам дека кога ја гледав изјавата на премиерот на Македонската теле- визија кога првиот ден го слушнав и експозето навистина и кај мене тоа предизвика еден страв и дека навистина можеби нашата земја е безбедносно загрозена. И се побара од сите нас и од сите чинители во оваа држава активно да придонесеме за оневозможување на загрозеноста на безбедноста на земјата. Но, се прашувам јас, како јас како еден од 120-те пратеници овде член на највисокиот законодавен дом во Републикава да придонесам за спречување на таа загрозеност за безбедноста кога јас навистина освен од средствата за јавно информирање не сум запознаен со основните показатели и причини за наглата загрозеност на државава, без да бидам запознаен од Владата, без да навлегувам во тоа која форма на информираност ќе ја избере за нас пратениците да ние овде поразговараме за тоа што никој не го сака од нас. Се поставува прашањето дали со предложената расправа која што ја водиме овие три дена нема да создадеме една атмосфера од Собранието да создадеме една јавна трибина иако точно ни се одредени со Уставот и со Деловникот за работа нашите надлежности како Собрание на Република Македонија. Ова сакам да го кажам од следниве причини. Седницата беше закажана во првата верзија на решението кое што го добивме со начини и форми за унапредување на меѓуетничките односи во Република Македонија. Јас навистина очекував дека другиот ден кога ќе дојдам овде на седница ќе имам предлог од Владата со конкретни начини и форми со оглед на тоа што тие предлагаат да се расправа за тоа, со конкретни предлози за начини и форми за надминување на постоечките меѓуетнички односи. Иако тоа не е една материја која што може стриктно така да се рече дека, еве сега ова се решава вака и вака ќе биде иако е материја која што се надградува и

XX/3.-

поотојано во секојдневниот живот, но очекував навистина дека од Владата ќе имам предлог за некои конкретни начини и форми во однос на проблематиката која што се расправа. Напротив овие денови сум сведок на една работа која што ме потсеќа на не така одамна. Сигурно повеќето се сеќаваме некаде кон средината на осумдесеттите години, поточно 85, или 1986 година во поранешна Југославија тогашниот социјалистички сојуз на работниот народ на Југославија расправаше на една слична тема за меѓуетничките односи, или меѓунационалните тогаш во тогаш на Југославија и дури издаде една книга "Што, како понатаму на Косово" и сега овие денови се обидов да ја најдам и да ја прочитам и верувајте многу ме потсеќа на таа расправа кога навистина сите учествувале во расправа, сите кажувале за нарушени меѓуетнички односи, но на крајот изостанале конкретни предлози. Се плашам дека и нашата расправа ќе заврши на еден таков начин, на еден начин кој што едноставно Собранието ќе го претвориме во една дебата, во една јавна трибина без некои конкретни резултати. За тоа имам еве и конкретно на пример. Во вториот ден од расправата од г-динот Андуррахман Алити претседател на Партијата за демократски просперитет, коалиционен партнер во Владата слушнав буквално дека тие не се откажуваат од Тетовскиот универзитет. Јас не го оспорувам неговото право како политичка партија, како пратеник тоа да го изнесувам и ни на крај памет тоа не ми паѓа. Но едно друго мене ме зачуди. Ниеден од Владата, од претставниците на Владата не реагира и да стане и да каже: чекајте луѓе, Тетовскиот универзитет спрема мислењето на Владата е неуставна категорија, неуставно формиран и дека тоа не може така. Ме зачудува тоа затоа што е изречено. Се до денешниот ден додека г-динот Владо Поповски, министер за правда тоа прашање само не го начна. Ако не е така, кажете со аргументи дека е поинаку. И сега јас се прашувам дали

XX/4.-

навистина со оглед на тоа што немаме отидено да видиме таму, едни ни велат дека има универзитет, од друга страна Владата ни вели дека нема универзитет и нема да има, а се работи за двајца коалициони партнери кои што се во Владата. Навистина се прашувам каков однос да имам по однос на тоа прашаше. Или пак ова што го кажа г-динот Стојановски, јас енергично ги осудувам сите оние пароли од типот "гасни комори за Албанците" но повторно од овие надлежни институции кои што се немам ни еден конкретен податок што е направено во однос на тој план. Значи некој постапува спротивно од Уставот спротивно на сите закони, повторно немам ни еден конкретен податок што е направено на тој план. Сето ова сакав да го кажам и од првиот дел да заклучи. Треба да навлеземе длабоко во причините кои што не доведуваат до ваквата ситуација. Според мене основните причини кои што не доведуваат до ваквата ситуација се следниве: изгубената доверба на граѓаните во институциите на системот. Тоа е една лоша појава, тоа е една постапка која што може да не завлече во длабока криза. Изгубената доверба во институциите на системот според мене е основната причина за ваквата состојба. Во една таква состојба поединецот, секој граѓанин бара спас во поедини личности, бара спас во излегуваше на улици кои што можат да не доведат во една несакана последица на која што јас навистина како поединец и како граѓанин енергично се спротивставувам. Јас нема ништо да кажам ново ако кажам дека јас ги поддржувам сите оние иницијативи за дијалог, за толеранција, за разговор. Но, како навистина и јас да се вклучам во таа толеранција и разговор по примерот на оваа седница. На седницата дојдовме од вторникот. Во средата седницата требаше да започне. Чекавме до 13,14 часот и од новинарите дознавам дека е одложена седницата да во 15 часот дознаам дека седницата е одложена

XX/5.-

заради тоа што се припрема декларација. Сега си ја поставувам дилемата. Таа декларација ја прочитав и во целост ја прифаќам. Но се прашувам зошто како еден од оние потписници иницијатори за свикување на една ваква седница оние што се за толеранција и за договор не ми ја понудиле и мене да ја потпишам и не поразговарале за таа проблематика. Или сега сметаат дека јас одамна сум ги прифатил тие принципи и секојдневно ги спроведувам, што навистина е така, или пак навистина сакаат да докажат дека, еве ние сме за толеранција, а вие што не ја потпишавте не сте за толеранција. Иако изјавувам дека не само што ја поддржувам и гласам за една таква декларација, но во принцип се потврди и во практика дека навистина од сето ова сакаат да се извлечат само одредени политички поени. Јас не прифаќам за сметка на едно вакво осетливо прашање да градам било јас, било мои колеги политичка кариера. И греши секој оној што смета дека на еден таков начин ќе изгради политичка кариера. Сето ова ме наведува да прифатам некои од размислувањата кои што одредени колеги пратеници сакаат и претставници на Владата да ги наметнат во расправата дека напротив со недавањето, односно неповедувањето на потпишување на една таква декларација мене лично и моите колеги да не втурнат во некоја деструктивна групација која што се раѓа ете во Република Македонија. Но таквите морам да ги разочарам дека граѓаните сепак добро знаат и паметат кој што направил во изминатиот период и ќе знаат тоа да го разграничат. Поводот за оваа расправа беше последниот закон за употребата на јазиците. Ние уште тогаш покажавме не ниво на толеранција, туку и предложивме како Либерална партија дека прашањето кое што треба, односно Законот кој што треба да се донесе има таков карактер кој што може да има сериозни последици и дека пред донесувањето сите заинтересирани субјекти треба да седнат и да се

XX/6.-

договорот околу донесувањето на Законот. Но изгледа тогаш или некој не сакаше да не сфати, или пак добро му доаѓаат оние последици, оние настани кои што после тоа се случуваа, па од тие причини не сакаше да разговара. Како потврда на тоа уште би сакал да кажам, ние укажувавме на потреба од разговори за настаните со штедилниците кои што се случуваат уште на 28 јануари, но тогаш првиот пат беше седницата одложена, па после бевме надгласани ако добро се сеќавате на продолжението за тоа да не се расправа или пак чекавте да се случи она што се случува и ќе чекаме народот да излезе на улица па тогаш да расправаме. Погрешна е таа теорија и погрешен е тој правец кој што некој овде навистина го прифаќа.

Затоа на крајот би завршил со тоа дека ниеден проблем, па ниту овој има да го разрешиме на начинот на кој што почнавме да ги разрешуваме. Се додека не заживеат институциите на системот, се додека не почне да се бара одговорност за извршуваше, или неизвршување на личностите кои што се одговорни за одредени институции навистина ќе остануваме овде по три, по четири, по пет дена да расправаме да дебатираме, но на крајот ќе бидеме без резултати.

ТИТО ПЕТКОВСКИ:

Дами и господа пратеници мојот апел до вас за покуси дискусии очигледно ве мотивира да говорите подолго. Јас ве молам уште еднаш ве потсетувам дека утре имаме навистина напорна седница да завршиме вечерва. Не ја негирам потребата секој од вас детално да се искаже за овие проблеми, но ве молам она што е веќе речено, потсетено немојте да го повторувате. Дајте да бидеме навистина експедитивни и да овозможиме и шефот на државата да се обрати на Парламентот вечерва. Малку да се одмориме а утре имаме многу потешка тема отколку што е ова барем во моментот.

ЗЕЌИР КАДРИУ:

Јас се извинувам, бидејќи како што знаете на почетокот реагирав во врска со емитување на седницата во втората програма. Се знае дека уште еден хендикеп тука се покажува од причина што токму во ова време се емитуваат емисиите на редакцијата на албански јазик. Бидејќи има уште две други програми, јас уште еднаш предлагам или на прва, или на трета програма да се емитува седницата. Ќе ве молам бидејќи констатацијата наша и реакциите од гледачите е дека тоа уште покажува уште денеска еден хендикеп. Два други програми се на располагање, а се користи токму овој програм сега баш во моментот.

ТИТО ПЕТКОВСКИ:

Тоа е сепак работа на телевизијата. Јас го уважувам ова укажување на г-динот Кадриу.

ЗЕЌИР КАДРИУ:

Ќе бидеме принудени да бараме пауза од страна на Пратеничката група ако не се овозможи тоа.

ТИТО ПЕТКОВСКИ:

Еве сугестијата е упатена до Телевизијата.

АЛИЛ ЏАФЕРОСКИ:

Почитуван претседателе, дами и господа пратеници, сакајќи да помогнам вечерва ефикасно да заврши оваа седница по повод расправата која е на дневен ред јас сакам да го дадам својот дорпинос и ја повлекувам мојата дискусија од причина што овие три дена беше доволно кажано. И сметам дека е појдена јасна порака до граѓаните на Република Македонија почнувајќи од уводното излагање на премиерот на

XX/8.-

Републиката и повеќе почитувани пратеници дека само толеранцијата и по мирен пат можат да се решаваат проблемите од било каков вид, па и меѓунационалните односи. Во тоа име се откажувам од дискусијата и ги повикувам и останатите пратеници кој може да го даде овој допринос, а тие што не можат да бидат што пократки.

САЛИ РАМАДАНИ:

Ако сте согласни, сакате да се повлечам? Се исто ми е. Ако не тогаш два часа ќе дискутирам.

Како мото за оваа седница, за оваа расправа за мојата дискусија ќе ми служи, сакам сѐ што е убаво, што е добро, што е позитивно, меѓутоа над се ја сакам вистината. Само пустата каде е? Да го парафразирам колку можам Петро Марко во својата книга "Пастела Виста", Миро Папшим "Довидуваше" го цитира познатиот унгарски песник револуционер Шандор Петефи ако се сеќавам дословно, тоа било пред 25 години можеби сум го читал: да за љубов го давам животот, додека за татковината и љубовта. Јас ги сакам многу децава, а посебно моите. Ги сакам луѓето, сите народи во светот, а посебно мојот народ, сакам се што е добро, ја сакам и државата моја, а ова ми е државата, најсериозно тоа ви го кажувам, не морате да верувате ниту вие ниту другите. Ја сакам татковината, сакам се што е добро, меѓутоа и јазикот мој, не мразам ниеден, но посебно мојот убав, стар албански јазик, меѓутоа не мразам ниеден јазик. Значи ги сакам децата, посебно моите, државата, татковината, јазикот, народот, но верувате или не не мора да ми верува никој сега во спротивност од тоа што го цитирав од Шандор Петефи во книгата од Петро Марко "Пастела Виста" или "Довидување" на македонски .

САЛИ РАМАДАНИ: (продолжение)

Сепак, вистината ја сакам над се. Значи над моите деца кој многу ги сакам. Не, затоа, ќе се обидам вечерва колку толку пократок да бидам колку што се може да ја кажам вистината воочи.

Прво, независно и пред писменото барање на парламентарната група на Либералната партија на 62-та седница на Собранието на РМ на 27 февруари 1997 година усмено а на 22 утредента и писмено во името на мојата Парламентарна група на ПДП-а и НДП поднесоа барање до Собранието на РМ Владата на РМ да изготви и на Собранието да му достави информација за досегашните и итните мерки и активности кои се преземени или ќе ги преземе во врска со антивладините и антиалбанските демонстрации на дел од деца, младинци средношколци и студенти Македонци од Скопје и неколку градови во РМ и за конкретно назначување и менување и одговорност на вистинскиот виновник или виновници и тоа да биде разгледана на наредната седница на Собранието на РМ. И каде е побарана нашата информација? Никаде. Зошто тоа не ние доставено на оваа седница. Наместо ова да се стави на дневен ред на 12.3.1997 година баше предложено да се расправа за начините и формите за унапредување на Уставот на меѓуетничките односи во рамките на Уставот на РМ и низ институциите на системот. Па после апсурдното одлагање за 13.3 . 1997 година наводно од група пратеници се обидува да ни се наметне некаков-никаков предлог Декларација за унапредување на меѓуетничките односи во духот на толеранцијата, дијалогот и взаемното почитување и доверба. Значи, исто со исто, игра со зборови, игра со Парламентот измама на избирачите и целава внатрешна меѓународна јавност перфидно и камуфлирање, избегавање од вистината и сопствената одговорност на Владата и

XXI/2.-

владачката партија. Требаше на дневен ред да се стави со временска предност, и редослед како што е предложено нашата точка која е доста слична али поцелосна и сеопфатлива со она од пратеничката група на Либералната партија, со која можевме заеднички да ја преформулираме поради националноста и поради ефикасноста. Инаку, дали е пропустот кај службите и грешката кај претседавачот на Собранието на РМ индикативно е тоа што додека едната пратеничка група спомнува и потенцира, мојата се обидува да ја игнорира, па средствата за јавно информирање дури ниту спомнуваат дека постои уште едно слично барање, па било тоа и во името на потписникот Сали Рамадани. Иако осем на пратениците и на нив им е доставено службено од страна на Собранието на РМ на 4 март 1997 година.

Второ, добро е тоа што на оваа седница се поканети и претставници на Штрајкувачкиот одбор на студентите македонци на Педагошкиот факултет Свети Климент Охридски и на Сојузот на студентите македонци на Универзитетот Свети Кирил и Методиј од Скопје како и претставници на вонпарламентарните опозициони партии македонци во својство на обвинители односно офанзивци, напаѓачи. Меѓутоа, на оваа атхок седница на Собранието на РМ јасно е и детерминантно и зло намерно не е поканета другата, обвинетата страна, напаѓаните студентите албанци и тоа на без круполозен начин, иако не се ни во дефанзива барем досега. Затоа, требаше да не се направеше оваа кардинална грешка и да се поканувале и претставниците на привремено помилуваниот Штрајкувачки одбор на студентите албанци од Педагошкиот факултет во Скопје претставниците на обвинителната клупа на Универзитетот во Тетово и претставниците на вонпарламентарните партии на Албанците и тоа: Републиканската

XXI/3.-

партија на националното единство на чело со претседателот Невзат Халили и како прв претседател на Првата и најмасовната партија на албанците во РМ сега ПДП-а т.е. на албанците заедно со првиот политички секретар, каментемелникот и основачот македонец и составител на првата верзија на програмата и Статутот Душко Апостоловски како и претставниците на партијата за демократска акција Вистински пат. Бидејќи оваа седница не само што не е подготвена како што треба, туку е скрос несериозна, а тоа се гледа и до дискусиите и од времето колку трае и поради горе изнесените причини ќе требаше да се одлага иако доцни премногу, да се подготвеше поефикасно поцелосно, посериозно. Меѓутоа што е тука е. И ние расправаме како така. Тоа ми беше само за краток увод и забелешка како е, како не требаше да биде и како би требало да биде. Меѓутоа, за ваша среќа понатаму ќе изнесам неколку вербалии, усмени видувања и тоа со едно 42 точки и ќе скратам до максимум колку што можам, заради почитувањето спрема вас и времето. И тоа ќе биде рафално. Значи, наслови, поднаслови на една дебела книга.

Живееме со векови на овие простори заедно. Тоа е точно. Заедно бевме под туѓо ропство, посебно Турско. И одвоено и заеднички имавме борба, и одвоено и заеднички права. Накратко, нешто се спомна тука Илинденското востание и Крушевската Република. Ако се споредуваме со правата на албанците за време на Илинденското востание или кратката република Крушевска ние врска немаме и денеска во оваа демократска држава и овој демократски систем. Тие кој што се сеќаваат историчарите во ЦК точно паралелизам, точно еднаквост 20 албанци, 20 македонци, 20 власи. Албанците се сепак живи и здрави тука, Власите ги нема. Каде се и што се тоа е нивна работа, веројатно конкретно им виси сето тоа што двајца се и тоа е вистински што двајца се по мое мислење

по потекло Власи во Владата министри. Меѓутоа, им пишува македонци, ниту се осудуваат да го кажат тоа. тоа е мое мислење имам некои информации. А еден е исто така пратеник во ова Собрание Влава, само не се слуша како Влава и ниту се спомнува. Тоа е негова лична работа. Одвоено и заеднички војводе и борба во последната борба командата, јазикот и знамињата и посебно одвоено и заеднички. ништо не сметаше и на партизаните со сите нивни пропусти, за кои што може да се разговара повеќе исто. Но, точно тогаш беше подоследно решено и прашањето на Албанците. Додека албанците имаа една хипотека, тоа што беше речено тука како тешка квалификација се е балистички банди, те кава намера имаа за некоја голема Албанија, тоа е или злонамерно искажување, или непознавање на историјата на вистината. Ние имаме програма како партија. Јас би сакал конкретно да ми кажете кој човек од мојата партија бил на раководно место, или обичен член од Кичево, па во цела Македонија каде ние имаме наши разграноноци и да ви кажам дека се во право. Кога некој ја зборува вистината значи тука не жалам никого, само тука би требало сепак, а не што се вели знаме на туѓа држава- Тоа е сешто. За тоа ќе биде збор кога ќе донесеме закон за употреба на знамињата, па да докажам што е тоа знаме дали е тоа туѓо или не е. Она знаме кое вие го познавате како албанско знаме, тоа не е албанско, туку е знаме на албанците. Тоа не е знаме на Сали Бериша, туку знаме колку негово, толку и мое, повеќе мое, отколку негово. Ќе ви кажам друг пат зошто. Да тоа е точно. Ако треба да одржам цело предавање, за тоа колку знамиња имаме, кое е прво нашето знаме и се тоа. Значи, албанците во Албанија немаат државно знаме. Еве, радознали сте. Тоа е национално знаме, И нека каже Сали Бериша дека немој да го

XXI/5.-

употребуваш, јас ќе направам уште поголем формат од знамето. Но, јас имам како да се чува Македонија со кое знаме и што значи ова знаме на албанците, не албанско знаме, тоа погрешно би било, тоа е и придавка и затоа да ви кажам толку засега.

Понатаму јас сум за дијалог и баш ми е мило што овој дијалог не го отвори Владата или Парламентот, туку точно студентите и учениците младинците. Тие не доведоа нас овде да кажам на оптуженичка, на обвинителна клупа. Тоа е исто така точно. А прв иницијатор бев јас. Па, потоа се надоврза Владата, па група на пратеници со Декларација, па Владата со некаков експозе итн. и ништо не направивте. Да беа тука студентите, имам само неколку члена од Уставот па и би го толкувал Уставот и на нив и на таканаречен министер за правда односно неправда, кој бистар е, познава работи, ќе биде на крајот пожртвуван, меѓутоа, тој е толку способен што Законот го толкува и ве измамува сите вас тука и цел СДС, само мене не може. Ако треба да му кажам сега како го толкувам јас Уставот, преамбулата ќе му докажам. И со Уставот и со Преамбулата па ќе видиме. Само нешто вака споредно подобро г-динот Владо Попов- ски нека даде оставка тој лично, ако не целата Влада пред времето или пак да предложи да се усвои за предвремени избори или тој да не биде министер, или јас, инаку, со мене уште една или две години му биде уште полошо. Денеска навистина го сфатив кој е, што е и како мисли. Јас не мислам како тој, но сега му ги познавам неговите слабости, ако не други амандмани, тешко на крај со мене. Значи, некако скратувам колку што можам.

XXI/6.-

Сега да ги спомнам тие устави после војната во 1946, после закон 1953, па 1964, 1974 итн., меѓутоа, да ви кажам една друга работа. Владата оди кон тоа преку закони во поголемиот случај се антиуставни. Зошто се антиуставни? Не како опозиционер, јас тоа го кажувам, тоа го знаете од Уставниот суд колку негирал, колку оспорувал, колку не ги признава, ќе видиме сега што ќе биде со Законот за Педагошкиот факултет, меѓутоа, значи на еден перфиден камуфлиран начин се обидува преку закони кои се антиуставни тоа јас точно го знам, сака да направи нешто друго. Што? Значи, во иднина, а може кога сака исто СДС ќе предлага измени и дополнувања на Уставот и Уставот ќе им го прилагоди на законите. Затоа се толку рестриктивни. Тоа тие го знаат и го знаат дека јас го знам, вие не сите, и јавноста не го знае нормално и ќе го знае целата јавност. Е, сега само малку накратко со штрајковите на студентите. Видете вака. Поголемиот дел од вас како другари ќе ви кажам за тоа пратеници е друго прашање, Сојузот веќе не постои тоа вие го знаете, можеби целата јавност вака и албанците во цела Македонија, можеби и мојата партија, а пак дел тука од пратениците од мојата партија или сите, затоа што сме постари и поискусни појаки со повеќе пратеници по имунитет и ги напаѓавте колку можевте. А јас можам уште повеќе. Затоа што во прв ред ги бранат интересите на мојата партија и на мојот народ на албанците. Меѓутоа, не е фер навистина да ви кажам, а можете да зборувате колку што сакате да ги напаѓам до крај, затоа шт осе знае како се почна со какви иконографии и со кави пароли и сето тоа антиалбански. Меѓутоа по мое мислење можеби има некој забелешки, тешко ми е да кажам дека оиние деца студенти и младинци се виновни. Како може наши деца кои ги очекува иднината зошто да бидат виновни, па ние не сме виновни. Ако сме виновни, прво, сме ние во Парламентот тука виновни па и јас повеќе, отколку што сум. Тоа е моето мислење, не

морате да се сложите и може да имате други видувања. Значи, не да ги поддржувам јас овие пароли и нивните антивладини добро е што се, отколку неалбански. Најверојатно, да имаат можност луѓето, родителите, наставниот кадар, и професорите да ги посоветуваат малку а и оние што се исправија на крајот, не би требало да бидат против албанците. немаат причина. Затоа што некој ги изманипулирал. Сигурно манипулација има секаде, а тоа е нивни успех, било тоа да е партија, а можеби и Владата има нешто, не е чудно. Значи, по мое мислење младите имаат право на револт. Тука мислам дека сите сме согласни. Имаат право да не се сложуваат многу во некој работи и да наставаат забелешки на нас поставајте како треба да биде нешто подобро, позитивно и да не правиме грешки. Меѓутоа, многу кратко кај нив е кај младите нешто фали. Значи методот не го нашле. Причините зошто, како тоа да биде позитивно до крај. Значи дури не знаат што бараат. Тоа што бараат, а што не е во ред во Македонија тоа е вред. Но, тоа веќе да станеш против еден јазик, против еден закон тоа навистина не чини и мислат дека тие ќе го сфатат и понатаму дека во светот нема случаи да станат студентите и да не можат да учат на нивниот мајчин јазик а посебно кога и албанците биле против тој закон, се знае ние од други аспекти, па изгледа дека имаме нешто заедничко. Не, не е точно. Сме малку, меѓутоа, н што имаме тука и заедничко. Е, сега јас повеќе ги обвинувам другите. Ако грешат младите не би требало старите. Деканатот на Педагошки факултет, Сенатот и Ректоратот на Универзитетот Св. Кирил и Методиј во Скопје направија кардинална грешка. Па, потписи, па заклучоци, ставови, па нели тоа е смешно. И ние ако не сме согласни за тој закон, затоа што беше речено во експозето на Вашиот премиер На

XXI/87.-

мнозинството, значи затоа што ние бараме тоа што ни следува, а тие бараат да е тоа многу, да е ништо. Некој ништо, некој многу, значи на тие релации сме, па затоа направија грешка, така што видете ке им се насмеат луѓето од Европа, првенствено Америка како тоа се потписници, значи станаа професорите против законот. Младите како млади добро, можеби згрешија, можеби ќе се исправат итн.

Уште потешко ми е штрајкот со глад. Ги жалам тие студенти млади луѓе навистина не знам како да се доближам и на каков начин, нешто не што не мижам да одам, туку како ќе ме прифаќаат, немаат сигурно ни време. Не знам како е тоа, затоа што барем тој штрајк имам јас познат човек кој е вака близу до вас, кој за цела година штрајкувал ни вода не пиел, значи 72 дена од кои 37 дена не престана. Сепак е жив. А некои после војната во 1945 година македонец во Идризово умрел после 4 дена. Значи, до 40 може да се гура некако и без вода.

Сепак апелирам и јас како и многу други дека треба да престанат. Зошто токму тие 20 да бидат по патриоти, подобри пореволтирани итн. Ако треба ќе гладуваат сите, па и некој што гладувал и понатаму. Накратко да знаете бројам рафално само наслови јас и затоа предложив да се назначува и именува виновникот односно виновниците за овие проблеми во Македонија. Случајно да не испуштам затоа што немам писмен текст, значи, за овој дел да ви кажам една работа. За цело време и намерно и така смислено, убаво, префодно Владата топката ја нафрли сосема на друга страна. Значи, ние не разговараме за тоа што бараме, за тие демонстрации и какво влијание имаат на овие состојби, туку сосема за нешто трето.

Да ви кажам, една работа тензии во Македонија, влошени меѓуетнички односи, скоро поголемиот дел се сложил со тоа.

САЛИ РАМАДАНИ : (продолжение)

Сали Рамадани вели не, во Македонија нема никакви влошени меѓуетнички односи, никакви тензии меѓу македонците и албанците. Почнувајќи од моето Кичево па во цела Македонија каде живеат заедно и со другите. Зошто? Кој тоа го измисли човече. Па колку дневно се убиваат албанци од македонците и обратно македонци од албанци. Колку има тепачки, колку има грабежи меѓу нив, немојте човече. Ако има проблеми меѓу албанците сами меѓу себе имаат и македонците повеќе можеби. Пред некое време имаше и статистика изнесена од вас, немојте така. За сега со соседите иако нешто не е во ред како со источниот, јужниот па сега со западниот нешто повеќе, меѓутоа, за среќа тоа нема скоро никакво влијание. Остана една дилема, еден страв што ќе биде, но воглавно тоа н еможе да биде и војна, најсериозно ви гарантирам, меѓу македонците и албанците ниту била некогаш во историјата, мислам на фронтална војна, кажете која година, кој добил кој изгубил? Тоа е друга работа што денеска партиите за време на посетата во Европа некој на една некој на друга страна. Значи, со македонците беа партизаните, со италијаните и германците беа балистите, но тоа е друга приказна. Меѓутоа, тоа не може.

Друго, доколку го уживам овој авторитет во цела Македонија дали ви е пријатно или не, тоа е ваша работа, и кај албанците и кај македонците, ви гарантирам 90% Сали Рамадани нема да дозволи војна во Македонија иако од војната не се плашам. Само тоа не се прави за мене за некој личен интерес или за мојот народ или мојата партија, значи не може да биде. Ако биде случајно некоја несогласност, бунт што не би сакал исто така, ние имаме институции на системот тоа треба да недемократски начин преку избори да се добие власта, ќе се добие секако, тогаш по мое мислење има нешто тука, некој тензии, ако треба да

го употребам овој збор тензии, тензиите постојат во Македонија меѓу македонците и Владата со целата апаратура во Македонија. Тоа е точно. Затоа јас реков ќе ја кажам вистината. Тоа е едно.

Второ, постојат тензии, несогласности и проблеми меѓу албанците, но до еден, да знаете и повторно Владата со органите на системот со цела апаратура во Македонија. Значи, бараат македонците во прв ред леб затоа што тешка им е состојбата, веројатно утре ќе стане збор повеќе за стечајните работници, невработеност сиромаштија, беда, еден со друг ќе се јадеме и нашите деца ако продолжи вака. Тоа е едно.

Второ, албанците бараат не толку леб, не оти имаат многу некои имаат некој не, туку бараат она што е најосновно, оригинално право, бараат правда . Тоа не се јаде правдата, дај им и ќе бидат задоволни и војна нема да има никогаш со векови, но тоа некој не сака затоа што овие тензии се припремаат само за тоа било од луѓе кои се на власт значи позицијата да се задржи на власт оти власта е добра и опозицијата исто така исфорсира тензии за да дојде до власта и најверојатно ако се тепа, ќе се тепа позицијата и опозицијата, но челниците, тоа се неколку души , не е проблем, 5,10 15,20, фала богу да не биде војна меѓу нас, меѓу луѓето, ако биде војна во Македонија ќе видите што ќе биде. Тешко. Тоа го прави седмата сила, но сега не се тука, а јас сум поголем од седмата сила, јас сум прва сила тие беа секогаш против мене и се секогаш веќе не сакаат да слушаат дека точно овој ваш соговорник ја спречи војната во Тетово пред две години и во "Нова Македонија" на четвртата страница пишувааше Сали Рамадани го послушаа 100 илјади граѓани албанци, отидоа дома, се разотидоа. Меѓутоа, на прва страница Сали Рамадани ја спречи војната, точно војната во Македонија не затоа што бев јас тој

некои побегнаа е, понатаму што е со македонците. Да ви кажам дека албанците за овие проблеми, за овие немири што велите вие, а јас велам не, овие тензии албанците се многу мирни. Но до кога ќе бидат мирни не знам, јас би сакал да бидат секогаш мирни. Такви се македонците исто се мирни. Ако има некои групации кои се борат за власт тоа е друга работа, по мое мислење и албанците и македонците заслужуваат, за сега, да се предложат за Нобелова награда за мир. Тензиите се на секаде, целиот Балкан врие, а ние сме најмирна држава. Друга работа е што се демонстрира и штрајкува, но во прашање е само лебот .

Понатаму, имам добра доверба и кон албанците и кон македонците кои не се виновни и по мое мислење Комитетот за човековите права некако добро се произнесе. Следев една емисија од Мето Јовановски имаше многу здрави мислења. Сигурно вие мислите дека не е така затоа што беше против вас. Човекот подлабоко ги проучил сите овие меѓународни конвенции, се бавел со тоа и човекот нема интерес да дојде на власт, па ен сака да измисли нешто. Исто така некои научни работници македонци преку телевизија колку се запознати многу на научна и здрава основа ги изнесуваат работите баш во овој момент во Македонија. Не се којзнае колку само тие што се.

Добро почна еден дискусант рече Македонската православна црква првиот ден преку телевизија слушнав се, меѓутоа другиот ден им се приклучи друга партија и по мое мислење згреши, не би требало. Инаку, да ви кажам архиепископот г-динот Михаил по мое мислење е човек кој можеби во светот го нема толку образован човек, човек со толку познавање и многу способен. Сега, зошто тука се потпиша, можеби и јас би се потпишал за некои работи кои ги бараат студентите, но во целост не можеш со такви демонстрации кои се против нив, а меѓутоа, не се

знае што ќе биде со нив ако не престанат со штрајкот со глад, тогаш нешто не е во ред.

Понатаму, некако ми доаѓаат под број шест масмедиумите и седмата сила. Многу лошо ги претставуваат работите било штрајкувачите студенти, демонстрантите, па било од Албанија.

Ако гледаме преку сателите Тирана е сосема нешто друго, не е толку пусто. Македонската телевизија рече пред една ноќ, две дека таму е пуста земја, ничија земја, но не е баш така, се смири состојбата а тоа оди во наша корист, нормално.

Понатаму, како седмо децата средношколците, младината колку се виновни. Овие првите не се односно помалку, а за овие имам само забелешка, а не дека се виновници. Најверојатно со нив нешто не е во ред и со школото, но немојте да се плашите многу не е цела Македонија на овие демонстрации. Еднаш имаше дали 10 илјади најмногу, но тоа не е цела Македонија. Имаме информации преку масмедиуми дека не се согласни сите ученици од истите училишта значи не е толку страшно. По мое, тој дел ќе сфати ако се во право треба да ги повлечат и другите да излезат на улица, ако треба на улица само да се знае зошто и дали е тоа здраво, дали е трајно, да се знае, да остане во историјата дека таа и таа година тие направија нешто и беа во право. Вака како што е, е нешто конфузно нешто не е во ред.

Понатаму, мислам дека родителите се малку повиновни на овие деца. Можеби се зафатени со многу проблеми, но најверојатно не го дале својот придонес за едукација на нивните деца, можеби некој ги поттикнува, но сепак се малку повиновни, не би рекол дека се потполно виновни, тешко кој родител ќе му каже на детето да излезе на улица затоа што постои ризик.

Под осмо мислам дека поголеми виновници се демонстрациите и сценариото од соседните земји. Тоа е долга приказна, да не должам

многу нешто повеќе деканатот на Педагошкиот факултет како и сенатот и ректоратот.

Под десетто значи нешто повиновни од овие луѓе точно сте вие во Собранието на РМ, но заедно со мене и јас сум тука со вас. Зошто? Затоа што се предлагаат закони и тука се донесуваат во Парламентот контрадикторни, конфузни, луѓето реагираат значи нешто не е во ред, да не кажам зошто. Тоа е десетто.

Имам уште еден претпоследен виновник до првиот, до главниот по вашето мислење, значи поголем виновник над овие другите е паралелниот односно рамноправниот колективен виновник за сите пропусти, грешки, злоупотреби, несреќи, противзаконски и противуставни дејанија во РМ. Ако не го знаете или ако не сакате да знаете да ви го кажам, да ве потсетам тоа е без никаква дилема Владата на РМ. Тоа е точно .

На крајот меѓутоа знаете кој е првиот, главниот, последниот или пак паралелниот (во салата влезе Претседателот на Република Македонија г-динот Киро Глигоров, кој беше поздравен со бурен аплауз од сите присатни во салата),рамноправниот виновник за сите пропусти, грешки, злоупотреби , несреќи противзаконски и против- уставни дејанија во РМ, па сигурно го знаете, но ако не го знаете и ако не сакате да го знаете, не сакате да го кажете или не можете и се плашите да го именувате, да го назначувате, тогаш да ве потсетам тука доаѓа во предвид една од најголемите вистини во РМ па сигурно дека тоа е инокосниот орган нели сме демократи,вие знаете што прави Европа и какви карикатури со ножеви против Кол и н. значи јас смеам и тоа да го кажам, највисокиот претставник на исто така наводното мнозинство на РМ и тоа го знаете, да не му го спомнам името. И пак нешто писмено.

За крај повторно писмено аргументирано, се поставува централното прашање како да се унапредуваат меѓуетничките односи. Дали е можно тоа да се направи врз основа на овој актуелен Устав на РМ како најфундаментален правен акт од кој произлегуваат или пак треба да произлегуваат законите и другите правни акти и институциите на системот. Ако се спроведува дословно и овој актуелен Устав каков таков нешто минорно и парцијално може да се остварува меѓутоа, и тоа не е случај. Зошто?

Почнувајќи од дневниот ред кој ни се наметна со обид на перфиден, но и на наивен начин, па се до некаква декларација која ни се предлага од некаква група пратеници наводно по воведното излагање на премиерот на наводното мнозинство не се наведува вистината, суштината на постојните проблеми со кои се соочува РМ и во оваа многу важна, темелна сфера се обидува да се избегнува слично како и во изминатите периоди со вербални, празни фрази, периферни, маргинални насочувања на најбитното само со повторување што вели Уставот, законите и конвенциите и никако да се побара и пронајде и доследно одлучи на правилно пристапување и тргнување кон разрешување на највиталните проблеми во меѓународните односи.

Имено, ако се посака вистинско унапредување на меѓунационалните односи најпрвин треба да се започне од главниот генератор односно струмбуларот околу кого се вртат и превртуваат највиталните, најкардиналните, најтемелните, најосновните не- решени проблеми т.е. да се изменува и дополнува актуелниот Устав на РМ, а во него уште во самата преамбула да се врати дословно она што е украдено, уграбено и поништено што беше во Уставот на СРМ од 1974 год, т.е. и албанците повторно да се признаат како конститутивен елемент, како државотворна компонента во РМ.

Второ, уште поконкретно на првата отраница односно сложената реченица во која пишува Македонија е конституирана како национална држава , г-дине министри Владо Поповски, на македонскиот народ да се додаде уште и на албанскиот народ , што би фалело. И албанците би биле задоволни нормално и сите ние и ништо повеќе, а и ништо помалку. Додека во дискутабилниот член 7 став 1 од Уставот на РМ да се додаде само и албанскиот јазик и неговото писмо и ништо повеќе, но ниту помалку. Додека тогаш да се интерпретира и спроведува до тогаш дословно став 2 и 3 од истиот член слично треба да се постапува по другите правни институции како што е проблемот со високото образование. Парадоксално е оваа актуелна Влада да предлага додека ова Собрание на РМ да води расправа околу начините и формите за унапредување на меѓуетничките односи во рамките на Уставот на РМ и низ институциите на системот кога во самата оваа Влада, па дури и во самото Собрание на РМ не се преземаат соодветни технички и кадровски мерки за спроведување на деловничките одредби за употреба на јазикот на министрите односно пратениците албанци како нивно неприкосновено, оригинално, природно и свето право, туку тоа уште се одолговлекува изгледа се додека тие сами и сите не се одлучат да го спроведат на начин и форма како што им препорачуваше пред некое време на неколку од нив еден висок функционер и политичко лице од Европско и светско ниво. Како може да води расправа и да одлучува овој Парламент за меѓунационалните односи кога самото не го почитува својот двор и својата куќа. Затоа оваа работа е без предметна , демагошка, перфидна, апсурдна итн. само за фрлање на топката на празно, на страна, таму каде што не е голот и тоа е намерно односно злонамерно. Ова е формална расправа значи проформа и се води само за да се сврти вниманието на внатрешната и меѓународната јавност кон

наводно најважните актуелни проблеми и навистина од најважните одговорноста на Владата и Собранието на РМ да се избегне и пребегне. Меѓутоа, за сега луѓето не пасат трева имаат уште некоја корка леб.

Во името на мојот електорат и пошироко од тоа во Кичево и околината во името на апсолутното мнозинство на членството на ПДПА и пошироко од тоа во името на парламентарната група на ПДПА-НДП, а мислам дека со моите реални и објективни ставови го делам мислењето не само на апсолутното мнозинство на албанците во РМ туку и мислењето на мнозинството на македонците во Македонија и затоа барам и предлагам Владата на РМ да поднесе веднаш оставка.

Тоа е прво.

Второ да се формира привремена Влада на сенароден спас, но од Владата да се спасиме, по двајца претставници од секоја пратеничка група односно партија во парламентот и исто толку од најважните вонпарламентарни партии.

Трето Собранието на РМ веднаш да распише предвремени парламентарни избори и да се распушти. Оставка да поднесе и Претседателот на РМ, а Собранието на РМ пред своето распуштање да распише предвремени претседателски избори.

XXIII/1.- ДВ/ОМ

ТИТО ПЕТКОВСКИ:

Господине Рамадани, чувствувам за потребно да укажам на следното:

Прво, јас кога ја отворив оваа седница укажав дека оваа седница ја бара пратеничката група на Либералната партија и пратениците: Томислав Стојановски, Сали Рамадани и Хисен Рамадани. Очигледно дека не сте биле тука, на почетокот на седницата.

Второ, заради достоинството на македонското Собрание, Ве молам, кога се спомнува странска држава или шеф на странска држава да се говори со полн респект, а не со подбив. На тоа бев должен да укажам.

Има збор господинот Зоран Крстевски:

ЗОРАН КРСТЕВСКИ:

Почитуван претседателе, почитувани дами и господа.

Не очекував дека завршницата на денешнава седница ќе има, да кажам, инспирација за некое поисцрпно искажување. Очигледно три дена расправаме за една тема, чувствителна. Во секој случај со должно внимание граѓаните на Република Македонија не следат и секако дека со една единствена намера, на прашањето на меѓунационалните односи да им посветиме должно внимание и веројатно да ги подобриме.

Се разбира, парламентарниот начин на работа подразбира процедура, мислам, привилегија, можеби, да се извлекуваат некои оценки.

Не постоењето на еден сеопфатен материјал од страна на Владата која ќе го третираше прашањето врзано за оваа тематика, можеби во основа ќе ослободеше повеќе енергија да разговараме за конкретни

XXIII/2.-

проблеми, а дел од проблемите за кои лично не чувствувам мандат, бидејќи мислам дека историски, политички и државно се потврдени во Македонија, не можат да бидат предмет на расправа под оваа точка, поготово прашањата врзани за стекнувањето на државноста на Република Македонија, за националните интереси на македонскиот народ, за вековната борба за слобода и независност и за поделената историја на македонскиот народ. Во тој контекст мислам дека не можеме, иако добар дел или еден дел од пратениците сме во некој континуитет од 19 90 година, не можеме без соодветна процедура да разговараме и за прашањата кои сега, од аспект на уставното уредување на РМ, дел од пратениците, пред се од ПДП и ПДПА, ги покренуваат.

Мислев дека ќе постои одредена квантификација на состојбите на теренот, што се вели и ако го одвоиме оној корпус на прашања кои се врзани за општата положба на граѓанинот во РМ, за слободите и правата на човекот и во тие рамки посебен акцент на правата кои со Уставот се гарантираат, за националностите, тогаш можевме, а имаше обиди и од излагањето на поодделен број министри, денес да имаме сознанија какви ни се состојбите кај населението, поготово таму каде што е мешовитото население, какви се миграционите движења, дали во последните години тие добиваат некој ток кој несоодветсвува со економскиот и социјалниот развој на РМ, какви ни се градовите, какви ни се школите, под кои услови учат децата, поготово во мешаните средини, што е со дивоградбите, колкав замах има криминалот, прометот со дрога и со оружје и која е таа социјална категорија на луѓе кои со општите состојби во сферата на вработувањето, на стечаите, на лошите стопански услови кои во тие средини постојат, кои се тие социјални слоеви што тие средини ги зафаќаат, па оттука да заклучиме многу работи кои на одреден начин се рефлектираат во меѓунационалните односи и во таа рамка нешто и да предложиме.

XXIII/3.-

Ние, во секој случај, не би можеле само со актот на декларацијата да ја завршиме работата како парламент. Многу повеќе би требало тој дијалог, за кој сите се залагавме, да го насочиме кон оживотворување на уставните определби, преточувањето во законски текстови на се она што по тој основ и меѓународното право и меѓународните конвенции го даваат.

Во основа сакам да ја потврдам опасноста која овде, да речам, со првото излагање на премиерот произлезе, а тоа е, за меѓуетничките проблеми, да речам, да разговараме одвоено од општите состојби во државата и да не ги препознаваме појавите во нашето опкружување, преку согледувањето на општата лоша состојба на граѓанинот во РМ. Оттука и тезата дека овде можеме да дискутираме равноправно во услови на парламентарниот однос помеѓу Собранието како носител на законодавната власт и Владата. Владата беше должна овде да одговори на повеќе прашања сврзани за оживотворувањето на решенијата, законите и се она што е врзано за меѓуетничките состојби. Овде ние фактички се зафативме само за еден аспект, само за аспектот на законот за употреба на јазиците на националностите на Педагошкиот факултет, кој, да речам, во релација со настаните пред Собранието предизвика револт на еден дел од студентите и студентската организација.

Во контекст на овие состојби неопходно е, веројатно, покрај овој неоспорен документ, кој по содржина не е ништо друго туку е потсетување или нотирање на сите позитивни меѓународни конвенции и документи кои упатуваат на правата на малцинствата во мешовитите средини. Веројатно ќе биде потребно нешто повеќе да направиме на тој план. Во таа смисла, веројатно, пред Собранието би било добро да се донесе една посебна програма која, токму на база на оваа расправа ќе ги нотира главните точки на меѓунационалните односи во РМ и само низ

XXIII/4.-

една парламентарна активност која ќе значи, во дел од нив предлагање на законски проекти, ќе значи и подобрување на условите, ќе ги надминува тие да речам оценки, кои денеска застрашуваат околу нарушените меѓунационални односи. Во таа смисла мислам дека треба да биде единствено залагањето, да не се излезе од рамките на институциите и она што денес сакаме да го препишеме на улицата, како инструмент за остварување на одредени политички и други права, да не го правиме потплаштот на неисполнувањето на одредени политички или други барања, можеби и коалициони договори за кои ние во овој момент не знаеме, бидејќи исто така негативно дејствуваат во ерозија на системот и да не го апострофирам прашањето околу така наречениот универзитет и неговиот статус.

Се надевам дека утрешните расправи ќе потврдат една општа заложба на парламентаризмот и на политичката свест во Македонија дека за секое прашање за кое се разговара и за кое Парламентот на одреден начин ќе укаже на аномалии, ќе укаже на проблеми, или ќе посочи кривци, во извршната власт ќе резултира со повисок степен на одговорност и со преземени конкретни мерки за тоа. Тоа чувство на непостоење на одговорност е доминантно, по мое убедување, меѓу граѓаните, како и чувството на ароганција и демагогија кога, од позиција на власта се решаваат одредени проблеми за кои граѓаните посебно се заинтересирани. Во таа смисла мислам дека вложените состојби во РМ кои на повеќе пунктови се рефлектираат, последен беше со спортот, ќе биде доволна опомена за сите нас, да го промениме правецот на негативниот тренд, дури да ги предухитрime и навистина да докажеме дека Македонија не треба да ја доживее судбината на било која соседна земја, во политичка или економска смисла.

ТИТО ПЕТКОВСКИ;

Јас уште еднаш ги молам следните дискусанти да го имаат во вид апелот. Имаме уште 9 пријавени пратеници за дискусија. А не е лошо да го следите примерот на г-динот Џаферовски.

Има збор г-динот Малиќи.

(Се повлекува)

Има збор г-динот Мешков.

ЉУПЧО МЕШКОВ:

Почитуван претседателе на државата, почитуван претседателе на Собранието, почитуван премиере, министри, почитувани колеги.

Јас ќе го прифатам, така да кажам дел од апелот со тоа што ќе дадам придонес што ќе се обидам да го прочитам побрзо текстот на дискусијата што сум го напишал.

Покрај толку многуте дискусанти и јас решив да кажам неколку зборови на оваа тема не оти ќе ги разрешам проблемите во оваа област, но се надевам дека со неа ќе дадам барем мал придонес во трибината-унапредуваше на меѓунационалните односи.

Се согласувам дека темата е важна, интересна и пред се вечна, актуелна и на почетокот на расправата по неја, мислев дека крие опасност од непотребно создавање на тензии кои од Собранието би можеле да се пренесат надвор. Меѓутоа, за среќа моја, а се надевам и за сите Вас, тоа не се случи. Можеби затоа што секој од нас голтавме по некоја кнедла, бевме фини, слушајќи по некој тежок збор од другите, за да не предизвикаме некаква меѓунационална омраза, а јас навистина тоа најмалку го сакам.

XXIII/6.-

Развивањето и негувањето на меѓунационалните односи, се разбира добрите, се долг и макотрпен процес и тој процес е започнат многу одамна и сигурен сум уште долго ќе бара од сите нас континуиран ангажман, впрочем како и што во многу други држави во кои живеат национални малцинства. Ова и заради тоа што секогаш ќе има субјекти кои ќе сакаат заради остварување на одредени интереси, овие односи да ги насочат во погрешна насока.

Сите ние, без разлика наприпадноста си го сакаме својот мајчин јазик, загрижени за неговата судбина, но навистина си го поставуваме прашањето, јас и сите Вие, дали ние сите и подеднакво ја сакаме државата, се разбира онаква каква што е и нејзиниот Устав таков како што е донесен, во кој се пропишани општо задолжителните правила на поведението. Колку еден закон ќе биде во согласност со Уставот, конечниот збор ќе го даде Уставниот суд. Но, до тогаш никој, никому не треба да му го забрани искажувањето на политичкото убедување, како што е тоа случај со дел од студентите, за кои секогаш сме велеле дека се движевка сила во општеството. Се надевам дека не мислиме оти движевка сила можат да бидат само оној дел млади луѓе кои мислат исто како нас.

Изразените незадоволства манифестирани во Парламентот и се разбира на цивилизиран начин, надвор од него, не треба да се третираат како обид за рушење на државата, како што некои сакаат тоа да го прикажат, како состојба на став од иднината која може да ни биде по лоша од сегашноста.

изразените спротивни мислења мора на извесен начин да се третираат и како незадоволство од актуелната власт што не смее да се поистоветува со државата. Не е никаква трагедија, ако една власт се

XXIII/7.-

замени со друга, другата со трета, се додека не дојде онаа со која народот ќе биде задоволен, или по задоволен и ќе живее убаво. Тоа се надевам е, или треба да биде заеднички интерес на сите нас.

Ние, за младите луѓе кои штрајкуваат со глад, изразувајќи го на тој начин својот став, мораме да бидеме загрижени, не само за нивното здравје, туку, ако треба и за нивните заблуди, а не како што рече еден дискутант дека се тоа само херојски настроени млади лица.

Во дводневната расправа слушнавме навистина убави дискусии од страна на некои пратеници кои укажуваа на грешките направени во меѓунационалните односи и правците на нивниот развој, а од оние кои се чувствуваат загрозени во "оазата на мирот", како и од оние кои одржаа убави теоретски и театрални предавања за меѓунационалните односи, слушнавме, исто така и убави предавања за организационата поставеност на Сојузот на студентите, за која јас малку знаев оти одамна бев студент.

Свртувањето на проблемите во погрешна насока уште повеќе ќе ја усложнат и онака сложената ситуација во земјата, заради тоа што, како што често знае да каже и нашиот г-дин премиер - по мое длабоко убедување, вистинските проблеми кои можат да ја дестабилизираат државата се, пред се проблемите во економската сфера, а особено најновото подривање на монетарниот систем во државата, како и внатрешниот организиран криминал, без оглед на националната припадност на неговите актери.

Погодно тло за меѓунационални конфликти во РМ, како што рече еден од дискутантите, никогаш немало, а сигурен сум и нема да има се до оној момент додека повеќето од населението не дојде под границата на социјалната издржливост, кога малку ќе му биде грижа за за

XXIII/8.-

меѓунационалните односи. Токму за тоа треба точно да ги лоцираме кои се и кад е се правите проблеми во стабилноста на државата.

Самата тема на собраниската расправа- унапредување на меѓунационалните односи, значи дека некој оценил оти се тие до таа мера нарушени, што еве Собранието за нив расправа и пред расправата за очигледните примери за поткопување на монетарниот систем во земјата.

Дали некој оценил дека причина за нивното влошување е човекот на кој во рацете му тутнале транспарент на кој пишува "албанците во гасна комора" или можеби човекот кој , заради тоа што немал кибрит со запалка го запалил македонското знаме. Ако се тоа барем дел од причините, а не може да не се, надлежните државни органи од телевизиските снимки можат многу лесно да ги препознаат актерите и заради предизвикување на меѓунационална омраза врз нив да спроведат соодветни мерки. Со тоа, убеден сум, ќе дадат голем придонес во унапредувањето на меѓунационалните односи.

Ако на овие луѓе и понатаму им се дозволи да пишуваат нови транспаренти, уште пострашни од претходните, или бараат нови објекти за палење, а надлежните органи не си ја извршуваат функцијата, тогаш навистина не ми е јасна правата намера на власт.

Еден од дискутантите во своето излагање си поставуваше прашање, дали е демократија ова или она. Јас би прашал, демократија ли е да се пали знамето на државата за која се вели се смета за своја, демократија ли е, без оглед колку се во право, да се остават штрајкувачите со глад да го загрозуваат својот живот, без со нив да разговараат оние кои се најповикани за тоа. Демократија ли е да се повикуваат на одговорност починатите, одговорните да не одговараат. демократија ли е да се служиме со недемократски методи и да се однесуваме не демократски За да ги зачуваме добри меѓунационалните односи мора да се почитуваме меѓусебно, без оглед дали другите мислат поинаку од нас.

ЉУПЧО МЕШКОВ: (ПРОДОЛЖЕНИЕ)

Тие односи мораме да ги градиме со меѓусебно почитување, затоа што сите сме со државјанство на Република Македонија кој има свој правен систем на закони во кој се уредени основите на овие односи.

Затоа, сите спорни прашања мора да ги решаваме пред донесувањето на законите, па и на Уставот, а кога тие ќе бидат донесени мора доследно да се почитуваат. Во спротивно ќе дојдеме во ситуација оние кои се залагаат за регионализација на Република Македонија да зборуваат дека се загрозени од недемократи кои тоа не им го дозволуваат, да имаме многу насекирани од идејата за повлекување на закон кој тие не го гласале, а за тоа време оние кои се најодговорни за состојбите ќе ги прашуваат другите што тие мислат и што предлагаат за унапредувањето на меѓунационалните односи, за да можат, ако затреба, потоа, истите да ги насочуваат во насока која најмногу им одговара во дадениот момент.

Почитувани пратеници,

Покрај почитувањето на законите и Уставот многу битна компонента, по мое мислење, за одржувањето и унапредувањето на меѓунационалните односи е сфаќањето на политичкиот сооднос како основа за градење на политиката содржана во тој закон. Ако македонците членови во тетовскиот и гостиварскиот совет немале баш некој голем удел во градењето на политиката во тие градови, а сепак живеат и ја почитуваат, зошто тогаш албанците не би ги почитувале законите и Уставот што ги донесува ова Собрание и во кои се содржани сите стандарди за националните малцинства што се содржани во меѓународните документи за овие прашања.

Во спротивно, до колку меѓунационалните односи се сведат на обично пазарење, ќе дојдеме до она познатото дека оној што дава

XXIV/2.-

секогаш му е многу, а оној што зема секогаш ќе му биде малку.

И на крајот, неколку зборови за предложената Декларација.

Доколку сме убедени дека Декларацијата ќе ги реши проблемите во оваа сфера, барем оние за кои сме констатирале дека постојат, јас со две раце ќе гласам за. И јас ќе гласам за неа затоа што од нејзиното донесување сигурно не може да имаме никаква штета. Но, да не дојдеме до ситуација потоа кога ќе видиме како некој повторно го пали македонското знаме или носи транспарент со одвратна националистичка содржина, ќе му забележиме - зарем вие господа не знаете дека Парламентот донесе Декларација!

Затоа е неопходно меѓусебно почитување, трпеливост во градењето на меѓунационалните односи, взаемно разбирање, но пред се почитување на правниот систем на државата. Во спротивно, сите претерани националистички барања на малцинствата кои можат да го загорзат идентитетот на македонскиот народ и интегритетот на државата, по својата природа се неприфатливи.

Благодарам.

ТИТО ПЕТКОВСКИ:

Господинот Маличи се откажа од дискусија. Има збор господин Ајдарага.

ГАЗМЕНД АЈДАРАГА:

Почитуван претседателе на Републиката, почитуван претседателе на Собранието, почитувани министри на Владата на Република Македонија и на крајот почитувани драги колеги пратеници,

Излегов да кажам само две мои гледања по однос на прашањето од дневен ред, респектирајќи го тоа за што се залагавме сите да не одолговлечуваме.

XXIV/3.-

Прво мое барање е во заклучоците од оваа седница да покренеме иницијатива Владата да подготви материјал за проблемите на младите. Прашење кое не сме го поттакнале во последниве шест години.

Второ, она што сакам да го замолам посебно, лично, во духот на она за што расправаме овие три денови, да го замолам лично претседателот на Републиката, да ги замолам сите членови на Владата особено претседателот и министерката за образование да овозможи и го разгледа и овозможи понатамошното школување на децата од Жупа. Поставете се во слична улога, како би сте реагирале?

Затоа молам, сега ако е потребно ќе клекнам на колена, само дајте, овозможете, нека продолжат децата со школување.

Благодарам.

ТИТО ПЕТКОВСКИ:

Има збор господин Марковски.

РИСТО МАРКОВСКИ:

Се извинувам што се јавувам, ќе бидам максимално краток, се јавувам само заради тоа што на повеќе пати беше спомнато Илинденското Востание и Крушевската Република, па ги спомнаа и власите. Така што морав да се јавам.

Инаку, најголем повод за оваа дискусија ми даде и една парола што ја видов во петокот на тие улични манифестации каде што буквално пишува дека Крушевската Република не е темел за создавање албанска држава.

Јасно ми е од чии глави потекнува оваа парола и мислам дека во секој случај и на малите деца им е јасно дека Крушевската Република и фактички не е темел за албанска држава. Но, јас би кажал дека таа и

XXIV/4.-

најмалку е темел и основа за создавање на меѓуетнички конфликти и судири за дестабилизација и поделба на државата. Напротив, Крушевската Република, колку некој и да сака да ја минимизира и да каже дека траела 10 или 12 дена, важни се нејзините основни начела и принципи како најславна страница на Илинденското Востание, е најконкретен доказ за самобитноста и државноправните стремежи на македонскиот народ. Истата се темели на најдемократски принципи, владеење на правна држава, а нејзините најтемелни вредности се залагањето за развивање на односи на толеранција, меѓусебно почитување и разбирање на граѓаните без разлика на нивно етничко, културни верско потекло.

Само еден мал дел од Крушевскиот Манифест, бидејќи повеќе пати беше спомнат, ќе ми извините: "Треба да знаете дека вашиот имот, вашиот живот, вашата вера и вашата чест ни се толку скапи колку што ни се скапи нашите.

Елате браќа муслимани при нас да тргнеме против вашите и нашите душмани.

Елате под барјакот на автономна Македонија. Македонија е заедничка наша мајка и вика за помош".

Јас само би додал дека во денешно време нашите и нашите душмани се екстремистите на одредени партии на албанците, а и македонците кои не и мислат добро на оваа наша држава. На националните малцинства треба да им се обезбедат сите права по Уставот и меѓународни конвенции, но и тие не треба, како што вели народот да бараат преку леб погача, затоа што со тоа ги подгреваат страстите и ја подигаат тензијата.

Само уште би додал, бидејќи господинот Сали Рамадани спомна дека овде има власи, јас потекнувам од општина Крушево каде околу 10% од населението е влашко, а како пратеник сум пратеник и албанците

XXIV/5.-

и на македонците и на власите и на турците. Можеби тој мислеше на мене. За негово жалење треба да знае дека власите, за разлика од него, секогаш биле лојални граѓани на оваа наша држава Македонија. Впрочем тие и порано, а и сега се активно вклучени во сите институции на системот, вклучувајќи ја Владата и Парламентот.

Кај нас никогаш не сме се делеле на таа национална основа. Фала богу повеќето бракови се мешани. Јас сум горд што можеби 25%-30% и во моите вени тече влашка крв.

Благодарам.

ТИТО ПЕТКОВСКИ:

Има збор господин Вејсели.

АБДУЛАДИ ВЕЈСЕЛИ:

Почитуван претседателе на државата, почитуван претседателе на Собранието, почитуван премиеру и членови на Влада, почитувани дами и господа пратеници.

Проблематиката за која расправаме во овој највисок законодавен дом по чувствителноста на темата и комплексноста на прашањето по мое длабоко убедување не е фокусирана во вистинско време и за вистинско решавање. Познато е дека пратениците албанци се залагаа во континуитет за поставување на прашањата помеѓу националните односи во Република Македонија. Затоа што сметаат дека за разрешување на овие прашања, на основа на една демократска процедура обострано уважување и нивно конструктивно унапредување во голема мерка би се релаксирале взаемните односи во Републикава, би се зајакнувала стабилноста на државата на внатрешен план, што би била добра основа за непречен и рамноправен развој на националностите и би се елиминирале хипотеките на минатото кои се често причина за недоверба и конфликтни состојби.

XXIV/6.-

Затоа малку е несфатливо зошто разгледувањето на прашањето за меѓунационалните односи кај нас на некој начин погрешно се темпирани поради фактот што долго време биле одлагани иако причините за спротивното евидентно се наметнувале.

Најверојатно, не се нашло за сходно овие прашања да се постават на дневен ред се додека предлагачот не го проценил најпогодниот момент за да се профитира на внатрешен план. Вниманието на незадоволните граѓани да се пренасочи во друга насока и на надворешен план, кога се пренагласува меѓународниот мониторинг околу состојбите во Македонија, да се докаже дека Владата и Парламентот преземаат нешто што би ги унапредувале меѓунационалните односи во оваа земја.

Иако на прв поглед ваквите постапки се за поздравување, пред се поради принципиелниот приод кон решавањето на проблемите но не и поради некои гаранции дека тие прашања вистински ќе се решаваат.

Времето за разгледување на овие проблеми не е одредено најцелисходно, имајќи ги предвид состојбите надвор од Парламентот. Тензиите кои секојдневно ги наметнува една група истуинизирани студенти македонци кои нивната среќа сакаат да ја градат врз несреќата на другите. Евентуалната остварена среќа би била многу флуидна затоа што таквата среќа градена со помош на сопствениот национализам и шовинизам, кое за жал се поддржува и од некои универзитетски професори и академци ќе им се врати како бумеранг и ќе води кон уште поголема национална нетрпеливост и конфликти.

Дека тие студенти беа манипулирани, се виде од првиот ден на нивните протести, како и дека нивните постапки беа координирани од одредени партиски ментори. Таквите ментори и слични на нив, покрај сите индикации набргу ќе излезат вон институционално на политичка сцена, ќе ги заборават и албанците и гасните комори, а крајната цел ќе

XXIV/7.-

им биде соборувањето на актуелната Влада. Така дефинитивно ќе се докаже дека студентските протести инспирирани поради некој парцијален закон за воведување на албанскиот јазик во наставата на Педагошкиот факултет во Скопје биле само фарса на една добро испланирала политичка предигра со сосема друга политичка позадина.

Ова е едната страна на вистината.

Другата, заради што не можам да верувам дека оваа седница ќе биде плодотворна и дека Декларацијата за толеранција и унапредување на меѓунационалните односи во Република Македонија ќе има некое прагматично значење, е и фактот што во досегашната практика наметливо тоа се покажува. Поради дискрапанцијата на донесените ставови, заклучоци и закони кои не се преточени во практиката.

Најсвеж пример е Законот за личната карта кој делумно е во прилог на националностите поради можноста за употреба на автентичната транскрипција, меѓутоа и тој закон остана неостварлив.

Вистина е дека ни требаат декларации и други документи од ваков вид што ќе ги унапредуваат нашите меѓусебни односи и ќе ја засилат меѓусебната доверба. Албанците, недвосмислено се за Македонија, но не за било каква Македонија. Тие се за независна и демократска Македонија, на рамноправни граѓани кои живеат во неа, а не за унитарна и национална држава на македонскиот народ каде немакедонците, поконкретно албанците ќе се третираат како граѓани од втор ред и подложни на дискриминација.

Албанците во актуелниот момент пледираат пред се на две прашања од корпусот на правата што им припаѓаат. Тоа е употребата на албанскиот јазик како службен јазик, па употребата на јазикот и во овој Парламент, како и разрешувањето на проблемот со високото образование на албанците кое тлее веќе пет децении без шанси за

XXIV/8.-

разрешување во склоп на Универзитетот "Свети Кирил и Методиј". Албанците во Македонија, поконкретно ПДП нема две опции. Ниту друго алтернативно решение, туку само едно. Тоа е тетовскиот универзитет што реално и успешно функционира веќе три години.

Токму поради тоа пратениците албанци беа индиферентни околу донесувањето на половични закони како што беше Законот за Педагошкиот факултет. Тој од почетокот се оспорува од една група студенти од Педагошкиот факултет. За жал македонските интелектуалци кои не се без општествено влијание не го кренаа нивниот глас во прилог на високото образование на албанците кое го детерминира целокупниот развој на земјата и една голема цивилизациска потреба за сите граѓани па и за албанците. Тетовскиот универзитет е наша дефинитивна определба која не е вперена против македонскиот народ. А, вистинските интелектуалци, со своите настапи во духот на толеранцијата взаемноста и довербата можат да го градат мнението на македонската јавност во позитивна насока.

Но, прашањето на меѓунационалните односи не е работа само на интелектуалците, туку пред се на политиката, политичарите и луѓето кои ги водат политичките партии.

Сосема на крај имав една забелешка, сигурно и вие за- бележавте дека Владата нема подеднаков однос спрема сите пратеници. Јас само ќе наведам два примера, господинот министер за правда Владо Поповски реплицираше на господинот Харуни. Госпоѓата министерка за образование и физичка култура Софија Тодорова му реплицираше на господинот Таири. Без оглед дали со право или без тоа, за овој повод не е битно. Меѓутоа, господинот Стојановски истури многу невистини, измислици но никој од Владата не стана да му реплицира или се ограда од неговите квалификации за албанците во целина, а посебно за албанците во Тетово. И овој случај говори за нашата принципиелност

XXIV/9.-

или нашата рамноправност. Но, тоа нека биде предмет на оценка на самата Влада на Република Македонија.

Благодарам.

ТИТО ПЕТКОВСКИ:

Има збор господин Поповски Љупчо.

ЉУБОМИР ПОПОВСКИ:

Почитуван претседателе на државата, почитуван премиеру, дами и господа пратеници,

Почитувајќи го апелот на претседателот на Собранието ќе ја преполовам мојата дискусија, колку само да потсетам зошто се собиравме овие денови, ако не се лажам веќе трет ден дискутираме во врска со една многу значајна тема и за еден документ за кој што многу малку се спомна во досегашната дискусија.

Не е ништо ново ако речам дека сферата на меѓуетничките односи е една од најчувствителните во градењето на секоја стабилна и просперитетна држава. Исто така не е непознато дека овие проблеми не се решаваат еднаш за секогаш и преку ноќ. Дури и земјите со највисоки дострели на овој план, а јас меѓу нив ја вбројувам и Македонија, не можат да тврдат дека ова прашање го имаат апсолвирано целосно и дефинитивно.

Дека е тоа така говори фактот што Меѓународната заедница вложува континуирани напори за усвојување на повелби и декларации, како што беше впрочем и Декларацијата на Европската Унија и Конвенцијата на ОБСЕ, со кои не само што се утврдуваат принципите за обезбедување рамноправност и заштита на разните етникуми, туку државите потписнички се обврзуваат проблемите на ова поле да ги решаваат во рамките на актуелните институции.

XXIV/10.-

Тоа е единствениот начин да се совлада чувството за домаќин и потстанар и да се обезбеди малцинствата, државата во која што живеат да ја чувствуваат за своја заедничка држава.

Раководејќи се од ова група пратеници на Собранието на РМ предложи донесување на Декларација за унапредуваше на меѓуетничките односи во духот на толеранцијата, дијалогот и взаемното почитување и доверба. Парламентарната група на СДСМ, како и останатите парламентарни групи и пратеници, разгледувајќи го овој предлог - документ оцени дека е тоа акт кој треба да се прифати, што значи дека пратениците на СДСМ ќе гласат за него, а се надевам и сите други потпишани и непотпишани пратеници.

Предлог-декларацијата ја доживуваме како платформа што треба во моментот да ги релаксира нараснатите тензии во меѓуетничките односи во Македонија, да ги отстрани погрешните методи, да ја соголи и измири остварливоста на актуелните политички пароли во дадениот момент и на тој начин што е уште позначајно да се отвори перспектива на состојбите на овој план да се развиваат во позитивна на-сока.

Оценка на парламентарната група на СДСМ е дека Предлог-платформата ги утврдува глобалните, а во одредени подрачја и конкретните обврски на државата и нејзините институции, но и на многу други општествени субјекти, било владини, политички или неполитички односно непартиски, активно да работат на развивањето и градењето стабилни, толерантни меѓуетнички односи што ќе значат уважување и почитување меѓу различните етникуми.

ЉУБОМИР ПОПОВСКИ: (Продолжение)

Сметаме дека тоа е единствен начин за да јазот што започна интензивно да се продлабочува и шира меѓу македонскиот народ и припадниците на националностите на нивната припадност, за што процесите кои што сега се одви а во кое најголем дел се инволвирани млади луѓе се закануваат за создавање на една железна завеса, кинески ѕид меѓу цели генерации. Вгнездувањето на омразата врз етничка омраза во душите на младата популација на која и припаѓа денешнината е пакт кон мракот во иднина- та на која нема опстанок без оглед на нашата национална припадност.

За СДСМ во целината и за нашата парламентарна група како и за останатите предлагачи на Декларацијата нема друга алтернатива од она што го предлагаме, отворен дијалог за сите прашања кои заеднички не измачуваат. Тоа е уште попотребно кога се во прашање меѓуетничките односи. Тука мора да завладее разумот над митологијата и јуначењето или докажувањето на улица, кој е поголем македонец, кој е поголем албанец, зошто веќе видовме на изјавите за протерување на албанците од Македонија, за гасните комори, другата страна одговори со особена жештина и заканувачки изјави и манифестации насочени кон македонците, во прв ред во Западниот дел на македонската држава со најави за создавање на регионални парадржавни творби за освојување на Тетово и деградирање на турското малцинство. Значи на уличниот повик се одговара со уличен повик, на протестот со протест, на бунтот со бунт и може да претпоставува каде тоа се води.

Од она што исто така е од исклучително значење на што посебно се инсистира во декларацијата што ја предлагаме и во декларацијата од Европската унија е дијалогот за состојбите во меѓуетничките односи да се врати во институциите на системот, и тука со ладни глави без страсти и опиеност од масовноста на уличните протести да ги бараме

решенијата и тоа решенија кои нема да бидат наметнати бидејќи во теков случај тие уште повеќе ќе ги провоцираат состојбите и незадоволствата, туку решенија кои ќе бидат во интерес на националните и државните интереси на РМ.

Оттука за мене лично, а верувам и за сите предлагачи декларацијата е всушност напор да се реafirмира и продолжи досегашната политика на нашата држава, во оваа сфера која даваше непорен придонес за стабилноста на Македонија. Само на тој начин можеме да го продолжиме функционирањето на правната држава како основен услов за демократија и заштита на човековите права без било каква дискриминација. Ако така ги воспоставиме односите тогаш е неспорно дека државата успешно ќе може да одговори на своите обврски, ќе може со уставни и законски средства да се бори против заговорниците за територијална дезинтеграција на земјата за создавање на парадржавни организации, институции од било кој вид.

Исто така би сакал да подвлечам дека ниту имавме намера со оваа расправа по ова важно прашање да ги избегнеме другите актуелни проблеми и состојби од било кој карактер во нашата држава затоа што сакаат да не обвинат некои политички партии, пред се колегите од Либералната партија ниту да ги преувеличине или да ги препотенцираме односите во меѓунационалната сфера, а со тоа да ги исплашиме и да ги вознемириме граѓаните на РМ. Туку сакаме реално и одговорно да укажеме, да предупредиме на можните последици од развојот на настаните за иднината на оваа држава доколку се напушти овој концепт на институционално решавање на сите отворени прашања во оваа сфера, било да се тие плод на историски предрасуди од племенски тип или салонско месијанство до ретроградни и недемократски методи и процеси на заштита на посебноста, на исклучивоста на национална, верска и политичка основа.

Токму затоа заради нашата заедничка иднина ве повикувам да ја прифатиме декларацијата за унапредување на меѓуетничките односи во духот на толеранцијата, дијалогот и взаемното почитување и доверба. Со тоа ќе потврдиме и пред домашната и пред меѓународната заедница дека умееме, сакаме и можеме проблемите да ги решаваме на цивилизиран и демократски начин кој што денес единствено го прифаќа и поддржува современиот свет на тој начин да го одржиме меѓународниот рејтинг на РМ како демократска, парламентарна и граѓанска држава, чии граѓани уживаат рамноправност и заштита на нивните не само индивидуални туку и колективни права.

И, на крајот, би сакал да ја искажам следната мисла: Многу ми се допадна изјавата на еден мој колега дека е среќен што не припаѓа на партија на националисти или на политичка групација која не и ускратува права на други. Морам да признам дека уште повеќе ми се допадна изјавата на нашиот премиер кога рече дека нема разлика помеѓу лош и помалку лош национализам, предизвикан и изворен национализам или пак одбрамбен или наметнат. Вистинското прашаше за сите нас дали имаме доблест и храброст наводните разлики помеѓу нив, се мисли на национализмите, да ги елиминираме и тоа јавно, гласно и јасно, пред се тоа да го направиме во рамките на сопствените етноси.

Благодарам.

ТИТО ПЕТКОВСКИ:

Има збор господин Минов.

ПАНЧЕ МИНОВ:

Почитуван претседателе на државата, почитуван претседателе на Собранието, почитуван премиере и членови на Влада, после ова читање од претходниот дискусант, навистина немам причина и јас да се откажам од мојата дискусија.

Најнапред сакам да се осврнам на неодминливото на односите помеѓу Парламентот и Владата. Владата и по поводница ја продолжува својата досегашна пракса на потценувачки однос и девалвирање на Парламентот како највисок политички и законодавен дои и тоа преку диктирање на сопствени дневни редови, модифицирање на стварните пратенички барања, игнорирање на вистинските актуелни проблеми преку предизвикување на расправа за меѓунационалните односи, негирање на правото на Парламентот, а со тоа и на јавноста да се информираат за ставовите на Владата од затворената седница по повод актуелните настани за средношколските и студентските демонстрации, а тоа со цел узурпирање за себе монополот на одговорност за се во државата, а фактички избегнувајќи ја сопствената одговорност за нараснатите проблеми и актуелни проблеми во Републиката.

Погрешна е политиката на Владата која што врши подвојување на граѓаните и на политичките субјекти на тие што се со Владата дека се за соживот заедничко живеење и стабилност на РМ и оние кои не се со Владата а кои се против соживот, заедничко живеење и стабилност на РМ.

Убеден сум дека секој одговорен граѓанин и политички субјект е свесен дека единствено можна е опцијата на соживот и заедничко живеење во РМ. Тоа е државен, национален интерес во РМ. И никако не треба да претставува предмет на политичка борба и партиско пресметување. Владата досега не ја искористи својата превасходна одговорност, а по повод актуелните настани да изврши мобилизирање на сите релевантни фактори во државата во еден општо политички дијалог во една толерантна атмосфера на демократски начин преку институции на системот, решавање на отворените прашања и развивање на меѓунационалните односи во рамките на Уставот.

Соопштенијата за постоење на сценарио со исто така постоење на тајни штабови за фазно дестабилизирање на Републиката, а не обелоденувајќи ги носителите на истите фактички не може поинаку да се сфати освен инструмент и форма на Владата за предизвикување на меѓунационални тензии и страв кај граѓаните свртување на вниманието на граѓаните од вистинските актуелни проблеми, а се со цел избегнувајќи ја сопствената одговорност за нараснатите неповолни состојби во РМ. Како поинаку да се сфати отсуството на кривично правно санкционирање на вршителите на таквото дестабилизирање и подривање на уставното уредување на Републиката или пак отсуството на кривично правно санкционирање на исто така извршителите на распирувањето на меѓунационална и меѓуверска омраза, примерот на носителот на паролата гасна комора за албанците.

Понатаму, Законот за употреба на јазиците на националностите на Педагошкиот факултет не е вистинската причина. Реагирањата по однос на овој закон се заради неговото доцнење во донесувањето, а во меѓувреме повеќегодишно опстојување или неколкугодишно опстојување на Тетовскиот универзитет и логички заклучокот да се сфати како политичка отстапка на Владата кон својот коалиционен партнер да ги застапува албанците во Владата на една неможност и одлагање на донесување на Законот за високото образование пак да се заштити постојниот состав на Владата.

Отсуствува од страна на Владата еден позитивен однос кон инаку оправданите барања на средношколската и студентската младина во правец на воведување на еден слободен и рамноправен упис на студентите со јасно утврдени критериуми, со намалување на школарината која е навистина превисока, со изградување на единствен, интегрален образовен систем во согласност со Уставот, со доследна заштита на уставното право на автономност на универзитетот и слично.

Владата нема резултати во вршењето на власта на економски, политички и социјален план и тоа изразено во следните последици: пропаст на стопанството, како да има програма за уништување на стопанството. Големо осиромашување на граѓаните кое веќе не е издржливо и за коинциденција зачудувачка неосетливост спрема стварните социјални проблеми на граѓаните, само да спомнам еден пример, тромесечно каснење на социјалните примања на невработените, стечајците и работниците кои се технолошки вишок. Форсирање на елементи на еднопартискиот систем преку привилегии по однос на припадноста на партијата на власт. Ограничување на просторот на повеќепартискиот плурализам. Мајоризација во одлучувањето. Недозволување на различни мислења. Отсуство на демократска процедура и парламентарна демократија што навлекува да се прибегне кон методот на улица што сега ни се случува. Блокада на граѓанскиот суверенитет, само да ги спомнам потписите за предвремени избори. Немање на парламентарна контрола на извршната власт што без друго овозможи и создаде појава на незаконитост, на неодговорност и афери штедилниците и штедењата на граѓаните, злоупотребите на лекарства и тн.

Заради немањето резултати во вршењето на власта што предизвика крајно недоволни состојби во државата заедно со незаконските афери кои навистина ја дестабилизираат РМ неминовна е промена и одговорност на Владата, што паралелно со неодложното и обавезно разрешување на отворените прашања и поставување на основите за развој на меѓунационалните односи, тоа е всушност грижливиот и одговорен однос на секој граѓанин за сопствената и иднината на своето семејство како и за иднината на нашата татковина Република Македонија.

Благодарам.

XXV/7

ТИТО ПЕТКОВСКИ:

Има збор господин Амди Бајрам.

Се откажува.

Има збор господин Симјановски.

НАУМ СИМЈАНОВСКИ:

Почитуван господине претседателе на држава, почитуван претседател на Собрание, почитуван премиере, министри, колеги пратеници,

Можеби мојата дискусија да беше на почетокот на оваа седница ќе имаше друг каналитет, по други теми, вака гледано и слушајќи ги моите колеги кој ги опфатија доста теми од оваа проблематика, мене единствено ми останува да опсервирам два-три проблеми кој оценив дека не беа доволно застапени, воопшто не беа ни спомнати во дискусиите на моите претходници.

Имено, прво ќе ја започнам една моја лична опсервација за декларацијата од Европската заедница која прати доста пораки кон целата наша нација изразена преку поддршка кон РМ во одредени демократски транзитивни процеси и одредени транзитивни демократски процеси како и посебно загриженост во однос на последните демонстрации во РМ, како и за стабилноста во регионот пошироко. И се така до петата точка од Декларацијата која мене лично ме покренала во подготовките на размислувањето за дискусија, а тоа е последната поддршка на апелот на премиерот на Владата на РМ, сепаратно издвоена во однос на останатите политички сили во РМ, по однос на пристапот на решавање на зададените проблеми. И, тука е мојата реакција, дали со една ваква поделба на политичките сили чии субјекти се граѓаните на РМ, поточно на едни се дава условна поддршка, а другите протоколарно се спомнуваат, не се врши нарушување на суверенитетот на граѓаните на РМ од кои зависи целокупниот суверенитет на РМ. Класификацијата на граѓани од прв и втор ред,

поточно на граѓани со поддршка од Европска заедница и без поддршка од Европска заедница го оценувам како флагрантно кршење на оние постулати кој ни ги дава Европската заедница, а во овој случај таа ги прекршува. Само да потсетам, да посебно стручњациите од Европската заедница ги оценуваа со највисоки оценки уставните решенија на Уставот на Република Македонија, во однос на националните малцинства и истите се со многу поголема норма нормативна издржаност во однос на мноштвото декларации кои ги има во својата датотека самата Европска унија. Поради тоа ваквиот начин на презентирање на меѓународни акти го оценувам како одреден притисок врз одржувањето на оваа седница, како и на автономното лично мое изјаснување по ова прашање. Сепак ценам дека треба да се остават граѓаните на Република Македонија сами да ги изнајдат решенијата за настанатите проблеми преку легитимните механизми на организирање на сопствената држава. А што се однесува до апелот на премиерот такво нешто не беше дефинирано во времето пред одржувањето на оваа седница. Единствено претседателот господинот Глигоров во своето годишно обраќање до нацијата колку што се сеќавам, на три наврати се осврнуваше на политиката на меѓунационалните односи, со предложени решенија од негова страна. А од стручни анализи од тоа обраќање кога претседател на држава на еден проблем трипати ќе се наврати во својот говор е доволен показател да решенијата кои се понудени имаат тежина на апел кон нацијата. Сепак аналитичарите на Европската заедница ценам да направиле мал технички превид и како таков јас го рангирам. Но отворено е прашањето што ако дојдеа и други декларации со различни толаритети од различни места на Земјината топка. По ова мое лично убедување тежината на проблемот на меѓуетничките и меѓунационалните односи е од есенцијално значење за самобитот на Република Македонија.

XXV/9

Поради тоа пристапот кон надминување на состојбите го гледам во изготвување на единствена државна програма. Во неа треба да бидат лоцирани сите детерминанти кои го опкружуваат идеалниот пат, кој ќе треба да се пронајде за излез од овие состојби. Ако генерациите пред нас не ги поставиле фундаментите на она место на кое требало да бидат ова Собрание и овие генерации тоа треба да го постигнат.

НАУМ СИМЈАНОВСКИ:

Но пред треба да обезбедиме единство на Македонците зошто со ваков досегашен меѓусебен однос се гледа до каде се донесени работите. Не треба, туку мора оваа единствена програма да ја изградиме зошто тоа нема да биде само за овој милениум, туку и за многу генерации после нас, а мораме и да се оддолжиме кон историските завети за опстојување на оваа држава Република Македонија. На тоа единство се надоградуваат сите понатамошни зафати во оваа држава. Вака повторно и колку да се благородни постулатите на Декларацијата поднесена од група пратеници од неколку политички партии во говорот на премиерот, Либералната партија и нејзините членови не беа ни спомнати. Зарем повторно поделби, раздвојување, нетолеранција и неконтрактибилност. Затоа крајно време е сите субјекти во оваа држава започнувајќи од претседателот на државата и останатите претставници на организмот на државата прво да седнат на заедничка маса и да започне дијалог. Резултатите можеби ќе дојдат и по 10 години,но>во овој момент ценам дека доволно е само почеток со дијалог.

Другата детерминанта ќе објаснам преку конкретен пример значаен економски деловен проблем се јавува во претпријатие од Република Македонија кое во овој момент го води член од Либералната партија. Се активира ресорно министерство на Владата на Република Македонија водено од член на СДС. Индиректно проблемот се пренесува, се преселува во наша македонска амбасада преку Министерството аз надворешни работи водено од член на СДС, министер член на СДС. Амбасадорот во таа наша амбасада е од албанска националност. По повеќемесечни ангажирања проблемот е надминат за добробит на сите четири субјекти, а најповеќе за суштествување на Република Македонија. Поставувам прашање зошто? И давам одговор. Затоа што се имаше цел и се сакаше да се дојде до таа цел. Затоа во државната единствена програма до која мора да дојде целта е јасна, Република Македонија.

XXVI/2.-

Сакањето да се дојде до неа го имаме сите. Дијалогот мораме да го започнеме, со животот ни е предодреден, нормите европски детерминирани. Со ова патот е веќе трасиран.

Предлагам конечно да се тргне од почетната позиција.

МИХАИЛ ДАНЕВСКИ:

Почитуван претседателе на државата, почитуван претседателе на Парламентот, господин премиер, господа министри, пратеници, не се нарушени меѓуетничките односи во Република Македонија. Мислам дека ова е констатација на тридневната дебата овде што ја водиме во Парламентот. Поттик за мојата дискусија е она што го прочита г-дин Кадриу во оној леток со грозоморен текст каде што читаше некои тези кои некаде беа спомнати уште 1990 година во меѓу двата круга од г-динот Голубовски кој беше на функција во ВМРО-ДПМНЕ потпретседател. Истите тези беа: шиптарите треба да се иселат од Западна Македонија. Мислам дека тие тези кои ги искажа и г-дин Голубовски беа и се во една насока и една функција. Ако знаеме дека г-динот Голубовски сега е на висока функција во Владата и под менторство на СДС не треба коментар.

Другата теза со иста содржина, мислам другите тези кои беа истакнати 1992 година во Струга од еден исто така висок функционер на ПДП г-динот Мерсим Положани кој се залагаше за Илирида. Не би коментирал што е тоа е исто така висок функционер во Владата на Република Македонија, заменик министер за правда. Сите овие игри господин претседателе на држава се во Владата на Република Македонија. Да ги оставиме студентите да не ги поврзуваме со меѓуетничките односи во Република Македонија. меѓуетничките односи во Република Македонија не се нарушени. И оној што ќе посегне во овој контекст во нарушување на меѓуетничките односи ќе се изгори. Затоа само разговорот за проблемите на граѓаните овде во овој Парламент и барањето одговорност од Владата за сите проблеми на граѓаните може да ја врати вербата на сите граѓани и сите националности во институциите на системот на РМ.

ТИТО ПЕТКОВСКИ:

Може ли да констатирам дека листата на пријавените дискусанти е исцрпена и дека повеќе никој не се јавува за збор.

Почитувани дами и господа пратеници на Собранието ќе му се обрати претседателот на Република Македонија г-динот Киро Глигоров.

Има збор г-динот Киро Глигоров.

КИРО ГЛИГОРОВ:

Почитувани пратенички и пратеници, дозволете ми иако е веќе крај на третиот ден на оваа дебата и јас да Ви се обратам по овој би рекол исклучително важен, во овој би рекол исклучително важен политички момент во нашата земја.

Неколкудневната расправа на овој највисок законодавен дом покажа извонредна зрелост и одговорност за едно од најчувствителните прашања за опстанокот и развојот на Република Македонија. Тоа се како што и многу од Вас констатираа меѓунационалните односи. Во таа смисла Декларацијата предложена за ова заседание е уште еден доказ за вистинската определеност и трајните цели на најголемиот број на политичките субјекти и граѓаните на Република Македонија. Република Македонија денес се најде пред нови тешки предизвици. Токму затоа ова е и момент на исклучително голема политичка одговорност да се соберат сили кои врз понудениот реален политички концепт за почитување на Уставот, за гарантирање на демократските институции на системот, за меѓунационална толеранција и почитување со сите нив и со таков однос спрема овие нешта ќе ја надминеме и оваа чувствителна криза за опстанокот и развојот на нашата Република. Токму затоа и денес од оваа говорница како претседател на сите граѓани, тоа го подвлекувам на Република Македонија, сакам да подвлечам дека опстанокот на стабилна и безбедна Република Македонија е безсомнено во интерес на сите граѓани на Република Македонија без оглед на националност, вера, културна и друга припадност. Таа стабилност и безбедност почива врз одредени неспорни константи.

Прво, Република Македонија е независна и демократска земја. Нејзиниот суверенитет почива врз неприкосновениот суверенитет на граѓанинот на Република Македонија и таа заедничка татковина на македонскиот народ и на сите националности што живеат во неа: Албанците, Турците, Ромите, Србите, Власите. Врз принципите на

XXVI/5.-

национална рамноправност, меѓуетничко разбирање и толеранција е можен соживот, можна е демократија и обезбедена е во тој случај и иднината на оваа земја. Често пати во политичките, во настапите на одделни политички лидери на телевизиски и други емисии се говореше дека синтагмата соживот била само превод на принципот братство единство, што е апсолутно неточно. Соживотот е превод од општо прифатениот термин во сите меѓународни институции, а тоа е кохабитација, кохабитејшн, кохабитасион итн. Овие принципи почиваат врз нашето традиционално историско искуство, но што е уште поважно и врз нашите современи демократски аспирации врз нашата мирољубивост и конструктивност. Да не беа тие принципи основа на нашето делување на изградбата на нашето законодавство, на нашиот Устав, на нашата надворешна политика итн. немаше оваа земја да доживеееш стогодишен мирен период при ваков Балкан, при овие војни, жртви, разузрнувања и се што се случуваше во нашето непосредно соседство и со што се згрозуваше целиот свет.

Втората и не помалку важна константа е геостратегиската позиција на нашата земја живееме почитувани пратеници, на сосема конкретно место и во конкретни услови на Балканот преполн со трагични и крвави искуства на меѓуетнички конфликти, геноциди и крвопролевања. Искуства кои се и денес присутни во нашето соседство. Секако и на Балканот каде последниве денови големите економско социјални и политички кризи во земјите во транзиција доживуваат кулминација и се закануваат врз пошироката стабилност на регионот. Токму последните месеци во нашето непосредно соседство се случија исклучително драматични внатрешни политички и економско социјални кризи. Иако не би сакал да ја споредам состојбата во нашата земја со тоа што се случуваше во Белград, Софија или сега Тирана. Сепак би сакал да подвлечам дека токму тие искуства покажуваат како може да се девалвира достоинството на цели народи и држави. А во нашиот случај

XXVI/6.-

сосема одговорно тврдам без било каква емоција дека тој обид за девалвација или поточно за инструментализација на објективните незадоволства на луѓето може да предизвика многу потешки последици по интересите на граѓаните на Република Македонија, а што е најважно и по интегритетот на тешко спечалената држава. Мислам дека тоа не смееме да го заборавиме. Интересите на дел од соседите спрема Македонија се едно од тие чувствителни и ризични константи на нашето опкружување.

КИРО ГЛИГОРОВ: (продолжение)

И затоа во моментот е многу неодговорно кога дел од политичките субјекти и лидери во земјава нудат решенијата од непосредното соседство. Јас сум, сепак, длабоко убеден дека граѓаните на Република Македонија собрале доволно вековно искуство и мудрост за да не дозволат таква инструментализација со нивните интереси и цели, која може да предизвика не само хаотична состојба во земјата, туку и негација на основните државни интереси.

При сите политички судири, расправи, при сите различни гледања и интереси не смееме да заборавиме, пред малку некој тоа го спомна, дека сме сите граѓани на Република Македонија и носиме и права и одговорности врз нашиот Устав и сето тоа друго законодавство.

И последната, не помалку константа е прогресивното светско искуство. Ние како Република Македонија не сме единствен случај на етнички мешана држава, ниту како таква сме предмет на некакво светско експериментирање, што да се прави во таква држава со мешано население. Ниту сме ексклузивен пример на политика на соживот и меѓусебна толеранција. Тоа се се веќе во помала или во поголема мера стечени искуства во многу земји и после многу тешки настани кои се ги преживеале на патот да најдат една точка каде се среќаваат интересите на граѓаните од различни националности, а пред се интересите на граѓаните како такви.

Еден државник во Советот на Европа на Парламентарното Собрание искажа една мисла, која би сакал да ви ја изнесам без оглед дали вие со тоа исцело се слагаме, но она наведува на едно друго

XXVII/2.-

размислување кое се однесува за нас, нашите права и одговорности и нашата држава. Примерот му беше Србија. Таму вели сите граѓани се прво Срби, па се потоа граѓани на таа држава, а потоа се делат на, потоа се искажуваат другите разлики кои постојат меѓу нив. А вели "мене ми се чини дека е тоа политика на обрната пирамида. Би требало да тргнеме од тоа дека сме прво луѓе, па потоа сме граѓани на нашата Држава. И најпосле, затоа што е на последно место не е помалку важно се разликуваме по својата национална, културна, историска и друга судбина. Затоа што, вели, тогаш пирамидата се става на својата основица. Тогаш никој народ не мрзи друг народ. Никој граѓанин не се чувствува да е граѓанин од прв, втор или трет ред, туку сите се граѓани со еднакви права.

Трето, секој слободно може да ги искажува сите оние елементи, карактеристики што го одликуваат тој народ, таа нација таа вера и тн. Сето тоа заедно тогаш може кохерентно да се разгледува како процес на една перманентна интеграција на општество во кое живеат луѓе сите се граѓани, но во исто време и даваат слика на една широка палета од богати, различни форми на културно, национално обичаено и друго претставување'.

Затоа светските позитивни искуства почиваат токму врз такви примери. Многубројни се Европските земји што тоа го потврдуваат и спротивно обратните искуства ги носат со себе, за жал, најтешките конфликти и несреќи и војните.

Дами и господа, сакав да укажам на овие константи за да не заборавиме дека живееме сега и овде и дека имаме обврска, пред се, да ја сочуваме Државата. И тоа не само за нас и да се изживуваме при постоењето на оваа држава со сите наши недоразбирања, нетрпеливости, амбиции, суети итн.

XXVII/3.-

И уште повеќе, ова го подвлеков за уште еднаш да ја повторам суштината на основните и долгорочни начела што гарантираат човечки и граѓански интегритет на секој жител на Македонија и врз основа на тоа демократски амбиент, правна рамка и ефикасна политика на внатрешната стабилност и вкупната безбедност на земјата.

А тоа се принципите не треба да ги бараме далеку и во некои други документи. Тие принципи се запишани и утврдени во нашиот Устав. И во политиката што произлегува од долгорочните цели на граѓаните на Република Македонија. А тоа се: Парламентарна демократија и правна држава. Ние од почеток се определивме за таа идеја и за таа насока.

Потоа, почитување на Уставот, законите и примена на меѓународните стандарди за правата на националностите. Меѓунационална толеранција и разбирање. Тоа многупати беше спомнато. Ретко можеше да се најде говорник кој не ја спомна таа максима, но секој треба во себе да се запраша што сторил и што може да стори, навистина, толеранцијата, соживотот меѓусебното почитување да заживеат на повисок степен. Никој нема илузија дека тоа ќе се случи со донесувањето на Декларацијата, која јас, инаку, ја поддржувам.

КИРО ГЛИГОРОВ: (продолжение)

И со решавањето на еден друг или трет проблем кој се поставува на дневен ред пред ова Собрание а ги тангира меѓунационалните односи. Но, ако е тоа дирекцијата која се движи, која ја сметаме за правец кој не води до целта, тогаш со претек на време со генерации кои ќе дојдат, а гледаме еве и новите генерации исто така се во недоумица околу тоа прашање и се разликуваат од оние гледања кои еве тој така извикан закон на јазичите на Педагошкиот факултет ги подели, ги доведе до тоа да штрајкуваат со глад. Ако е точно, а тоа го слушнав од телевизијата дека денеска решиле студентите да престанат да штрајкуваат со глад што е навистина и паметна одлука и храбра одлука, бидејќи ако еднаш си седна да штрајкуваш со глад, ако пркосот, желбата да докажеш дека и животот ќе го жртвуваш за да ја оствариш целта да се одмени овој закон за Педагошкиот факултет или оти со тоа ќе обезбедиш за една недела да го донесеме законот за високото образование, тогаш една таква одлука говори дека сепак и тие млади луѓе кои често ги дисквалификуваат може да преовладее разумот. Таа одлука е, по мое мислење првиот чекор кон тоа, да се разбереме, да бидеме подготвени на дијалог, да разговараме најотворено за сите тие прашања и никому да не му падне капа од глава ако утредента се согласиме за едното или за другото, се надевам дека ќе се согласиме за она што овој висок дом, највисок дом, го донесе како Закон.

Потоа, во редот на тие принципи кои на некој начин се идеи кои не водат, како држава, напред и во уредувањето на внатрешните, а уште повеќе на меѓународните односи тоа е политиката на еквилибранска кон соседите која исто така беше толку пати напаѓана со аргументи кои имаа

поголем или помал формален значај и карактер, но тоа неразбирање на таа политика покажуваше колку малку се познава вистинската историја и трагедија на македонскиот народ во целиот овој век, а може да се каже во последните 150 години кога низ неколку востанија се до 1941 година дури не се сврставме на правата страна не можевме да обезбедиме последни на Балканот да имаме сопствена држава.

Се разбира, неизбежно е да се спомне и она што е исто така една кардинална идеја која нема утре да се оствари, но секој ден се чекори со по некој чекор кон неа, а тоа е нашата европска ориентација и нашата насоченост еден ден кога тоа ќе биде можно кога ние ќе бидеме подготвени да се најдеме во единствениот денеска безбедносен систем тоа е НАТО и Североатланската алијанса.

Јас, неколку пати сум рекол, ќе повторам, јас таму ја гледам иднината на РМ. Се чини деновите токму овие столбови на стабилноста се повторно на удар. Тука се велеше дека не постои проблем за меѓунационалните односи. Тоа е измислена работа затоа што треба да се покријат економските, социјалните и другите проблеми, промашувања, да се стави на страна историјата на штедилницата ТАТ и сите нејзини последици кои голем број граѓани ги погодија и т

Сеништето на националните радикализми и уривачките пориви повторно жестоко се обидуваат да се појават на улиците. Тоа е факт, тоа секој ден го гледаме на улица и тоа трае веќе 20 и повеќе денови, а исто така сме сведоци на повик на една најголема опозициона партија на 27 март да се направи таков митинг преку кој со сите средства ќе се обезбеди да си отиде оваа Влада, еве денеска слушнавме овде и овој Претседател на државата и да дојдат вистинските луѓе кои сите овие проблеми ќе ги разрешат на општо добро и дека народот ќе им биде благодарен за тоа.

Се ова се случува вон институциите на системот и во подгревањето на анархични состојби во земјата се активни доста фактори без некое користење на термини дека постојат сценарија, зад тоа стојат н езнам какви мрачни сили и тн. но факт е дека тоа не може со денови да трае, да се одржува, постојано да се подгрева и тн. ако некои или повеќето од нив не се ангажирани во тој правец да се создава кај граѓаните незадоволство, да расте гневот па и стравот затоа што сите гледаат овие денови што се случува на улиците на Тирана, Валона, Гирокастро и други градови и ни еден родител, ни едно семејство не може тоа мирно да го гледа кога тоа се случува тука до нашата граница, а да не помисли, па можеби тоа ќе се прелее кај нас ако ние им пружиме шанса да може тоа нешто да се случи и во оваа земја, а тогаш, длабоко сум убеден, бидејќи ете како постар човек подолго живеам и ја знам на сопсвено искуство историјата на нашиот народ или што се се поминало барем од Првата светска војна па наваму и знам, убеден сум дека во тој случај ако се случи такво нешто во Македонија, ќе се запали Балканот. Ние тоа го говоревме не само јас, претседателот на Владата, министерот за надворешни работи и другите министри во контактите со меѓународните фактори и институции.

КИРО ГЛИГОРОВ: (продолжение)

Тоа го реков во воведниот збор на Советот на Европа, кога ме поканија да говорам пред Парламентарното собрание, мирот и стабилноста на Република Македонија се залог, гаранција дека може на југот на Балканот да се сочува мир, да не се прошири војната и да не дојде до нова балканска војна. И обратно. Не случајно и балканските војни, и Првата светска војна, меѓу другите причини, биле токму заради Македонија, нејзината поделба и интересите сврзани со сето тоа, било на околните соседи, кои можеби биле некогаш и маша на некој поголем, но и на поголемите, со оглед на нивните интереси да се инсталираат во овој регион, да имаат предоминантно значење и т.н. Сето тоа е проследено со психоза на страв и недоверба кај граѓаните, а нив, покрај материјалните и социјални тешкотии не им треба многу за да се потпалат и некои чувства кои во по нормални прилики, подобри услови на живеење се негде запретани и не доаѓаат до израз. Во ваква ситуација можат да станат каписла која може да запали голем огин на Балканот и повторно да почнат соседите да се грижат што станува со Македонија. Еве, овие денови веќе читаме, по повод на она што се случува на улиците кај нас, во бугарските и другите весници, каде е излезот на Македонија ако сака да опстане како држава. Треба да најде начин да се разбере со својот стар пријател и сосед и тогаш е нејзината иднина гарантирана. Тоа утре ќе го речат и многу значајни политички кругови во Србија кои се делумно на власт, делумно не се на власт, но се многу влијателни фактори и носители на тој национализам кој ја доведе Србија во ваква ситуација. Да не говорам за Грција, Албанија и т.н. Тоа се сосема класични, би рекол рецепти применети во нашето непосредно и пошироко соседство преку предизвикување на меѓуетнички судир, да се тоа искористи, не само за насилно освојување на власта, говориме за

XXIX/2.-

Не само за насилно освојување на власта, говориме за демократија, а секој би сакал, ако може утре да ја дигне улицата и веднаш да биде устоличен како владетел кој ќе ја носи одговорноста ќе формира Влада, ќе има претседател на држава, ќе има Парламент по свој вкус итн.

Ако сакаме да останеме на клучната определба , Македонија да биде третирана и да биде по суштина демократска држава, тоа може да се решава само преку гласовите на граѓаните, преку гласањето, а не преку викањето. Со тоа не оспорувам ничие право на било каков вид на изразување на незадоволство од различен вид. Меѓутоа, тие работи се случуваат и во некои земји со многу подолга демократска традиција, но тоа се обично сигнали дека во тие општества нешто се случува, некои тектонски пореметувања и дека треба да се види во што е работата. Дали се работи за повредени интереси на граѓаните како луѓе кои со свои раце и ум заработуваат , дали се работи за некои прашања од витален интерес за семејствата, здравството, социјалното осигурување, образованието и т.н., или се во прашање некои крупни политички определби кои не наидуваат на разбирање кај еден или поголем дел на граѓаните и не гледаат друг начин тоа да го изразат, освен да ги окпираат улиците и да носат транспаренти. Со тие методи се служат и радикалните македонски радионационалисти.

Овде се зборуваше и за едниот и за другиот национализам, ама како македонци ние требаше повеќе за тоа дека и ние не сме имуни од тој вирус.

Имавме среќа во 1989 , 1990 година и после по осамостувањето на Република Македонија. Таа битка против националистичките пароли кои беа тогаш актуелни, почнувајќи од симболите, треба лавот да ни биде грбот на државата, знамето треба да биде, не знам што, треба да се

XXIX/3.-

бориме за обединета Македонија и т.н.

Не знам дали се сеќавате, во една од моите пораки пред овој Парламент, пред претходниот состав на Парламентот, јас реков, знам дека заради ова нема да ми аплаудирате, но морам да Ви кажам дека Македонија како држава е можна само во сегашните граници, а решението на македонскиот проблем мора да се бара во една многу поширока констелација на односи, во една обединета Европа каде што границите ќе бидат по меки, по проодни, ќе можат сите луѓе да комуницираат и меѓу себе да соработуваат, а не преку бараше на територии, или преку војни, или преку конфликти кои треба да ги решава после меѓународна' заедница, на еден или на друг начин, со трупи или со емисари и т.н.

Би сакал да ја искористам и оваа прилика, бидејќи во искажувањата на некои од дискутантите се имаше еден призвук дека тие, така наречени емисари кои ни доаѓаат од надвор и сакаат да ја решат нашата судбина, меѓунационалните односи и т.н., се тоа големо зло и дајте ние сами да си ги решаваме тие проблеми.

Од тоа гледање може да се забележат две грешки.

Едната грешка е дека во Европа веќе ни една држава не може да живее изолирана, туку се повеќе се шири таласот на поврзување и интегрирање на државите. Можеби најголемиот чекор што е направен во дваесеттиот век, покрај сите несреќи, војни и друго што се случија, се случи создавањето на Европската економска заедница, а потоа Европската унија.

Кој можеше да замисли дека Французите и Германците, после две светски војни, после триесет годишна војна пред тоа и многу други конфликти и омрази, можат да градат заедничка политика и заеднички живот. Дури сега прават една заедничка единица, не знам дали е бригада, дивизија, но французи и германци да бидат во една заедничка единица.

КИРО ГЛИГОРОВ: (продолжение)

Нешто слично на искуството кое го имавме, не затоа што сме мислеле така далеку, туку затоа што тоа беше единствениот начин да преживее овој народ и да ја добие битката за сопствена држава. Имавме заеднички единици со албанците, турците, ромите, евреите. Сите учествуваа. Некој повеќе, некој помалку. Но, придонесоа во тоа да се победи. Во Македонија немаше граѓанска војна. Тоа историски факт. И, ако немаше граѓанска војна треба ли сега со неразбирањето на овие проблеми, со застанувањето на една или друга недодирлива позиција, слушав овде еден програм многу широк од пратениците кои сосема јасно кажаа што сакаат. Наместо овој Устав треба да се направи нов Устав, наместо преамбулата треба да се напише дека е ова држава на албанците и македонците, треба да се каже дека е ова двојазична земја има два званични јазика. Оти секоја од овие националности треба да ги има сите институции итн. итн. Тоа е јасен концепт.

Дали тој може да живее? Какви последици ќе има од тоа, тоа е друго прашање. Тоа, кога се гради како идеја, подобро речено како идила на која би требало да се најдат албанците во Македонија, не се мисли на се она што ќе предизвикаат сите тие промени, така барани сите одеднаш итн. и, какви се тоа ќе има реперкусии и во Македонија и околу Македонија.

Затоа реков дека со ова, за жал, се служи и радикалниот македонски национализам, но и радикалниот албански национализам. Јас ги ставам, кога се во прашање меѓунационалните односи во иста рамка. Ако и едниот и другиот така опстојуваат на своите позиции, тогаш нема договор. Илузија е да седнеме на маса, да свика претседателот на Владата, да ги собере сите партии, некои велат претседателот на Републиката да ги собере и да се договорот за неколку работи кои сите

XXX/2.-

мора да ги почитуваат. Кој верувал во тоа дека е тоа возможно во едно плуралистичко општество, при тоа и етнички измешано, нека се обиде тоа да го направи. Тоа може да го направи само животот и праксата на заедничкиот живот. А, тоа бара време, бара луѓе, бара постепено убедување на секој човек дека тука му е местото на живеење, тоа му е државата, тоа му е општината, тоа му е семејството. И, тука треба да се усредоточи за да може да ја гради својата иднина.

И, ете, обата тие радикални национализми не бираат средства. Да се злоупотребат и децата, да се искористи уличната демократија која може да се сензибилизира голем број луѓе кои и инаку имаат по некој проблем секој кај себе, некој мал гнев и на тој начин да се создаде една критична маса која, како што беше веќе направено два пати обид, еднаш во времето кога Македонија уште не беше меѓународно призната, пробив да се влезе во Парламентот и да се освои Парламентот и да не се искача од него, а сега мислам завчера или кога беше тоа исто така обид за насилно влегување во Парламентот.

Ако ние не ги почитуваме и штитиме сите тие наши институции од оваа држава нема ништо. Државата е збир на институции, од една страна и од друга страна на почитување на правата на сите граѓани. Тоа не може да се прави без организирани институции и со јасни задачи и цели кои спроведуваат политика што е резултат на едно демократско изјаснување на народот.

Па, во тој ред можат да се додадат и обидите за федерализација на земјата. Тоа е од исти карактер. Двете радикални опции, всушност, сакале или не многу широко се помагаат бидејќи целта им е заедничка, разнебитување на земјата токму во моментот на општото влошување на

XXX/3.-

состојбите во регионот и на изразени економско - социјални проблеми, па зошто да не речеме и објективни незадоволства кај многу граѓани во Републикава. Некој е штедач, па не може да ја реализира својата заштеда, другиот внел се што имал во пирамидалното штедење па загубил се или мисли дека загубил се, иако се тоа работи што не можат така едноставно да се третираат. Државата не може да се дистанцира од сето ова и да каже секој што правел ќе му се удри од неговата глава. Тоа може да биде ако некој купува акции на берза, секој ден игра шпекулативно со хартии од вредност и слично и може да загуби се и може да стане богат како Сорос. И тука државата нема што ниту да помага ниту да одмага. Но, кога се работи за илјадници граѓани кои своите заштеди ги довериле на определени институции, забележени како такви, барем најголемиот дел од нив, тогаш државата мора тој проблем да го разгледа, да ги оцени своите можности, да направи извесни категории на луѓе, луѓе кои преку каматите два-три-четири пати си ја вратиле заштедата, основниот влог. Но, има и такви кои не подигнале никаква камата а последните пари таму ги дале и 12-те плати од претпријатијата што беа загубари што беа исплатувани, веднаш ги однел во банка и мисли дека тука ќе може некое време да живее. Вака не може да биде вечно, ќе се поправат состојбите, па кога ќе најдам работа тие пари ќе ми послужат за нешто.

Си спомнувам, можеби за најтешкиот случај во историјата на тоа пирамидално штедење, тоа се случи во САД. Одеднаш пропаднаа илјада и двеста штедилници, со вкупни влогови од 500 милијарди долари. Стана една огромна врева, расправање, месец, два, три итн. и најпосле државата најде некој договор со една, инаку реномирана банка, се вика

XXX/4.-

"Мерил Линч" и со гаранција дека државата 25% гарантира дека ќе и надокнади ако не може да ги реализира заштедите, односно хипотеките и се она што стоело зад тие кредити што се да-вани од тие штедилници и на тој начин проблемот се реши.

КИРО ГЛИГОРОВ: (продолжение)

Ќе речете на Америка тоа и е лесно да го направи, но и за Америка 500 милијарди долари се огромна сума. И, тоа не може да се направи, а да не се најдат начини кои ќе обезбедат луѓето барем, што е можно повеќе, се разбира да бидат обештетени. Но, од друга страна и да не дојдат во прашање финансиите на државата, девизните резерви она што е материјалната основа, стабилноста на нашата валута и на оваа состојба со мала или без инфлација. Но, тоа ќе биде предмет на утрешната расправа. Јас сум помалку повикан од Владата да зборувам за тоа, но верувам во една работа и тоа сакам исто така посебно да го подвлечам. Верувам во ветувањето кое го даде Владата преку премиерот дека во случајот со овие штедилници што ги ограбија луѓето нема ниеден случај, ниедна превара нема да биде сокриена, било кој да е во прашање, највисокото лице во државата, или црквата или не знам кој дел од општеството и од стопанството, директори и друго, секој треба да се знае што сторил и зошто дошло до таква и таква состојба.

Токму во овој момент на вака агресивен начин се изразуваат двете радикални, националистички пак да ги речам опции иако на некој тоа не му се бендисува затоа што го изедначуваат национализмот и патриотизмот, но мислам дека стварноста и се што се случи во Босна, Хрватска, Србија и така натаму јасно ми покажа што е национализам, а што е патриотизам. Но, ова не е прв пат како што реков од прогласување на нашата независност, токму во чувствителни моменти за земјата и регионот да се исценираат вакви настани, да дојде до израз улична демократија и да се инструментализираат незадоволствата кои постојат и кои тлеат. Само накусо да Ве потсетам.

Тоа се случи најнапред во 1991 година по прогласувањето на независноста на Република Македонија и тогаш со улични немири и обиди за заземање на зградата на Собранието и со поттикнување на радикален национализам се правеа обиди да се поништат резултатите од Референдумот и да се предизвика тешка политичка криза. Има доста членови на овој Парламент кои беа во претходниот и добро се сеќаваат какви дебати со денови сме имале, граѓански или национален устав. Што сакаме ние? И, објаснување што стои зад едно што стои зад друго и најпосле тука на отворена политичка сцена, сите седници се пренесуваа, таа битка беше добиена. И, тоа помогна да не дојдеме во ситуација да тие сили добијат толку пратенички места за да можат да се наметнат и како водители на државата и да образуваат влада и да доминираат во Парламентот и тн.

Да се случеше тоа не се сомневам дека немаше да се извлечеме од се она што се случуваше над нас на север или ќе бевме вовлечени во некои судири било со соседите, било со некои обиди да се реализираат одредени агресивни намери према Македонија. За среќа реков тоа не успеа, тогаш.

Но, не успеа, зошто? Пред се, заради свеста на македонските граѓани, и цврстите ставови на политичките субјекти кои не бегаа од тоа да се спротивстават на тие гледања без оглед колку тоа на прв поглед во тоа време изгледаше непопуларно и губитничко. Тоа беше време кога треба да се игра на националистичка карта, таа носеше профит, а ние игравме на спротивната карта, дека тоа води кон војна, тоа води во конфликт кон соседите, во поделба на Македонија итн.

Тогаш трипати се лансираше идеја еднаш од Грција, еднаш од Бугарија да се состанат потписничките на Букурештанскиот договор за да ја разгледаат состојбата на Македонија и евентуално да решат да ги

гарантираат границите на Македонија. Тоа практично значи Македонија да стане нечиј протекторат. Тогаш поведовме една жестока акција во сите форуми, европски да им стане јасно што е заднината на таа идеја. Не бараме ние никој да ни ги гарантира границите. Ние имаме држава, прогласивме независност, бараме прием во Обединетите Нации, не ни треба соседите да ги осигуруваат нашите граници.

Таков сличен обид се случи и 1993 година непосредно пред приемот на Република Македонија во Организацијата на Обединетите Нации. Мислам дека сите се сеќаваат тогаш тоа што се случи имаше јасн. цел да се девалвира и спречи меѓународната потврда на независноста на Македонија. Има добар слоган, продадено името на државата, утре ќе го продадат народот, ќе влеземе во четворна федерација, сакаат да не приклучат кон нашиот северен сосед и тн. Мислам дека овој Парламент, Владата тогашна и сегашна водеа тешка битка, стапка по стапка Македонија да го заземе своето место во Европа и во Обединетите Нации. И тоа се случи. Но, потоа се случи и посегаче врз мојот живот, мојот живот во 1995 година, со обид тоа да биде вовед во разнебитување на државата и мирот во неа. Внатрешната стабилност да дојде во прашање.

И сега ни се случуваат обиди да се девалвира се што е постигнато бидејќи вокабуларот на сите што сега без оглед од кој агол напаѓаат и кај припаѓаат десно малку према центарот, центарот полулево од центарот итн. вокабуларот е стопанството пропадна, претстои на луѓето за губење на основната егзистенција. Нема никаква шанса да можеме да тргнеме на пат на постепено заздравување, динамизирање на производството и тн.

КИРО ГЛИГОРОВ: (продолжение)

Се обесценуваат и тоа што сме веројатно единствена земја на Балканот што има стабилна валута при сите овие тешкотии што ги изминавме при блокадите и се друго што беше. Се говори дека што ќе ни ценовна стабилност и овладување со инфлацијата ако стопанството умира. И потоа се разбира следат идеите повеќе или помалку јасно артикулирани дека треба да се оди во инфлација. Некој ќе рече таа инфлација да биде поголема од порастот на цените, друг ќе рече таа да биде 30 до 40% итн. А тоа се работи кои без оглед што ние сме мала држава и млада земја, тоа се прашања кои мораат да се изучат уште во средно економско училиште. Мене не ми е познато да е инфлацијата кога еднаш ќе ескалира оди до страотни цифри дека би донела неznam каква економска полза на било која земја и обратно дека валутите како што се случуваше сега во нашето непосредно соседство со Бугарија секој ден левот се девалвираше за 50%. Од почетокот кога ги изменивме парите и воведовме нов денар имавме исти курс, многу мала разлика половина или еден денар меѓу левот и денарот. Сега е таа разлика меѓу 27,5 или 28 од една страна и 3.000 од друга страна. Какво е тоа обезвреднување на сите материјали и сите други вредности во таа земја. Тоа доведува до тоа да сега е среќен оној кој има 10 долари месечна заработка, тој веќе има нешто од што ќе живее. Со тие работи не се води политичка пропаганда, ниту се игра на тие карти да се добијат гласови. На народот токму обратното мора да му се говори дека ние мораме да имаме стабилен пазар, а тоа претпоставува здрава валута и инфлација која е под контрола, која се движи неколку проценти.

И како што реков, еве и сега тоа е веќе четврта по ред прилика кога ни се случуваат обиди да се девалвира се што е постигнато текот на седумгодишната независност и особено после етаблирањето на

XXXII/2.-

нашата земја во меѓународните институции и организации. Токму и затоа се одбираат и најчувствителните прашања се разбира секогаш кога луѓе проценуваат што е почувствително може да се разликуваат, за некого е некоја тешка економска ситуација во која се наоѓа она што му е прва инспирација како да излезе од тоа. Но, за нас како народ, држава со повеќе националности сепак длабоко сум убеден е најчувствително прашање од кое зависи внатрешната и надворешната стабилност на нашата земја се добрите здрави меѓунационални односи. И да не се лажеме, ние ги немаме сега. Жалам што е така со се што правевме овие години по нешто се решаваше од се тоа , што е желба, барање на другите националности. Меѓутоа очигледно желбите максималните програми и она што е можно спрема меѓународните норми не се совпаѓаат. Разликите се големи. И тука мора да завладее разум и мудро и одговорно однесување на секој лидер од било која партија. Со тие работи не се игра затоа што после откако ќе се случи нешто во тие односи што не може да се поправи остава длабоки траги, дамки на телото на државата и на народот. После тоа веќе нема враќање назад, или крвава разврска, или оддалечување дефинитивно на различните етникуси во земјава, престанување на било каква комуникација меѓу нив итн., а сето тоа се знае што носи.

Јас лично го разбираам чувството на било која националност кога се залага да го говори, или да учи на мајчиниот јазик, затоа што тоа сум го доживеал на свои плеќи. Од 1917 година до 1941 година имав секогаш чувство дека носам туѓо име и презиме затоа што легитимацијата ни гласеше Чирило Глигоровиќ и тоа беше мојата карта. Дура 1941 година можев да се вратам на името и презимето само потоа многу набрзо Бугарите ги изменија пак сите наши имиња и през само сега не на ич, туку на некои бугарски имиња и презимиња, повтори истата историја. И затоа тоа го разбираам. Кога беше жестока расправа во ова Собрание

XXXII/3.-

околу тоа дали Албанците можат покрај тоа што ќе им биде запишано во личната карта името на македонски јазик со кирилично писмо да пишува и со албанска транскрипција така што да можат да го чувствуваат своето име како свое.

Гледав во мојот кабинет преку телевизорот како тече дебатата. Во еден момент ми дојде една желба да слезам во Собранието, да побарам збор и да им раскажам за оваа моја приказна со легитимацијата. Сосема ми беше јасно дека Албанецот ако не може во својата лична карта покрај тоа што ќе биде запишано на јазикот на државата, да биде запишано и на неговиот јазик и со негова транскрипција името и презимето не може да се чувствува добро. А има такви примери сигурно и други.

КИРО ГЛИГОРОВ: (продолжение)

Од оваа говорница почитувани пратеници, кога веќе Ве задржав толку, а знам дека сте заморени сакав уште еднаш да апелирам на сите Вас, но и на истите граѓани на Република Македонија да не дозволат инструментализација на нивните интереси, да не дозволат да се манипулира со нивните национални и други чувства и да не дозволат да бидат обид и втурнати во криза во која тие ќе бидат најголемата жртва.

Ова не е некој општ апел и фраза, ова е моја вистинска загриженост од ова место во кое уште некое време треба да бидам. Чувствувам голема одговорност да не ги испуштиме од рацете оние прави начини на регулирање на општествените движења на политичките текови и тн. и да не дозволиме на било кој начин да биде девлвирана нашата Држава.

И морам да кажам покрај се ова, иако ова ни нанесе веќе определена штета во меѓународните институции. Овие денови сме предмет таму на разгледување што се случува и кај нас, иако не со голема загриженост. Но, да не дозволиме да заради некои настани кои ќе, недоразбирања меѓу нас, судири политички или национални да бидеме предмет на опсервирање и на регулирање на нашите односи на уредување, кое нема да биде наше, со наша волја, туку наметнато. Затоа што такво, атер на вистината морам да кажам, иако тие емисари што идеја од надвор Аренс Вандер Штул, Елизабет Рен и слични, секогаш доаѓаа на почетокот со мало или никакво познавање на Македонија. Можеби Аренс поради неговите задолженија што ги имал во Министерството за надворешни работи повеќе знаеше за Македонија, но сето тоа недоволно. А треба веднаш да влезе во средината на

XXXIII/2.-

најчувствителните прашања на меѓунационалните односи и да помогне да се решат на еден што е можно подобар начин. Тој работеше тука две - три години идеше кој знае колку пати, разговараше со нас кој знае колкупати. Секогаш кога ќе дојдеше имаше неколку муштерии кои мора да ги посети сите партиски претставители итн., сите албански партии и сл. и полека лека кај него созреваше еднои поболикувано, посериозно сознание за вистинските состојби во Македонија. И кога ја напушти таа должност Извештајот што го поднесе за меѓунационалните односи беше во полза на оваа Република. Не беше против неа и не зазеде еднострано становиште на една или на друга страна. Но, кажа дека има таму проблеми кои треба уште да се решаваат, меѓутоа, степенот достигнат на националните религиски и други права на сите што живеат во Македонија се на меѓународен, а понекаде и на повисоко ниво од меѓународните норми.

Слично се случи со Вандер Штул кој дојде како сомничав Холанѓанец и исто така почна да се интересира за нај основните податоци во Македонија. И како навлегуваше во материјата на еден систематичен начин Извештајот кој го поднесе на Конференцијата за Европска безбедност и соработка, како ја викаме ОБСЕ беше толку позитивен што настроените дискусанти да го постават прашањето на Македонија во една поостра форма, се откажаа од таа намера. Дури и Албанскиот делегат не зеде збор и се донесе еден Заклучок кој ја успокои и таа организација и прати порака кон Македонија тие проблеми да се продолжат да се решаваат по тој пат кој е зацртан.

Затоа, денес уште еднаш најпрвин сакам да Ве повикам на разум и одговорност. Тоа ми е на некој начин и обврска и должност од ова место кое го завземам.

XXXIII/3.-

Ние немаме ниту друга држава, ниту друга Татковина за да си го дозволиме луксузот да останеме немоќни пред националистичките радикализми, или пред политичките страсти кои ги дозволуваат и меѓуетничките судири како средство за освојување на власта.

Затоа, сметам и препорачувам Декларацијата за меѓуетничките односи, иако таа е еден начелен документ, главно, ги побројува сите оние принципи кои се содржани во нашиот Устав и меѓународните конвенции, треба да ја усвоите. Сепак, таа значи едно повторно потврдување на нашата трајна позиција дека во Македонија сите граѓани ќе бидат еднакви и никој нема да биде во позиција да го загуби сопствениот идентитет, ни Албанецот, ни Македонецот, ни Турчинот, ни Ромот, ни Влаво, ни Стбинот.

Исто така, сметам дека сите цврсто треба да застанеме во одбраната на темелните и долгорочни принципи на соживот и меѓуетничко разбирање и толеранција.

За другите тешки и сериозни проблеми на Државата, а нив ги има доста треба исто така достоинствено и одговорно да разговараме и одлучуваме. Да не бидеме пак понесени со овој наплив на страсти и да се натпреваруваме кој ќе каже повеќе етитети негативни за ова, за она и кој поцрно ќе ја наслика ситуацијата. Да се насочиме кон тоа да видиме што можеме да сториме тие прашања да ги решиме на еден цивилизирам, достоинствен начин и луѓето да не бидат до таа мера оштетени како што се сега.

Исто така, по мое уверување треба да продолжи бескомпромисната борба со појавите на криминал и ирозија на морални

XXXIII/4.-

вредности. Многу од овие работи кои ги дискутираме каде што се делиме се резултат на моралната ерозија. Се она што донесе рушењето на еден систем на вредности, кој не е уште заменет. Се гради постепено, мачно, но се гради нов систем на вредности кој повеќе ќе не врзува и ќе ги отупува тие врвови на нашите несогласувања.

КИРО ГЛИГОРОВ: (продолжение)

Затоа сите тие проблеми и најтешките треба да ги решаваме не за институциите на правната држава и со јасни политички акции во рамките на институциите на власта.

Многу се говореше околу тоа дали Владата го потиснала Парламентот или Парламентот е единствената највисоката институција која, ете, никако не може да дојде до израз, а Владата може се што мислела да спроведе. И тука не треба да ги упростуваме работите. Парламентот е сигурно, штом сме парламентарна држава највисока институција во земјата. Тоа не е спорно. Таа има, пред се и над се полна власт во законодавната сфера и преку неа на сопствена иницијатива или на предлози на Владата и на други граѓански асоцијации надвор од Парламентот, одлучува за се она што е битно за земјата. Но, при тоа треба да бидеме многу претпазливи да не влегува во сферата на извршната власт затоа што тогаш прво, ќе се измешаат одговорностите, а второ тогаш тоа ќе доведе до меѓусебно оптужуваше многу поостро отколку сега. Кој е виновен што Парламентот барал од Владата тоа и тоа наместо да и даде закони, упатства за конкретна работа, а таа да ги извршува тие цели, а Парламентот секогаш го задржува правото на контрола над Владата со тоа што може да изрази недоверба, по конкретен повод или заради општи политички состојби во земјата.

Други можности за мешање на Парламентот било во извршната било во судската власт се апсолутно непримерени за вистинските демократски земји. Тоа , кога се говори за поделба на власта, тоа не е само некоја флоскула за разлика од оној слоган дека сите институции во една социјалистичка држава се симбол на единството на власта, па тоа единство потоа завршува некаде во централниот комитет, а не во Парламентот или во Владата или во судските органи и секаде може да се интервенира. Тоа е голема опасност која треба да ја имаме пред

очите кога сме можеби во некои работи со право незадоволни што е Парламентот заобиколен, подоцна известен итн. Тоа треба да се гради, тие односи треба да се градат со доверба.

Јас лично и со тоа би завршил, како Претседател на Република Македонија ги поддржувам енергичните акции за целосно разоткривање во се што се случи во таканаречениот пирамидално штедење и ни еден случај да не биде на било кој начин скриен, склонет заборавен итн.

Ова е добра прилика да се покаже дека оваа земја држи до оговорноста и бара одговорност од сите кои биле заплеткани во една таква голема маса на средства која и за нашата држава, можеби и за некоја друга држава претставува голема сума на средства кога ние сме принудени, како држава, да зајмиме пари надвор, а овде штедилницата ТАТ имала преку 100 милиони ДМ, другите штедилници сигурно заедно 50-60 или 100, тоа се големи пари, тоа е скоро рамно на вкупните резерви кои ги има Народната банка на Македонија. Затоа, кога говорам за одговорноста и разоткривање на сите случаи, мислам на целосна судска и политичка разврска на проблемот. Тоа е прилика и Владата да го обели образот и Парламентот да си ја изврши својата функција и во исто време граѓаните да добијат чувство дека сепак во оваа држава не е се загубено ниту е тоа земја во која сите крадат, дека е полна со афери итн. Ни еден што ја злоупотребил можноста за штедење на ваков начин не смее да остане без санкции. И навистина најсетне. Ве молам, да не дозволиме судбината на нашите деца и семејства, судбината на нашите граѓани и нашата држава да ја земат во свои раце агресивни популисти носители на туѓи државни интереси и јавачи на балкански апокалипси за што ако го дозволиме тоа стануваме ние самите, овој Парламент

XXXIV/3

Владата, јас и сите други што вршат значајни функции во оваа земја неодговорно. Ние, нашата одговорност мораме да ја потврдиме преку тоа ќе побараме одговорност од сите оние што придонеле да дојде до таква ситуација. Ако не постапиме така ниту ќе ги одбраниме интересите на македонците ниту на припадниците на било која националност во РМ, ниту ќе ја заштитиме сигурноста на граѓанинот,. сегашноста и иднината на оваа наша единствена држава што ја имаме РМ.

Ви благодарам за вниманието.

(дискусијата беше проследена со бурен аплауз)

XXXV/1.-ДВ/ОМ

ТИТО ПЕТКОВСКИ:

Господине Претседател Ви благодарам за вашето обраќање до Собранието.

Одиме понатаму.

Отворам претрес по текстот на предлогот на декларацијата.

Координаторот на пратеничката група на ПДП пратеникот Исет Рамадани поднесе амандмани на точка 2 и точка 4 по кои предлагачите не се произнеле.

Пратениците Ратка Куљан Зограvsка и Владимир Соколовски поднесоа амандман за додавање нова точка 6 по точка 5 по кои предлагачите не се произнеле.

Отворам претрес по амандманот на точка 2, поднесен од координаторот на пратеничката група на ПДП, пратеникот Исет Рамадани Молам еден од предлагачите на Предлогот на декларацијата да се произнесе.

Има збор г-динот Љупчо Поповски.

ЉУПЧО ПОПОВСКИ:

Почитувани пратеници ако ми дозволите во името на групата пратеници да се изјаснам за амандманот што е поднесен од групата пратеници на ПДП.

Амандманот се прифаќа.

ТИТО ПЕТКОВСКИ:

Отворам претрес по амандманот на точка 4 поднесен од координаторот на Пратеничката група на ПДП, пратеникот Исет Рамадани.

Молам, еден од предлагачите на Предлогот на декларацијата да се произнесе.

Има збор г-динот Љупчо Поповски.

XXXV/2.-

ЉУПЧО ПОПОВСКИ:

Амандманот се прифаќа.

ТИТО ПЕТКОВСКИ:

Отворам претрес по амандманот за додавање нова точка 6 по точка 5, поднесен од пратениците Ратка Куљан – Зографска и Владимир Соколовски.

ЉУПЧО ПОПОВСКИ:

Амандманот се прифаќа.

ТИТО ПЕТКОВСКИ:

Продолжуваме со претрес по текстот на Предлогот на декларацијата.

Молам, дали некој бара збор?)Никој).

Бидејќи никој не бара збор го заклучувам претресот по текстот Предлогот на декларацијата го ставам на гласање.

Кој е за, молам да крене рака? (85 пратеници)

Дали некој има против? (3)

Дали некој се воздржува? (1)

Констатирам дека Собранието ја донесе Декларацијата за унапредување на меѓуетничките односи, во духот на толеранцијата, дијалогот и заемното почитување и доверба.

Предлагам, почитувано пратеници декларацијата да се достави до Владата на Република Македонија, до Европскиот Парламент, Парламентарното Собрание на Советот на Европа и до Парламентарното Собрание на организацијата за безбедност и соработка во Европа.

Дали се согласувате? (Се согласуваме).

XXXV/3.-

Пратениците Рами Туда, сали Рамадани, Хисни Шахири, Кадриу и Сами Ибраими поднесоа предлог на заклучок за покренување на иницијатива за изменување и дополнување на Уставот на Република Македонија, за подготвување на текстот за донесување што побргу на некои закони со кои треба да се регулира потполна рамноправност на сите нас народи и народности кои живеат во Република Македонија.

Предлогот на заклучокот Ви е поделен.

Кој е за предлогот на заклучокот, молам да крене рака? (5)

Дали има некој против? (83)

Дали некој се воздржува од гласање? (2)

Констатирам дека заклучокот не е усвоен.

По повод расправата по оваа седница, предлагам Собранието на Република Македонија да го упати следниот апел.

Собранието на Република Македонија апелира студентите кои штрајкуваат со глад да го прекинат штрајкот кој може да доведе до несакани последици по нивното здравје и живот и сите млади ширум Републиката да престанат со мирните протести и да се вратат во нивните редовни обврски во ученичките и студентските средини.

Ги повикуваме младите луѓе да го дадат својот придонес низ толеранција и дијалог, заемно почитување и доверба во унапредување на меѓуетничките односи, како битна претпоставка за мирен демократски и сестран развој и за решавање на проблемите во таа област преку единствениот можен пат во институциите на системот на Република Македонија.

Собранието посебно ја истакнува потребата, надлежните органи што поскоро одговорно и сериозно да преземат мерки за активностите за

XXXV/4.-

надминување на овие неповолни состојби заради доброто на сите граѓани на Република Македонија.

Молам, дали се согласувате со ваков текст на апелот?

(Се согласуваме)

Бидејќи дневниот ред е исцрпен ја заклучувам Шеесет и третата седница на Собранието.

Заради актуелноста на проблемот предлагам една измена за утрешниот ден. Предлагам да продолжиме во 11, 00 часот со расправата по Педесет и деветтата седница, со штедачите, а по завршувањето на таа седница да продолжиме со Шеесет и втората седница.

Седницата заврши во 21,30 часот.